

Título: Projecte EduCom

Autor: Francesc Josep Deó

Fecha: 01/01/2002

Número: 1316

1316

Projecte EduCom

Educació en Comunicació als Països Catalans

Francesc-Josep Deó (coord.)

Barcelona, maig de 2002

Índex

Pròleg	4
--------------	---

Catalunya

Marc socieducatiu	5
-------------------------	---

- Marc socioeducatiu de l'Educació en Comunicació
Etapas Educació Infantil i Primària. (Montserrat Moix)
- Educar en Comunicació en la Secundària Obligatoria.
Apunts per a la introducció curricular dels mitjans i les TIC. (Sara Reñé)

Prensa	22
--------------	----

- Llegir i fer premsa a l'escola. Els nens i les nenes com a lectors crítics i creadors d'informacions. (Catalina Gayà i Marta Rizo)
- Revistes del CRP de Sabadell.
(Maria Antònia Bartolí, Esteban Chavala, Montserrat Fons, Tona Sallent)

Ràdio.....	36
------------	----

- La ràdio a l'escola. Aplicacions didàctiques. (Roderic Villalba)
- La ràdio a Secundària. (Josep M. Fernández i Carme Zaragoza)

Televisió	62
-----------------	----

- Projecte Televisió: de casa a l'escola. (Carme Ribes)
- Una experiència innovadora a Secundària:
Tallers de televisió de Clot RTV-Sant Martí. (Vanessa Ros)
- La televisió escolar a Secundària. Possibilitats didàctiques. (Carme Mayugo)

País Valencià

Marc socieducatiu	89
-------------------------	----

- Marc socioeducatiu al País Valencià. L'educació en Matèria de Comunicació a l'Educació Primària (Ricard Fuertes i Lluís M. Segrelles)
- Marc socioeducatiu al País Valencià. L'educació en Matèria de Comunicació a l'Educació Secundària (Ricard Fuertes i Lluís M. Segrelles)

Ràdio	106
-------------	-----

- Ràdio-Activitat, cinc anys de ràdio escolar (Rafel Pérez i Sorlí)
- Ona escolar: una altre forma divertida d'aprendre (Pau Serrano)

Comunicació audiovisual	117
• Comunicació social a l'escola. (Pau Serrano)	
• El cinema: setmana literària a l'Escola Les Carolines. (Emili Olmos)	

Illes Balears

Marc socieducatiu	128
• Estudi de la situació dels mitjans de comunicació a l'Educació Primària. Illes Balears. (Cati Guinart i Margalida Mascaró)	
• Estudi de la situació dels mitjans de comunicació a l'Educació Secundària Obligatoria. Illes Balears. (Cati Guinart i Margalida Mascaró)	

Ràdio	136
• La Ràdio a l'institut. Una iniciativa didàctica. (Robert Arnau i Joan Forcada)	

Comunicació audiovisual	140
• El cinema a l'aula. (Gerardo Bex)	
• Comunicació audiovisual. (Josep Serra)	
• Son Pacs Productions. L'experiència audiovisual a l'IES Son Pacs. (José Juan Guijarro)	

Reflexions i propostes

Educació en Comunicació (Francesc-Josep Deó)	151
---	-----

Material didàctic	181
--------------------------------	-----

Bibliografia	191
---------------------------	-----

Pròleg

El Projecte EduCom. Educació en Comunicació als Països Catalans és un estudi que mostra quin és l'estat de la qüestió en l'àmbit català, ara que els diferents governs dels Països Catalans tenen plenes competències en el camp de l'educació.

L'estudi descriu el marc socioeducatiu de l'Educació en Comunicació als territoris dels Països Catalans. Analitza com les diferents administracions educatives aborden l'educació en mitjans de comunicació (premsa, ràdio i televisió). Analitza com es pot desenvolupar -segons la legislació educativa vigent- l'Educació en Comunicació en els currículums d'Educació Primària i de l'ESO (Educació Secundària Obligatòria). També aporta elements de reflexió per al professorat, sobre l'Educació en Comunicació i la necessitat d'implementar-la en els continguts curriculars.

Al mateix temps mostra què s'està fent en el camp d'Educació en Comunicació donant a conèixer les experiències més innovadores i oferint, així, la possibilitat de desenvolupar-les en altres centres educatius.

També valora què es pot fer per desenvolupar i potenciar l'Educació en Comunicació en les aules, proposant línies d'actuació i fent propostes pedagògiques per potenciar i desenvolupar l'Educació en Comunicació en les aules de les escoles i instituts dels Països Catalans.

El **Projecte EduCom** se centra en la premsa, la ràdio i la televisió, ja que sabem que hi ha investigacions endegades en el camp de la informàtica i de les xarxes telemàtiques com Internet. En canvi, la investigació en el camp de l'educació en mitjans de comunicació no està suficientment desenvolupada, a pesar de les grans possibilitats didàctiques que ens ofereixen. Essencialment la implementació de l'Educació en Comunicació potencia l'anàlisi, la crítica quan treballem els continguts comprensius; i un model educatiu participatiu, actiu i grupal quan treballem els aspectes expressius.

Catalunya

Marc socioeducatiu

Marc socioeducatiu de l'Educació en Comunicació

Etapas Educació Infantil i Primària

Montserrat Moix

Malgrat el reconeixement per part de l'Administració Educativa de la importància dels mitjans de comunicació, l'educació *amb* i *en* els mitjans té una presència poc destacada dins dels currículums que es desenvolupen de forma real a les aules. La transcendència que se'ls atorga es posa de manifest en els diferents documents editats pel Departament d'Ensenyament adreçats a les etapes educatives d'Infantil i Primària. Es podria dir que hi ha un desfasament entre la quantitat de recursos facilitats per l'Administració, impresos o videogràfics, i allò que passa realment. La realitat de les aules evidencia que els dos instruments que la legislació educativa estableix per abordar els mitjans –l'eix transversal d'audiovisuals i l'àrea d'educació visual i plàstica- no són suficients i prou eficaços.

En el cas de l'educació en mitjans sempre es diferencien dues formes d'acostament que també són assenyalades en els textos del Departament:

- L'educació *amb* mitjans (*aprendre*). Implica emprar un mitjà visual, audiovisual o sonor (fotografia, vídeo, document televisiu o radiofònic, etc.) com a recurs didàctic per desenvolupar un contingut curricular qualsevol. Aquesta forma d'acostament pot desplegar-se en totes les àrees del currículum, ja que els mitjans es posen al servei dels objectius i continguts de les diferents matèries.
- L'educació *en* els mitjans o l'alfabetització en mitjans (*conèixer*) és més complexa. Suposa portar a terme propostes d'ensenyament-aprenentatge relacionades amb els continguts corresponents a matèries o temes que tenen a veure amb un coneixement més aprofundit dels mitjans, proposant els mitjans com a objecte d'estudi. Aquest enfocament implica treballar continguts que es relacionen amb aspectes com els següents: els agents de producció, el llenguatge, les categories, les tècniques, la representació i els destinataris dels mitjans de comunicació. Continguts que han estat proposats pels autors anglesos Masterman (1993) i Bazalgette (1991).

Aquesta segona forma d'acostament, l'educació *en* mitjans, és imprescindible a l'hora d'educar els nens i les nenes per viure en la societat mediàtica actual. Però, les noves propostes que se situen en aquesta línia de treball plantegen, d'uns anys cap a aquí, un enfocament cada vegada més integrat i interdisciplinari, que va més enllà d'una educació *en* mitjans, proposen una Educació en Comunicació (EC). Aquesta EC emfasitza una acció educativa centrada en la competència comunicativa (comprensiva i expressiva) dels alumnes. Se cerca el desenvolupament de les habilitats comunicatives -lingüística, discursiva, sociocultural, estratègica, etc. (Lomas 1993:95) però que per realitzar-se plenament han de considerar-se, tant els mitjans de comunicació tradicionals, com les noves Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC). Així, l'Educació en Comunicació i les TIC són avui termes inseparables. A Internet conflueixen textos elaborats amb diferents sistemes de símbols i suports: premsa, ràdio, cinema, llibre, etc. A la xarxa es posen de manifest algunes de les noves demandes de la societat que l'educació ha de respondre.

Marc legal de l'Educació *en* mitjans

Si s'analitza la legislació educativa vigent a Catalunya s'observa que no hi ha un plantejament d'educació en mitjans, ni d'Educació en Comunicació coherent. L'educació en mitjans se centra bàsicament en l'educació visual i audiovisual. Així, hi ha fixada una àrea de visual i plàstica i un eix transversal d'educació audiovisual. En els objectius terminals per a les etapes d'Infantil i Primària s'observa que predomina un treball centrat sobretot en el llenguatge visual, a partir d'imatges fixes i en moviment, amb escassa referència als mitjans reals que els infants troben en el món que els envolta. Els sons tenen una certa presència, però vinculats a la imatge visual i es troben a faltar continguts que tenen a veure amb una proposta d'educació en mitjans més completa (impacte social del mitjà, relació realitat-representació, etc.). Però, a més, l'educació audiovisual proposada gaudeix d'un espai d'aplicació reduït dins del currículum. En l'Àrea de visual i plàstica, els mitjans visuals i audiovisuals comparteixen espai amb altres continguts relacionats amb l'educació artística, en un horari no gaire dilatat. Pel que fa a l'eix transversal, s'observa que, malgrat ser un instrument de gran riquesa, resulta de difícil utilització. Per tant, a pesar que el Departament d'Ensenyament, mitjançant el Programa de Mitjans Audiovisuals, ha elaborat en els darrers anys diferents propostes i materials

interessants per a l'aplicació¹, acaba sent difícil de portar-ho a la pràctica. En no tenir caràcter d'obligatorietat, la presència dels mitjans en els centres depèn de la voluntat del professorat, que la majoria de vegades, amb un gran esforç, ha de superar també la mancança de l'aparellatge més indispensable.

Ara bé, les noves propostes desenvolupades pel Departament i emmarcades en el programa "Educació 2000-2004" semblen decantar-se, entre altres coses, cap a l'establiment d'unes competències bàsiques que han d'assolir-se dins de l'ensenyament obligatori. Les competències relacionades amb l'educació en mitjans es troben redactades hores d'ara com a document de treball (<http://www.xtec.es/audiovisuals/competencies/index.html>). En aquest document s'observa que, a diferència de la legislació actualment vigent, el Departament està fent una proposta molt més coherent i completa. S'hi estableixen sis dimensions relacionades amb els audiovisuals i les TIC, dins de les quals es fa referència a altres mitjans, sobretot a la ràdio. Les TIC apareixen dins de la dimensió d'alfabetització tecnològica. Les sis dimensions establertes tenen a veure amb els continguts propis de l'educació en mitjans i es mostren en el quadre següent.

DIMENSIONS DE LES COMPETÈNCIES BÀSIQUES TIC-AUDIOVISUALS
• Impacte històrico-social. • Agents de la producció. • Categories dels mitjans. • El llenguatge dels mitjans. • Representació dels mitjans. • Alfabetització tecnològica.

A partir d'aquest darrer plantejament es pot dir que, si no hi ha canvis en els instruments (Àrea de visual i plàstica i eix transversal), el marc legal és sensiblement més ampli que l'espai d'aplicació. Per tant, el problema d'inadequació al context sociocultural,

¹ Llibres

- DD.AA. (1999). *Aprendre a mirar: Les primeres passes. Els audiovisuals a l'Educació Infantil*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament.
- DD.AA. (1999). *Projecte televisió: de casa a l'escola. Família i televisió*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament.
- DD.AA. (1999). *El vídeo: Estratègies i recursos didàctics*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament.

Vídeos

- *La màgia de les imatges en moviment. Trucs i animació*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament.
- *Parlem d'anuncis*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament.

fortament mediàtic i dominat per les TIC, en què viuen els infants persisteix. En realitat, el problema estarà en vies de solució quan aquests continguts siguin obligatoris i tinguin un espai propi dins del currículum. En l'Annex es mostren, a tall d'exemple, algunes de les competències que corresponen a les etapes d'Infantil i Primària per a cada dimensió considerada.

Possibilitats d'implementar l'educació *en* mitjans dins les aules

Hi ha diferents maneres d'implementar l'educació en mitjans dins les aules d'Infantil i Primària apuntant, en la mesura del possible, a una Educació en Comunicació i sense afectar gaire el sistema d'educació formal actual. El treball amb els mitjans de comunicació i les TIC permet molt bé el treball en equip, l'ús de la metodologia de projectes i dels racons. Ara bé, per evitar desgasts individuals i la manca de continuïtat és imprescindible que totes les formes d'implementació s'emmarquin en el Projecte Educatiu del Centre (PEC). En aquest marc, el treball adquireix una coherència i significació superior. El PEC permet, entre altres coses, elaborar una progressió de continguts per a les diferents etapes educatives, aconseguir més fàcilment els mitjans necessaris, fer col·laboracions entre classes, etc. Des del PEC és possible també tenir en compte el recent decret de la Generalitat (132/2001, 29 de maig) que planteja la possibilitat d'elaborar plans estratègics sostinguts amb fons públics i destinats a projectes que incloguin innovacions curriculars. El treball amb els continguts de l'Educació en Comunicació i les TIC pot ser un excel·lent motiu per plantejar-se un pla estratègic.

Entre les possibles vies d'implementació hi hauria les següents:

1. ***Eix transversal d'educació audiovisual***: és la forma preferent i la proposada per la legislació vigent (Maquinay, 1994), però és la més difícil perquè afecta diferents àrees i el contingut de cadascuna, ja que la interdisciplinarietat es dona entre àrees i dins de cada matèria. Es poden adoptar formes reduïdes que involucrin només dues àrees i fins i tot una. En tots els casos representa que el contingut de la matèria quedi afectat per l'eix d'educació audiovisual. En les etapes de l'Educació Infantil i del Cicle Inicial de Primària pot ser de més fàcil aplicació, sobretot perquè ambdues fan un acostament als continguts més global i interdependent.

2. ***Àrea d'educació artística: visual i plàstica:*** la presència més o menys important de l'educació en mitjans visuals i audiovisuals depèn de l'opció del professorat. L'Àrea només té adjudicades 105 hores en el Cicle Inicial de Primària i 70 hores en els cicles Mitjà i Superior. En aquest espai han de distribuir-se els diferents continguts que corresponen a l'àrea d'educació artística.

3. ***Continguts puntuals en les àrees:*** es tracta d'introduir en les àrees continguts específics relacionats amb l'Educació en Comunicació. Les àrees que permeten millor aquest treball amb els mitjans són l'Àrea de llengua i l'Àrea de coneixement del medi social i cultural. Un exemple d'aquesta forma d'acostament podria ser, en l'Àrea de llengua. Un treball, per exemple, sobre el coneixement del text narratiu pot ser elaborat no només a través de contes i per tant de llibres, sinó també de la ràdio, la televisió o el vídeo, tot buscant els punts comuns i les diferències més significatives que implica el tractament de la narració per part de cada mitjà.

4. ***Tallers:*** l'Educació en Comunicació pot incloure's en els marges de temps que la distribució d'hores lectives pot deixar disponibles per introduir espais educatius que serveixen per completar el currículum. L'organització de tallers, més o menys vinculats a les àrees, en els quals participen els alumnes d'una classe o de diferents classes possibilita el treball de continguts d'Educació en Comunicació, que en altres situacions resulten més complicats de desenvolupar: treballar la publicitat, fer un vídeo de ficció, enregistrar una sessió de radioteatre, etc. Els tallers poden ser espais més o menys fixos, perquè pugui participar el màxim nombre d'alumnes.

Bibliografia

Bazalgette, Cary (1991) *Los medios audiovisuales en la educación primaria*. Madrid. Morata, MEC.

Lomas, Carlos (1993). Sistemas verbales y no verbales de comunicación y enseñanza de la lengua dins C. Lomas y A. Osoro (cop.), *El enfoque comunicativo de la enseñanza de la lengua*. Barcelona. Paidós.

Masterman, Len (1993). *La enseñanza de los medios de comunicación*. Madrid. Ediciones de la Torre.

Maquinay, Aurora (1994). *Orientacions per al desplegament del currículum. Educació Infantil i Primària. L'Educació audiovisual*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament.

ANNEX

OBJECTIUS FINALS DE L'EDUCACIÓ AUDIOVISUAL A L'EDUCACIÓ INFANTIL

- Començar a descobrir les diferències fonamentals entre la realitat i la seva representació gràfica (imatges fixes i en moviment).
- Descobrir i acceptar la imatge del propi cos.
- Classificar, ordenar i associar tota mena d'imatges seguint criteris distints.
- Observar objectes d'ús quotidià i persones des de diferents punts de vista.
- Identificar imatges parcialitzades i relacionar-les amb el seu conjunt corresponent.
- Saber comunicar-se mitjançant les imatges.
- Saber descriure imatges fixes.
- Observar i expressar oralment les característiques essencials d'una seqüència, d'una escena o de la totalitat d'un curt metratge adequat a l'edat: què passa, a qui passa, a on passa.
- Saber narrar una història mitjançant la utilització d'imatges fixes i d'ombres xineses.
- Identificar sons diversos, associant-los amb els objectes, animals, persones o fenòmens als quals fa referència.
- Creació d'efectes sonors nous, amb objectes casolans, per a unes determinades imatges fixes o en moviment.
- Mostrar interès i curiositat envers el món de les imatges.

FINALITATS DE L'EDUCACIÓ AUDIOVISUAL EDUCACIÓ PRIMÀRIA

CICLE INICIAL	CICLE MITJA	CICLE SUPERIOR
• Ser capaç de diferenciar entre el món real i les imatges que l'intenten representar. • Descobrir tota mena d'imatges i saber-les classificar i associar seguint diferents criteris. • Ser capaç d'observar i reproduir gràficament o fotogràficament objectes des de diferents angles de visió. • Identificar imatges parcialitzades i relacionar-les amb el conjunt corresponent. • Saber comunicar-se mitjançant les imatges. • Saber descriure imatges. • Saber narrar una història mitjançant la utilització d'imatges. • Començar a descobrir les possibilitats de manipulació de les imatges en moviment, mitjançant la selecció d'una part de la realitat (planificació) i la captació d'aquesta des d'un angle concret (punt de vista). • Saber associar imatges en moviment per semblances i diferències. • Observar i expressar les característiques essencials d'una seqüència, d'una escena, o d'un curt metratge adequat a l'edat: què passa, a qui passa, a on passa. • Saber relacionar una banda sonora amb les imatges en moviment que hi puguin correspondre. • Creació de bandes sonores noves per a imatges ja visionades anteriorment.	• Ser capaç d'observar atentament i descriure amb detall el contingut d'una imatge i extreure'n valoracions oportunes. • Descobrir els possibles significats diferents que es poden atribuir a una mateixa imatge. • Ser capaç d'establir relacions diferents entre les imatges. • Observar les relacions que s'estableixen entre una imatge i el text que la pot acompanyar. • Saber crear una història mitjançant la producció d'imatges seqüenciades utilitzant diferents tècniques. • Conèixer les tècniques que configuren el llenguatge de l'auca, el fotomuntatge o el cartell publicitari i saber-les utilitzar con a mitjà d'expressió i comunicació. • Ser capaç de començar a observar els elements fonamentals que constitueixen una narració filmica (estructura, personatges, temps, acció). • Observar programes de TV i debatre-ho a classe amb un qüestionari previ de manera lliure. • Observar les característiques dels videojocs d'aventures i relacionar-los amb pel·lícules, els còmics i els contes d'aventures. Descobrir-hi les característiques comunes. • Descobrir els principis que fan possible les imatges en moviment, mitjançant la producció de joguines òptiques. • Conèixer com s'aconsegueix produir imatges en diferents plans i angles utilitzant la càmera de vídeo. • Diferenciar entre imatge i realitat. • Conèixer com es realitzen alguns trucs elementals. Descobrir trucs utilitzant els espots publicitaris.	• Ser capaç de comprendre i utilitzar el llenguatge del còmic. • Saber descobrir les diferents funcions del cartell. Saber-lo utilitzat per obtenir informació. Saber crear diversos tipus de cartell segons el que es vulgui comunicar. Saber emprar diferents tècniques en la seva elaboració. • Saber descobrir les característiques de la fotonovel·la: utilitzar el seu llenguatge per narrar una història. • Saber utilitzar les imatges com a font d'informació o com a complement per a qualsevol informació. • Ser capaç de descobrir els elements fonamentals que constitueixen un film. • Aprendre a analitzar les característiques generals de diferents programes de televisió. • Descobrir els objectius que persegueixen, l'estructura sobre la qual s'organitzen i els valors que transmeten. • Aprendre a analitzar els espots televisius, separant els elements denotatius dels connotatius. • Ser capaç de realitzar petits exercicis amb la càmera de vídeo per tal de descobrir les possibilitats expressives de les imatges en moviment. • Saber buscar i aprofitar la informació que ens transmeten les imatges.

Competències bàsiques TIC-Audiovisuals. Educació Infantil	
Dimensió	Competències
Impacte històric-social	- Investigar quins són els MAVS que tenen a casa seva i quin ús en fan. - Investigar quin és el MAV més utilitzat pels alumnes de l'aula.
Agents de la producció	- Produir missatges audiovisuals senzills utilitzant diferents mitjans (foto, transparència, gravació en una cassette, gravació en video, etc.) i observar que cada missatge té un autor. - Aprendre a posar un títol i el nom de l'autor/a a cada producció.
Categories dels mitjans	- Descobrir l'existència de diferents mitjans (ràdio, foto, cinema, video, televisió, còmic, videojoc, etc.) - Classificar aquests mitjans segons utilitzin imatges, sons, imatges i sons.
El llenguatge dels mitjans	- Observar i descriure els elements que apareixen en una imatge fixa. - Aprendre a mirar objectes des de diferents punts de vista. - Aprendre a produir imatges fixes (fotografia) que mostrin objectes i persones des de diferents punts de vista (angles de visió). - Aprendre a produir imatges fixes que representin objectes i persones vistes des de diferents distàncies (planificació). - Associar sons amb imatges. - Produir efectes sonors.
Representació dels mitjans	- Començar a diferenciar entre el món real i les imatges que intenten representar. - Comparar les propietats i les característiques dels objectes reals amb la seva representació gràfica.
Alfabetització tecnològica	- Usar diversos aparells audiovisuals: encendre, apagar. - Introduir i extreure diferents suports AV (cassette d'àudio, de video). Saber fer <i>play</i> i <i>stop</i>. - Usar la videocàmera (fer <i>rec</i> o <i>pausa</i>) - Usar el disparador en el cas de la càmera de foto. - Usar les funcions més elementals d'un programari de realització de dibuixos. Obrir i tancar l'aplicació.

Competències Bàsiques TIC-Audiovisuals. Educació Primària			
Dimensió	Competències C. Inicial	Competències C. Mitjà	Competències C. Superior
Impacte històric-social	- Investigar quin és el programa de TV més vist a la classe i en quines hores es mira la TV. - Observar com es presenten els conflictes i quina resolució se'ls hi dona en els dibuixos animats	- Conèixer l'evolució històrica dels mitjans experimentant alguns principis que han fet possible l'aparició de mitjans com la fotografia. - Observar els diferents usos que poden tenir els MAVS: entretenir, aprendre, informar.	Conèixer l'evolució històrica dels mitjans experimentant el principi de la persistència retiniana que va fer possible la creació d'imatges en moviment (joguines òptiques).
Agents de producció	- A partir de l'observació d'algunes produccions (primer literàries i després audiovisuals) esbrinar el nom dels principals agents de la producció (autor, il·lustrador, director, etc.) - Produir individualment missatges audiovisuals senzills (foto, cartell, etc.)	- Elaborar projectes de producció en grup definint prèviament les fases: (què es vol comunicar, a qui, amb quin mitjà). - Elaborar un projecte de producció individual de manera que es pugui escollir el mitjà i el públic a qui s'adreça el missatge.	Elaborar projectes de producció i experimentar les diferents fases que suposa qualsevol producció (definició de la idea, del públic a qui s'adreça, del mitjà que s'utilitzarà, dels mitjans econòmics que es necessiten, elaboració del guió, etc.)
Categories dels mitjans	- Descobrir l'existència de diversos mitjans i començar a intuir-ne les diferències. - Organitzar racons o espais diversificats reservats a l'estudi de cada mitjà, aportant documentació significativa relacionada amb el mitjà.	- Aprendre a elaborar missatges senzills utilitzant diversos mitjans (foto, video, ràdio, etc.) - Començar a descobrir les diferents formes d'expressió del mitjà televisiu: formes que serveixen per informar-nos, formes que serveixen per entretenir-nos. - Diferenciar els gèneres radiofònics més coneguts. - Diferenciar entre ficció i no ficció: notícia, pel·lícula.	- Saber utilitzar els diferents mitjans per trobar una informació determinada. - Classificar els missatges que ens arriben a través dels mitjans segons la intenció: informar, formar o entretenir. - Elaborar missatges senzills que tinguin diferents finalitats (informar, entretenir, formar) i utilitzant diferents mitjans (foto, ràdio, video)
El llenguatge dels mitjans	- Iniciar-se en el llenguatge del còmic (planificació, espai, personatges, onomatopeies) i produir tires còmiques. - Iniciar-se en l'elaboració de missatges sonors (iniciació al llenguatge radiofònic)	- Ser capaç d'observar atentament i descriure amb detall el contingut d'una imatge i extreure'n, després les valoracions oportunes. - Descobrir els possibles significats diferents que es poden atribuir a una mateixa imatge.	- Ser capaç de comprendre i utilitzar el llenguatge del còmic. - Ser capaç de comprendre i utilitzar el llenguatge fotogràfic. - Saber descobrir les característiques de la fotonovel·la i utilitzar aquest recurs expressiu per a narrar
Representació dels mitjans	- Mitjançant exercicis de parcialització d'imatges (planificació) adonar-se que la imatge resultant és només un fragment de la realitat. - Observar espots televisius que presentin productes adreçats als infants. Comparar les característiques del producte real amb les de l'espot.	- Practicar amb els enquadraments, planificacions i punts de vista per observar les diferents possibilitats de manipular la realitat. - Realitzar exercicis de representació d'ells mateixos i de les altres persones, mitjançant la fotografia i el video.	- Realitzar exercicis de trucatge de les imatges per entendre com es pot manipular la representació de la realitat. - Començar a descobrir que darrera de qualsevol representació de la realitat s'hi amaga la intenció de les persones que produeixen el missatge
Alfabetització tecnològica	- Usar diversos aparells AV: fer <i>rew</i>, <i>ffw</i>, <i>pausa</i>, <i>rec</i>. Controlar el volum de la TV. - Usar càmeres: encendre i apagar el <i>power</i>, introduir i treure la cinta (<i>ejec</i>). Gravar. - Realitzar trucatges senzills (aparèixer i desaparèixer) - Usar les funcions d'un programari de retoc digital d'imatges per ordinador. Fer dibuixos. Obrir i tancar l'aplicació. Desar i recuperar el treball. Imprimir.	- Usar càmeres: enfocament i diafragma manual. <i>Fades</i> i altres efectes digitals elementals de les videocàmeres. - Ampliar funcions del programari de retoc digital d'imatges. Identificar les diferències entre el disc dur i el disquet. - Aprendre diferents tècniques d'animació d'objectes i persones.	- Identificar diferents tipus de hardware i software AV. - Ampliar les funcions de les càmeres. - Ampliar les funcions del programari de retoc digital. - Usar escàner d'imatges en suport paper. - Comprendre la necessitat de fer còpies de seguretat (analògiques i digitals) i saber fer-les.

Educar en Comunicació en la Secundària obligatòria **Apunts per a la introducció curricular dels Mitjans i les TIC**

Sara Reñé

L'evolució vertiginosa que s'ha produït en el món de la comunicació durant les últimes dècades i els canvis individuals, socials i polítics que se'n deriven no han estat, fins ara, adequadament reflectits en el sistema educatiu. Les institucions educatives no han sabut donar resposta a aquests canvis. Els currículums continuen basant-se en la transmissió de coneixements a través de la llengua escrita, tot oblidant que vivim en una societat on la informació, sobreabundant i canviant, es transmet a partir de múltiples símbols i llenguatges.

Tot i que, a Catalunya, l'interès per l'Educació audiovisual en àmbits extraescolars² i universitaris³ es remunta a la dècada dels seixanta i té una important tradició, la introducció dels mitjans de comunicació i les noves tecnologies en l'Educació Secundària ha estat lenta i complicada. És més: la seva sistematització i generalització no ha estat encara possible. Les successives lleis d'educació i les últimes reformes educatives no han considerat, en cap cas, l'Educació en Comunicació (EC) com una qüestió prioritària.

La Llei d'Educació General Bàsica de 1970, que apareix en un moment de clara expansió dels mitjans de comunicació, no fa pràcticament cap esment de l'educació audiovisual ni de l'educació en mitjans. Tot i això, durant aquesta dècada, es va fent cada cop més necessària l'educació en la imatge i van sorgint algunes iniciatives privades⁴ que promouen una tasca d'extensió pedagògica sobre el fenomen audiovisual i cinematogràfic a les escoles i instituts. No serà, però, fins als anys 80 que apareixen les primeres iniciatives institucionals d'Educació audiovisual connectades amb el sistema educatiu formal. Entre elles, destaca el

² Els cineclubs a Catalunya comencen a aparèixer a finals del anys 50 i prenen un gran auge durant els anys posteriors. Promouen l'anàlisi filmica, tant tècnicament com quant al contingut i el llenguatge, entre els joves i interessats. Tot sovint, esdevenen punts de trobada d'universitaris i intel·lectuals que aprofiten aquestes trobades per al debat ideològic i polític contra el règim franquista.

³ El 1969 s'introdueix el cinema com a assignatura universitària a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona. Aquesta assignatura serà impartida pel professor Miquel Porter Moix.

⁴ La cooperativa Drac Màgic, que apareix durant aquests anys, és una experiència pionera arreu de l'Estat que, lligada als Moviments de Renovació Pedagògica (MRP), promou la introducció del cinema en relació amb les àrees del currículum.

PMAV (Programa de Mitjans audiovisuals), que, el 1982, posa en marxa un programa de formació del professorat que prioritza el disseny i la producció de vídeo.

L'aparició de la LOGSE, (Llei d'Ordenació del Sistema Educatiu), el 1990, semblava l'oportunitat idònia per regular, sistematitzar i generalitzar les disperses experiències anteriors i incloure definitivament l'Educació en comunicació en els currículums de l'Ensenyament Secundari tot donant resposta a les necessitats d'una nova societat cada cop més mediatitzada i informatitzada. A diferència de les lleis d'educació anteriors, la LOGSE estableix com a finalitats prioritàries del sistema educatiu no només l'adquisició dels continguts i coneixements tradicionals, sinó l'educació en els valors democràtics, l'adquisició d'hàbits intel·lectuals i la capacitació per a la vida activa professional, social i cultural. Amb la inclusió dels *Eixos Transversals* entre els quals l'Educació audiovisual, intenta complementar i actualitzar les assignatures acadèmiques tradicionals i connectar la institució escolar amb el seu entorn.

A Catalunya, el Departament d'Ensenyament de la Generalitat proposa l'Eix transversal d'Educació audiovisual a Secundària (1996). Així mateix, integra alguns continguts relacionats amb la imatge, el llenguatge audiovisual i els altres mitjans de comunicació en el Disseny curricular d'algunes àrees, especialment de l'Educació Visual i Plàstica, i tipifica alguns crèdits variables relacionats amb el món de la comunicació: *Ràdio i televisió, Publicitat i Cinema i literatura*.

Ara bé, malgrat l'avenç teòric i conceptual considerable que tot això suposa, la concreció i posada a la pràctica de les mesures que la LOGSE proposa semblen, a hores d'ara, totalment insuficients. Per una banda, els continguts d'Educació audiovisual que s'integren en el currículum són clarament insuficients, per l'altra, la no obligatorietat de l'Educació audiovisual, així com una infraestructura amb moltes mancances i la falta de formació i de materials adients han fet que l'Educació en Comunicació hagi continuat ocupant un lloc molt secundari o irrellevant en la majoria de centres de Secundària. L'educació en comunicació ha quedat limitada a algunes experiències i iniciatives puntuals i poc sistematitzades que no garanteixen l'adquisició d'unes competències i habilitats bàsiques per a tot l'alumnat.

Més de deu anys després de l'aparició de la LOGSE, quan tant els resultats de la seva aplicació com el nou context de la societat de la informació en què vivim obliguen a avaluar, repensar i reformular cap a on ha d'anar l'educació i quines competències bàsiques ha d'adquirir l'alumnat en l'ensenyament obligatori és un bon moment per replantejar la necessitat i les possibilitats d'incloure d'una manera global i eficaç l'Educació en Comunicació en els centres de Secundària.

Fent-se ressò d'aquestes necessitats, el Departament d'Ensenyament de la Generalitat, ha estat impulsant des del 1997, un estudi d'identificació de les competències bàsiques que l'alumnat hauria d'assolir durant l'Educació Obligatoria. L'estudi contempla també les competències bàsiques d'Educació audiovisual i de les TIC (Tecnologies de la Informació i la Comunicació). Tot i la sensibilització i preocupació que això pressuposa, cal que aquestes intencions i objectius no es quedin una altra vegada sobre el paper, sense anar acompanyades d'una posada a la pràctica real i efectiva. No és suficient elaborar una llarga llista de competències i objectius sense concretar ni garantir les mesures necessàries per assolir-los.

Intentarem, doncs, fer una anàlisi de les principals finalitats i continguts que caldria incloure en el currículum d'Educació en Comunicació⁵ i un breu repàs de les possibilitats d'integració a Secundària en el marc legal actual. Esmentarem, a més, algunes de les condicions i mesures imprescindibles perquè la integració curricular de l'Educació en Comunicació pugui ésser un fet a curt termini.

L'Educació Secundària Obligatoria ha de contemplar l'Educació en Comunicació com una matèria bàsica i prioritària que ha d'incloure tant les noves tecnologies de la informació com els mitjans tradicionals i les altres formes de comunicació característiques de la nostra societat: cinema, fotografia, còmic, etc. L'Educació en Comunicació ha de facilitar un coneixement global i progressiu de cada un dels mitjans i dels seus llenguatges sense deixar de banda cap forma comunicativa.

⁵ Utilitzem el concepte *Educació en comunicació* perquè és més general i engloba tots els mitjans. El terme connota, a més, una de les seves finalitats bàsiques: comunicar-se. El terme *Educació audiovisual* és limitat i deixa de banda un mitjà tan rellevant com la premsa.

EDUCACIÓ EN COMUNICACIÓ (EC)

1. MITJANS DE COMUNICACIÓ: PREMSA, TELEVISIÓ, RÀDIO
2. CINEMA
3. XARXES TELEMÀTIQUES. INTERNET
4. INFORMÀTICA. MULTIMÈDIA
5. ALTRES FORMES COMUNICATIVES: FOTOGRAFIA, CÒMIC, VIDEOJOCS, ..

La integració de l'EC a l'ESO ha de tenir una finalitat ben clara: l'alfabetització mediàtica bàsica de tot l'alumnat i l'adquisició d'unes competències i habilitats que permetin descodificar i produir qualsevol tipus de text en qualsevol tipus de suport. L'Educació Obligatoria ja no ha de garantir només un aprenentatge eficaç de la lectoescriptura de textos escrits, sinó assegurar també *la lectura i l'escriptura* de tot tipus de textos o documents: icònics, audiovisuals, radiofònics, periodístics, telemàtics, etc.

DECODIFICACIÓ	PRODUCCIÓ
1. Interpretar críticament tot tipus de textos audiovisuals, programes de televisió, pel·lícules, vídeos. 2. Analitzar críticament anuncis publicitaris en qualsevol suport. 3. Saber seleccionar i escoltar programes de ràdio. 4. Llegir comprensivament i interpretar les notícies, articles i altres textos de premsa. 5. Navegar i buscar informació per Internet sobre un tema concret. 6. Saber utilitzar els programes informàtics d'ús més freqüent.	1. Produir documents audiovisuals senzills de diversos gèneres i formats. 2. Crear i dissenyar anuncis i espots publicitaris en diferents suports. 3. Saber dissenyar, fer el guió i portar a terme un programa de ràdio senzill. 4. Dissenyar, maquetar i redactar revistes i diaris amb diferents formats i continguts. 5. Dissenyar i produir webs amb l'ajut de programes assistits. 6. Crear, a mà o amb ordinador, altres formes comunicatives: fotonovel·les, còmics, etc.

És indispensable no només la formació per a l'ús de la llengua, en la seva modalitat oral i escrita, sinó també la competència en l'ús de les tecnologies i la preparació per a la comprensió i l'expressió en els llenguatges dels diversos mitjans de comunicació. L'EC ha de garantir el coneixement dels diferents sistemes de símbols que posseeixen els mitjans: ha de dotar l'alumnat d'instruments per comprendre, de forma rigorosa i crítica, els textos que construeixen i proporcionar-los els recursos necessaris per produir textos o discursos mediàtics adients a les diferents situacions de comunicació.

L'Educació en Comunicació, requereix, sense dubte, una àrea pròpia. Ara bé, mentre això no sigui possible caldrà aprofitar totes les possibilitats que ens ofereix la llei actual. Cal no oblidar que el Disseny Curricular no solament ofereix un marc suficientment ampli per introduir continguts d'EC a l'hora de seqüenciar i modular el segon i tercer nivell de concreció, sinó que la incorporació d'aquests continguts és bàsica, perquè l'alumne pugui assolir alguns dels Objectius generals de l'etapa.

Algunes autores⁶ i autors han establert cinc o sis àrees bàsiques, presents també en el document sobre competències elaborat pel Departament d'Ensenyament,⁷ que engloben els diferents i nombrosos aspectes que configuren avui el món de la Comunicació i les TIC i contemplen tots els aspectes que configuren el procés de comunicació: des de la producció i la gestió i fins a la recepció. Aquests continguts es poden integrar en els currículums actuals de primer i segon cicle de diverses formes que, a més, admeten múltiples variants i solucions intermèdies.

1. **L'educació en comunicació com a eix transversal:** aquesta primera opció, (proposada per la LOGSE) sembla una de les millors propostes (també, força difícil de dur a la pràctica en les estructures organitzatives i les dinàmiques de treball dels centres de Secundària) ja que pot contemplar tots els aspectes relatius als mitjans i a les noves tecnologies de forma multidisciplinar i actualitzar alhora les altres assignatures. Cada una de les àrees implicades s'hauria de responsabilitzar d'un o dos dels blocs temàtics que configuren l'EC.

EXEMPLE DE SEQÜENCIACIÓ DE CONTINGUTS	
LLENGUA	REPRESENTACIÓ DELS MITJANS / AGENTS DE PRODUCCIÓ: anàlisi i interpretació dels continguts. Producció de continguts.
TECNOLOGIA	ALFABETITZACIÓ TECNOLÒGICA / AGENTS DE PRODUCCIÓ: vessant tecnològica del mitjans i ordinadors. Maneig i ús dels aparells. Processos de producció.

⁶ Cary Bazalguette, per exemple, subdivideix l'Educació en mitjans en sis àrees: agències, categories, tecnologies, llenguatges, representacions i públics.

⁷ El Departament d'Ensenyament, al document sobre competències proposa la següent classificació: impacte històric-social, agents de producció, categories dels mitjans, llenguatge dels mitjans i alfabetització tecnològica.

VISUAL I PLÀSTICA	LLENGUATGES: estudi de la imatge i altres codis llenguatges.
SOCIALS	IMPACTE HISTÒRICO-SOCIAL: influència i repercussió dels mitjans i la tecnologia de la comunicació en la societat i les formes de vida.

2. **L'educació en comunicació i l'àrea de llengua:** una segona opció (adoptada per alguns països com Gran Bretanya) és concentrar gran part dels continguts i procediments de l'Educació en Comunicació en una sola àrea. L'àrea de llengua sembla una de les àrees més adient per integrar els continguts de l'EC. Es prioritza, en aquest cas, la part textual dels mitjans i s'incorpora regularment la lectura, l'anàlisi i la producció de textos mediàtics. També seria possible integrar gran part dels continguts en l'àrea d'Educació Visual i Plàstica tot enfocant l'estudi de la comunicació des dels llenguatges i els codis.

3. **Educació en comunicació, crèdits variables i de síntesi:** En l'estructura organitzativa actual, els crèdits variables són una de les formes més fàcils (encara que certament limitada) d'anar incorporant l'EC al currículum i d'anar treballant els mitjans de comunicació i les tecnologies de la comunicació. Tot i que més limitats en el temps, els crèdits de síntesi i d'altres tallers són una bona oportunitat per treballar els mitjans de forma interdisciplinar i per donar pas a la producció. Una de les maneres més fàcils i factibles és treballar un o dos mitjans en cada curs de l'ESO (per exemple, Ràdio a 2n, TV i Cinema a 3r, Premsa a 4t).

Ara bé, tot i que el Disseny curricular permet aquestes opcions, la inclusió curricular de l'EC no serà mai efectiva si no esdevé una qüestió prioritària en els centres i queda reflectida en els PCC (Projectes Curriculars de Centre) i/o Plans Estratègics. La innovació pedagògica i la complexitat que suposa la seva incorporació demana un treball col·lectiu que s'ha de concretar a l'hora d'elaborar els Projectes de Centre: Caldria fixar i consensuar entre d'altres qüestions:

1. La justificació, les finalitats i les formes d' incorporació de l'EC en el centre.
2. Les àrees i professorat implicat i la formació necessària per als professors i professores que hi participin.

3. La temporització del projecte, les hores, els horaris i espais que es dedicaran a l'EC.
4. La infraestructura necessària i les formes d'anar adquirint-la i conservant-la.
5. Els professors i professores coordinadores i les formes de coordinació.
6. Les formes concretes d'avaluació del projecte.

En qualsevol cas, l'EC no ha d'ésser ofertada només de forma puntual o aleatòria, sinó que cal garantir que tingui continuïtat al llarg dels quatre nivells de l'ESO i que la totalitat de l'alumnat hi tingui accés. Els departaments implicats han de concretar-ne els objectius i les formes d'avaluació i seqüenciar-ne els continguts de forma coherent. Cal assegurar, a més, que l'aprenentatge dels continguts i procediments de les altres àrees es pugui fer amb textos i documents audiovisuals, informàtics i mediàtics de forma habitual, tot centrant-se més en l'adquisició d'habilitats i recursos personals per aprendre a aprendre, que en l'adquisició de coneixements concrets i quantificables. Aquesta segona vessant de l'EC (educar amb els mitjans) és indissociable de la primera (educar en els mitjans) i igualment important per aconseguir que l'alumnat tingui una actitud crítica i activa davant de cada mitjà i adquireixi les competències bàsiques.

En definitiva, la introducció de l'Educació en Comunicació hauria d'entendre's com una proposta innovadora, com un primer pas cap a una proposta global d'ensenyament comunicatiu, menys transmissiu, que contribuís a configurar una educació democràtica, igualitària i integrada a l'entorn.

Prensa

Llegir i fer premsa a l'escola

Els nens i les nenes com a lectors crítics i creadors d'informacions

Catalina Gayà Morlà
Marta Rizo García

L'escola és l'espai tradicional de socialització dels nens i nenes, de transmissió de valors i un dels àmbits on aquests aprenen a conviure amb la igualtat i la diferència. En el procés de socialització hi ha diversos agents implicats: l'escola, la família, els mitjans de comunicació, entre d'altres. Si bé tots tres espais són diferents, no podem parlar de processos diferenciats de socialització sinó d'una articulació de pautes de comportament i comprensió que transmeten cadascun d'ells.

Podem dir, sense cap dubte, que els infants avui dia estan en contacte constant amb la informació que generen els mitjans de comunicació. Les imatges de televisió, els comentaris que fan els pares sobre l'actualitat, el locutor de ràdio que senten al cotxe o, fins i tot, els rumors, etc. tot és informació que els arriba d'una o una altra manera i que sovint es queda en paraules descontextualitzades i difícils d'entendre sense una explicació posterior. Fem la prova. Demanem-li a qualsevol nen d'entre set i dotze anys que ens expliqui què va passar a Nova York el passat 11 de setembre. Els més petits parlaran dels xoc d'avions a unes torres. Els més grans potser relataran una història de bons i dolents i parlaran d'Ossama Bin Laden i de George W. Bush com a contrincants d'una guerra que no entenen. Quin és el paper de l'escola davant de fenòmens que els queden llunyans en l'espai, però molt propers en els comentaris quotidians?

El professorat té una funció important en la comprensió d'aquests i altres fets per part dels alumnes. Cada nen arriba a l'escola amb les versions que ha sentit a casa i amb un bombardeig d'informacions i imatges que els fa difícil la comprensió. Es troben davant d'uns fets que no entenen, però que estan a les primeres planes de tots els diaris i en boca de tothom. L'escola esdevé un dels espais de discussió i de debat d'aquests i molts altres perquè. Els i les mestres han de treballar amb la curiositat de l'alumnat, han de fomentar que es facin preguntes i que siguin ells mateixos, de forma col·lectiva, els que intentin trobar algunes respostes. Per fomentar una lectura crítica de la informació cal, en primer lloc, entendre com treballen els periodistes i amb quina lògica ens presenten els fets.

Així, primer cal que fem una sèrie de comentaris sobre què és l'actualitat i com els infants la poden entendre. En aquest article proposem treballar diversos conceptes que poden ser útils per als professionals de l'educació a l'hora de treballar el paper de la premsa com a constructora de realitats. Per una part, l'escola ha de fomentar que l'alumnat esdevingui lectors crítics davant els missatges periodístics i, per l'altra, pot fer que siguin alhora capaços de produir material periodístic.

La premsa com a constructora d'altres móns

La premsa narra històries, explica fets. Posa a l'abast de molta gent fets que han passat lluny de l'entorn més immediat. Ens acostava d'alguna manera a altres móns i ens els explica amb una lògica que pretén ser entenedora, però que a vegades fa que els fets esdevinguin petites ràfegues d'informació que formen un mosaic indesxifrable.

Agafem un diari i pensem com el llegim. Feim una ullada general a la portada i ens trobem amb sis o set temes que generalment no tenen res a veure els uns amb els altres: “El Govern aprova la nova Llei de Reforma Universitària”; “La Guàrdia Urbana desallotja els immigrants de Plaça Catalunya”; “La Borsa de Nova York baixa un 1,6%”; “S'inaugura el Museu de l'Infant a Figueres”; “Un milió de turistes es queixen dels retards dels avions a Son Sant Joan”, etc. Així, ens trobem que en pocs minuts el lector ha viatjat per territoris i temàtiques molt diverses. Si l'exercici el continuem a través de tot el diari, veurem que el mosaic és encara més gran. Som davant d'una vuitantena de pàgines dividides en seccions –determinades per la línia editorial del diari- que parcel·len la realitat que ens envolta.

Aquesta realitat és construïda i narrada per uns actors socials, els periodistes, que treballen a partir d'una agenda temàtica i unes formes de treball (rutines) molt similars en totes les redaccions. Si comparem diaris, trobarem que tracten gairebé cada dia els mateixos temes, i sovint de forma gairebé idèntica. Fins i tot, podrem veure que molts escullen les mateixes imatges per il·lustrar els fets. Què ha fet que tots els diaris acabin parlant del mateix? I què fa que en molts casos la narració sigui semblant? Aquestes preguntes ens porten a parlar de diversos conceptes com són l'actualitat i les formes de treball dels periodistes i els punts de vista de les narracions.

- L'actualitat:

El món està en constant moviment, cada minut estan passant una infinitat de fets a llocs molt diversos. “Joan Martínez guanya els Jocs Florals”; “Es calcula que dos milions de nens llatinoamericans viuen al carrer”; “El Govern espanyol clausura els comptes corrents de les Gestores Pro-Amnistia”, etc. De tots aquests temes, els diaris només en recullen alguns, els que consideren més importants segons els interessos de la pròpia empresa, dels seus lectors (molts cops imaginaris) i de les persones que ocupen alts càrrecs dintre de la redacció. Així, el concepte d'actualitat és construït. A més, la uniformitat d'informacions fa que ens conformem un imaginari de fets i de gent que generen una visió retallada d'allò que esdevé al món.

Els infants sovint no són lectors directes de diaris; més aviat, en són consumidors a partir del que diuen els pares i senten al carrer. Treballar a l'escola el concepte d'actualitat implica, primer de tot, fer entendre als nens que els diaris no ens ho expliquen tot –sinó només una part- i que l'actualitat depèn de qui l'està narrant.

El món és divers i la premsa hauria de ser un reflex d'aquesta diversitat. La complexitat, la llunyania, el desconeixement i les limitacions pròpies de la manera de fer dels periodistes –una de les més importants és que sovint treballen amb un temps limitat- són alguns dels elements que fa difícil poder oferir una visió completa i en profunditat de les realitats que presenten.

- Les formes de treball dels periodistes:

Quan un periodista arriba al matí a una redacció, es troba amb una agenda de temes molt variada (faxos que han arribat d'institucions, rodes de premsa, teletips d'agència, trucades de gent que vol explicar alguna cosa, etc.). De tot aquest ventall de temes n'haurà de seleccionar només alguns, aquells que siguin considerats com a notícies i que seran els que el lector llegirà l'endemà. Les formes de treball dels periodistes, sovint anomenades rutines, es poden definir com les estratègies i operacions que realitzen els professionals de la informació per convertir un fet en notícia. El periodista es posa en contacte amb unes fonts –amb les quals ja té un contacte previ- que li proporcionaran la informació necessària per entendre i explicar el fet. En altres casos, el periodista explica allò que ha

vist directament al lloc dels fets. Es tracta d'un periodista de carrer, que està en contacte directe amb el fet que narrarà. Ens contarà allò que ha vist, o allò que ha percebut com a més important.

Tanmateix, en tots dos casos –sigui des de la redacció o bé des del lloc dels fets– els periodistes ens expliquen tan sols una part dels fets, aquella que més els ha interessat i cap a la qual han dirigit la seva mirada, sempre subjectiva.

L'escola com a promotora d'una lectura crítica de la premsa

Una lectura crítica de la premsa implica la participació activa i compromesa dels mestres. Han de ser ells els qui facin comprensible la tasca de la premsa com a constructora d'altres móns. Des de l'escola, es pot treballar directament amb els diaris o revistes –de qualsevol àmbit geogràfic– i intentar veure tots els conceptes exposats anteriorment. L'alumnat podrà veure que el concepte d'actualitat és diferent al diari del poble i a un diari d'informació més general. Així mateix, si es fan exercicis amb la informació, s'apreciarà quin tipus de fonts s'utilitzen, i si la publicació reflecteix més informació sobre política, economia, successos, cultura, etc.

El mosaic de temes i de personatges que apareixen a la premsa configuren un món que poques vegades té a veure amb els infants i els joves, però de què aquests no en són aliens. La lectura crítica de la premsa suposa dotar d'explicacions de realitats en què no hi ha bons ni dolents; en què la diferència ha de ser vista i explicada com a font de riquesa cultural i social.

L'alumnat ha de ser capaç d'apreciar que un mateix fet es pot narrar de maneres i des de punts de vista molt diferents. Un exercici possible seria que diversos estudiants treballassin un mateix fet des de la seva manera de veure el món. El resultat serà sempre diferent i hi haurà tantes històries com nens i nenes s'hi hagin acostat.

Fer de periodistes

Tots, grans i petits, podem ser i som narradors d'històries. Els uns, els periodistes, es dirigeixen a una col·lectivitat i la seva feina té un ressò públic. Els mestres han de fer veure a l'alumnat que la tasca d'explicar fets està també al seu abast, no és tan llunyana

com sembla. De fet, la majoria de les escoles tenen publicacions que recullen la veu dels estudiants. Aquests són creadors d'informacions sigui quin sigui l'abast de la publicació.

A l'escola s'ha de motivar la participació en la creació d'aquestes publicacions, ja que són un dels vehicles que poden fer visibles les seves opinions i preocupacions. És a través d'aquestes publicacions com s'apropa l'ofici de periodista als estudiants. A més, és la manera com es pot veure que aquella informació que ens presenten els mitjans legítims és molt diferent a la que ells poden crear.

Les publicacions escolars haurien de reflectir les preocupacions i l'actualitat més immediata, allò que està passant no només a l'escola, sinó també al barri i a la ciutat. Els conceptes d'actualitat i d'informació s'amplien: els infants i els joves poden iniciar un recorregut per altres camins, abans desconeguts, i fer-los propers i visibles. Parlar amb la gent del barri, exposar les seves preocupacions, interessar-se per tot allò que està passant a la ciutat, intentar donar la seva opinió sobre temes diversos, són algunes de les activitats que poden fomentar que un s'autopercebi com a narrador d'històries i fets i com a vehiculador de veus diverses.

A les publicacions escolars no s'haurien de restringir els gèneres, les formes de presentar històries. Si els mestres entenen aquestes publicacions com a vehicles d'expressió, han de motivar la creació de notícies, però també de contes, poemes, il·lustracions, caricatures, articles de queixa, etc. Són una finestra al món dels estudiants, des de la qual miren la realitat i, alhora, són mirats. Ens ajuden a entendre què i com pensen els alumnes, aspectes que sovint el món dels adults no té en compte.

La creació d'una publicació escolar ha de considerar els formats, la periodicitat, l'organització de les tasques, el públic, la distribució, entre altres aspectes. Pensar i organitzar un òrgan d'expressió pot esdevenir un joc de creació i un exercici de responsabilitat important per als que hi participin.

El llenguatge com a ideologia

Narrar realitats implica un exercici crític d'escollir en cada moment les paraules i construccions més adequades i entenedores. El llenguatge té poder per transmetre

ideologies, maneres de veure el món, significats i sentits molt diferents. El discurs periodístic vehicula estereotips, imatges simplificades i simplificadores de les realitats que es construeixen. Sovint es critica que la premsa fa ús de mots i fórmules amb rerefons discriminadors, sigui per raons de sexe, ètnia, classe social, característiques físiques, etc.

El professorat ha de fer conèixer tots aquests aspectes del llenguatge i les implicacions que pot tenir. Així mateix, s'ha d'anar més enllà i fer que siguin els estudiants els qui s'adonin de l'efecte d'utilitzar determinades formes discursives a l'hora de narrar històries. L'ús d'aquestes és especialment perillós quan es narren fets que fan referència a altres cultures, a indrets llunyans i desconeguts per als nens. Treballar aquest tipus d'informació, implica una tasca de sensibilització prèvia, tant a l'escola com a l'àmbit familiar. Si el professorat fa despertar la curiositat i les ganes d'acostar-se a l'alteritat, l'alumnat plantejarà preguntes als pares, als germans, als amics, etc. Tot i així, l'escola no ha de ser l'únic lloc de trobada de respostes, també ha d'esdevenir un espai de preguntes inesgotables, un escenari de camins de curiositat.

Revistes del CRP de Sabadell

M. Antònia Bartolí
Esteban Chavala Alcázar
Montserrat Fons i Vila
Tona Sallent Custodio

Un exemple de comunicació, qualitat i col·laboració

Una de les funcions dels responsables dels Centres de Recursos Pedagògics és la de cercar estratègies per dinamitzar l'intercanvi d'informació i d'experiències entre el professorat de nivell no universitari per tal d'incentivar i potenciar les innovacions que ajudin a millorar la pràctica docent. Així, dintre d'aquest marc és on se situen les experiències de *La Ceba*, *Ei!! Mira-te-la* i la *B-124*, ja que s'aconsegueix un resultat de qualitat tant de contingut com de forma. La cura del llenguatge i del disseny, o bé l'especial atenció en la selecció i el plantejament dels temes en són bons exemples.

La revista *La Ceba* recull textos elaborats per alumnat de Primària de l'escola pública de Sabadell, les darreres edicions de la qual han estat adreçades al patrimoni de Sabadell. Es plantegen com uns treballs d'investigació i tenen forma de monogràfic. Hi participa més del 90 per cent dels centres públics de Sabadell. Ens consta que és motivador per a l'alumnat i els resultats han estat molt dignes i útils.

Ei!! Mira-te-la aplega articles escrits pels nois i noies dels instituts de Secundària de Sabadell, Castellar i Sant Quirze. Els temes triats responen als interessos de l'alumnat. Té l'estructura de revista amb un consell de redacció on intervenen professorat i alumnat. La participació està al voltant del 80 per cent dels centres de Secundària de la zona.

Enguany s'inicia la *B-124*, la revista de tots els centres docents de Castellar del Vallès i de Sant Llorenç Savall. És un monogràfic amb textos dels centres públics i concertats de Primària, de l'institut, escola d'adults de Castellar del Vallès i de l'escola de Sant Llorenç, amb una participació del 100 per cent dels centres.

En tots els casos, l'alumnat i el professorat participen d'un projecte comú, tot i partint d'un tema central consensuat entre tots, però d'una manera més dirigida en el cas de Primària i més lliure a Secundària. Són fruit de la col·laboració entre institucions:

l'Ajuntament de Sabadell, el de Castellar del Vallès i el Centre de Recursos Pedagògics, que conjuntament es planifiquen i s'organitzen, mentre el CRP n'assumeix la coordinació, fent-ne el seguiment i motivant la participació. L'Ajuntament se'n fa càrrec de la impressió.

La Ceba

S'inicia l'edició de la revista durant el curs 1984-85. El seu objectiu era donar la possibilitat a totes aquelles escoles públiques de Sabadell que feien una revista escolar d'editar un número conjunt. Impulsat per l'Ajuntament de Sabadell, el Centre de Recursos Pedagògics i l'ICE de la UAB, dins el marc del Pla Unitari, duien a terme un seminari de formació als mestres per donar eines de confecció del contingut de la revista com de la realització i l'edició. Per altre costat, fins aquells moments l'elaboració de les revistes escolars es feia des dels centres, amb pocs mitjans, impreses amb ciclostils, màquines multicopistes. Per tant calia donar uns recursos per tal que a partir d'aleshores tinguessin la màxima qualitat possible.

És a partir d'aquest plantejament que s'inicià ara fa 17 anys aquesta publicació. Com a resposta a aquesta demanda dels consells de redacció de les diferents revistes, només hi participaven els centres que ja publicaven una revista escolar i entre tots es consensuava el tema de la propera revista. Les temàtiques de les diferents revistes eren: Sabadell, La vida a l'escola, Joan Oliver-Pere Quart i L'oci. La participació en aquests quatre primers números no va ser gaire significativa, del 26 al 45 % dels centres, perquè un dels requisits per a la participació era tenir la revista a l'escola. A partir del cinquè número en escollir el tema de les escoles de Sabadell s'obre la possibilitat de participar-hi a tots els centres. Es planteja el tema més obert, cada escola pot parlar del seu nom, la seva història, el seu barri... És, doncs, en aquest moment que la participació dels centres va començar a ser significativa i va passar a ser del 69% dels centres de Sabadell.

És a partir del curs 1989-90 quan es va obrir una segona època de la revista *La Ceba*. Ja no responia a una demanda feta des dels centres que feien revista escolar sinó que es va plantejar com a revista de l'Escola Pública de Sabadell, intentant buscar el màxim de participació i també apropant-la més als alumnes, ja que a partir d'aquell moment es lliuraria un exemplar de la revista a cada alumne que participés en l'elaboració, per tant,

va esdevenir un element que a més de propiciar l'intercanvi entre els centres de primària, permetia realitzar un treball a l'aula.

Els temes de les revistes d'aquests anys van anar evolucionant: el primer era un Número literari, El medi ambient, Les olimpíades, Els canvis a la ciutat de Sabadell, El número 10, La interculturalitat, Els contes i El teatre, però el plantejament va ser el mateix: l'intercanvi entre els centres i crear vincle entre totes les escoles de Sabadell, cercant la màxima qualitat en l'edició i animant totes les escoles a participar-hi. En aquests anys la participació va anar augmentant i s'estabilitzà al voltant del 80 per cent dels centres.

L'any 1997-98 es va fer un pas més i s'inicià una nova etapa, intentant que el treball de la revista fos un treball de recerca col·lectiu de l'aula sobre un tema del patrimoni de Sabadell. Per tant va deixar de ser un treball individual d'un alumne. Des del CRP i amb la col·laboració de l'Ajuntament, es va proporcionar a les escoles els mitjans per poder endegar aquesta petita investigació.

En el primer número, es van triar elements arquitectònics que formessin part del patrimoni de la ciutat. Es va adjudicar a cada escola un element que formés part de la mateixa escola, o bé que hi fos proper. Es va proporcionar a cada centre un mapa de la ciutat on es trobava l'element, una fotocòpia de la fitxa del PEPAS (Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic de Sabadell) una bibliografia dels materials disponibles a la biblioteca del CRP i a més es va demanar a l'Arxiu Històric de Sabadell i al Museu d'Història que atenguessin les demandes d'informació que els arribessin des de les escoles de la ciutat.

El segon número va ser sobre el patrimoni natural, els arbres. Es va adjudicar a cada escola un arbre diferent que, o bé estigués al pati de l'escola, o bé als carrers propers. Per dur-ho a terme es va contactar amb la Regidoria de Via Pública que va proporcionar l'inventari dels arbres dels carrers de Sabadell i també els vam proporcionar una bibliografia sobre el tema.

El tercer número d'aquesta segona etapa va tractar sobre patrimoni, concretament sobre el riu Ripoll a Sabadell lligat a tot el Pla de recuperació del riu Ripoll com a Parc Fluvial

del Ripoll. Es va establir contacte amb l'Oficina del riu Ripoll que gestionava tot el projecte. Ells van posar a disposició el material sobre estudis encarregats a diferents professionals i des d'àmbits molt diversos: geologia, flora i fauna, història, hidrografia, etc. També es va adjudicar a cada escola un element del riu Ripoll, un antic pantà, pous de glaç i de calç, les hortes, fonts, la sèquia, el pont vell, antics molins i vapors, l'ermita de Sant Vicenç de Jonqueres, masies. El resultat va ser un estudi molt complet del riu elaborat de manera col·lectiva entre tots els centres de primària.

El número següent es va dedicar a les places de la ciutat i el darrer als personatges de Sabadell. Es treballarà a partir del nom de l'escola, el del carrer i d'un personatge proper a algú relacionat amb l'escola. Les escoles també podran obtenir la informació a partir de materials proporcionats pel CRP.

En aquesta nova etapa la participació dels centres va superar el 90 per cent, i el fet de treballar elements del patrimoni de la ciutat va convertir la revista en una eina útil per a treballar a l'escola i en un material de referència. El procés dura tot el curs, però resulta senzill i àgil de tramitar per les escoles, ja que es redueix a una reunió al començament de curs on es proposen els temes i es facilita la informació necessària per poder treballar. El lliurament del material es realitza durant el mes de febrer i la publicació el mes de maig que coincideix amb la festa local de la Salut.

Ei!! Mira-te-la

Seguint l'experiència positiva de *la Ceba*, neix la revista *Ei!! Mira-te-la* l'any 1994, fruit d'una proposta conjunta entre el CRP i la Regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Sabadell. A la finalitat de posar en contacte l'alumnat dels centres de secundària de la ciutat de Sabadell, Castellar del Vallès i Sant Quirze - amb el que això podia tenir de motivació per a l'alumnat a través del professor o professora responsable- s'hi afegien els objectius de facilitar l'intercanvi i el coneixement dels centres, la projecció i la difusió de cada centre en particular envers el seu entorn més pròxim i envers la ciutat.

Des d'un bon començament, es va incorporar la participació directa de l'alumnat en la presa de decisions sobre el contingut i l'estructura de la revista, el mateix títol, "*Ei!!Mira-te-la*" va sorgir d'una pluja d'idees de l'alumnat en una de les primeres

reunions, participació que s'ha anat mantenint doncs formen part de consell de redacció amb la lectura, comentari i selecció dels textos i fent propostes de temes per a números següents.

La revista té dues parts, *Calaix* on trobem textos de temàtica diversa: comentaris i ressenyes de llibres, pel·lícules, notícies o articles d'opinió sobre temes generals o sobre activitats realitzades als centres i *Monogràfic* que tracta tant temes propers a la ciutat, o a la comarca, com ara: la música a Sabadell, Sabadell desconegut, l'esport, el medi ambient al Vallès, com temes d'actualitat que responen als interessos dels adolescents: les vacances, ens sabem divertir? el consumisme, els mitjans de comunicació, el canvi de mil·lenni, les tribus urbanes, l'amor i l'amistat, les addiccions. Cal dir que alguns temes han suscitat particular interès per part de l'alumnat i el professorat, és el cas de Les tribus urbanes o el darrer monogràfic que tractarà sobre les discriminacions.

La dinàmica organitzativa s'intenta que sigui àgil, reduint les trobades a una reunió general i la del consell de redacció. La primera es realitza a finals del mes de setembre amb tot el professorat, en la qual es fa una proposta de calendari, on consten els terminis i les responsabilitats de cada col·lectiu (professorat, l'IES Agustí Serra, l'Ajuntament de Sabadell i el Centre de Recursos Pedagògics). També s'hi posen a disposició recursos per treballar el tema, bibliografia, serveis o entitats de la ciutat que els poden facilitar informació, etc. La reunió del Consell de redacció es realitza a mitjans de gener i té dues parts: la de l'alumnat i la del professorat. A la reunió del Consell de redacció de l'alumnat la participació és voluntària i les tasques a realitzar per als nois i noies són:

llegir, comentar i seleccionar els articles, segons criteris que els mateixos especifiquen per escrit, i proposar temes per al número següent. A la reunió del professorat es revisen les notes de l'alumnat, es corrobora o bé es desestima la feina feta, es fan propostes de temes per a números següents i es fan suggeriments per a millorar-ne la qualitat i la participació. Al llarg dels cursos, s'han anat introduint petites innovacions, com ara donar la possibilitat de que des de l'Àrea de llengües estrangeres l'alumnat pugui publicar algun text en anglès o en francès, la incorporació de dos centres de dues poblacions de l'àmbit del CRP, l'IES de Castellar del Vallès i de Sant Quirze, o bé lliurar un títol de

reconeixement a l'alumnat que ha participat tant als escriptors com als membres del Consell de Redacció.

Una altre tret que caracteritza aquesta publicació és el fet de comptar des de l'inici amb la valuosa aportació de l'alumnat d'arts gràfiques de l'IES Agustí Serra que elabora els fotolits i dissenya els cartells publicitaris que anuncien la revista. Hi participen tots els centres públics de Secundària de la zona, tinguin o no revista al Centre i recull articles de tots els nivells de Secundària, des de 1r d'ESO fins a Batxillerat i Cicles Formatius. Es publica un número a l'any que surt als voltants de Sant Jordi, però els centres lliuren el material el mes de desembre, les reunions del Consell de Redacció es realitzen a mitjans de gener i passen dos mesos entre la correcció definitiva dels textos, l'elaboració dels fotolits per part de l'IES i la reprografia que corre a càrrec de l'Ajuntament.

La *B-124*

Al darrer Consell Escolar Municipal del curs 2000-2001 a Castellar del Vallès el Centre de Recursos Pedagògics va presentar la proposta, compartida per l'Ajuntament de Castellar del Vallès, de portar a terme una publicació que recollís els treballs de l'alumnat dels centres de Castellar i de l'única escola pública de Sant Llorenç Savall per la seva singularitat, proximitat i comunicació amb Castellar del Vallès. Les persones representants dels centres al Consell van comunicar la proposta als respectius claustres.

Davant la plena acceptació del professorat es va posar en marxa el procés a partir de dues reunions: en la primera durant el mes d'octubre, amb la presència del professorat, de l'Ajuntament i del Centre de Recursos Pedagògics es van presentar els coordinadors i coordinadores, es va decidir el tema conjunt a treballar, L'aigua. Es va fer el repartiment de tasques i es va fixar el calendari d'elaboració (dates de lliurament de treballs, de reunions, d'edició, de publicació i de tramesa als centres). A la segona trobada, que va tenir lloc a mitjans de desembre, es van presentar els treballs, es va triar el dibuix de la portada i es van portar les propostes de l'alumnat per al títol de la revista.

Finalment es va decidir el títol *B-124*, nom que adopta el tram de carretera que uneix Castellar i Sant Llorenç, pel significat especial que té per als habitants d'ambdues

poblacions, per la bellesa del paisatge que l'envolta i com a via de comunicació entre ells.

Si bé l'estructura de *B-124* és semblant a la de *La Ceba*, es diferencien en la composició, així com *La Ceba* es la revista de l'escola pública, a la *B-124* participa tota l'escola pública i concertada, l'institut i l'escola municipal d'adults. En aquest número s'ha comptat amb la col·laboració de l'oficina 21 de l'Ajuntament de Castellar, fent-hi propostes de medi ambient i amb un article per a la revista. A partir d'aquest moment i fins a Sant Josep, data de publicació que coincideix amb una festa local, es desenvoluparà, com en les altres revistes, la feina interna de preparació, correcció, impressió i publicació per part de l'Ajuntament i el CRP.

Tant la revista de primària, la de secundària, com la de zona són exemples, tal com es diu al títol, de pràctica de la comunicació escrita, d'intercanvi, de qualitat i de participació, impulsats per organismes i serveis externs a l'aula i al centre, però lligats a l'entorn, al barri i a la ciutat. En veure els resultats, estem en condicions d'assegurar que les tres publicacions funcionen com una eina de transmissió entre els centres i l'exterior, ja que els treballs de l'alumnat surten del centre, tenen una projecció fora, i retornen al centre com a producte acabat i enriquit. Els textos arriben ben editats, es contextualitzen amb il·lustracions gràfiques adients i acompanyats de textos d'alumnes d'altres centres.

Ràdio

La ràdio a l'escola. Aplicacions didàctiques

Roderic Villalba Pérez

La ràdio, element bàsic de l'Educació Audiovisual

La ràdio és, sens dubte, el mitjà de comunicació menys usat per part del sistema educatiu. I menys encara de manera sistemàtica. És per això que cal aprofitar les seves virtualitats educatives i integrar el treball radiofònic en les tasques escolars. És lògic que, dins de les tecnologies de la informació i la comunicació –TIC–, aparegui el treball amb els mitjans de comunicació de masses (televisió, ràdio, premsa, internet, etc.).

La ràdio és un mitjà viu que promou la comunicació, facilita la lectura i la comprensió dels textos i agilita les tasques de redacció dels alumnes. És per això que cada cop més escoles i instituts estudien el fenomen radiofònic sistemàticament. El treball radiofònic resulta un estímul que potencia les activitats escolars des de diferents perspectives:

- Reforça el treball en equip.
- Fomenta el debat i l'aprofundiment dels temes.
- Estimula l'ús de la comunicació oral, ensenya a utilitzar la veu, amplia el vocabulari, ensenya -en definitiva- a saber expressar-se.
- Incita a la reflexió i al respecte per l'interlocutor.
- Responsabilitza els nois i noies en una tasca que va més enllà de l'activitat escolar. A més, altres nens i adults poden avaluar el seu treball.
- Possibilita l'estudi, la reflexió i el debat a partir d'una fórmula divertida.

El ventall d'experiències escolars de treball radiofònic és prou variat: es fan programes en ràdios comercials, en emissores públiques, en emissores escolars, mitjançant la megafonia del centre o tan sols escoltant el treball fet davant d'una classe. En general les experiències han estat limitades en el temps.

Durant els anys quaranta, en plena època franquista, es va iniciar un programa escolar de ràdio amb un enfocament pedagògic i didàctic. El programa s'emetia en horari escolar des de Ràdio Barcelona, sota la tutela d'Artur Martorell. Les sessions anaven dirigides als

alumnes i des d'allà s'organitzaven concursos que promovien la participació dels escolars. Fruit d'aquestes emissions foren els intercanvis radiofònics amb València i Madrid.

El fet d'introduir activitats de ràdio a l'escola no prové de l'afecció de la mainada per la ràdio. Els nens no són consumidors del mitjà ràdio de manera habitual. És a l'adolescència que s'afecten gairebé de forma exclusiva als programes musicals, bàsicament la radiofórmula. Al capdavant, els continguts dels programes de ràdio s'adrecen fonamentalment a un públic adult.

Però, ja que la ràdio incideix en aspectes fonamentals de l'aprenentatge com ara la lectura, l'expressió oral, la dicció, l'entonació, la redacció i l'estructuració d'idees, com podem renunciar a promoure activitats de ràdio a l'escola? És un bon recurs didàctic que trobem a totes les llars i que és a l'abast de tothom.

Incorporar les activitats radiofòniques al curriculum no és pas tan difícil. Aquestes són algunes propostes concretes:

- La utilització de documents sonors en les àrees curriculars.
- L'ús de gravacions sonores com a testimoni dels esdeveniments escolars.
- La creació de tallers de so / ràdio.
- L'organització de reporters escolars de revista i ràdio.
- L'organització i creació de la fonoteca / discoteca.
- La necessitat de disposar d'una megafonia escolar.
- El fet de recollir en format radiofònic treballs escolars.
- Possibilitar que els nois i noies puguin presentar els treballs en format radiofònic.

L'experiència demostra que val la pena dur a terme aquest esforç, perquè:

- És important iniciar el treball d'alfabetització audiovisual.
- Els alumnes responen amb una gran motivació i interès.
- Dominen i manipulen ràpidament els aparells.
- S'aconsegueix elaborar treballs creatius.
- Es poden abordar aprenentatges significatius.
- Es fomenta l'autonomia i la responsabilitat dels alumnes.

- Se superen dificultats expressives i de timidesa.
- Es globalitza l'aprenentatge mitjançant altres matèries.
- Es fomenta el treball en grup i l'actitud cooperativa.

Començar una experiència de treball en l'àmbit radiofònic, encara que es tingui molt clar, sempre comporta una feina addicional. Podem pensar que no tenim el material suficient ni la formació necessària; els problemes tècnics ens trenquen massa vegades el ritme de les sessions; els resultats són palpables a mig termini; no sempre es valora la feina feta, etc. No podem caure en el desànim. Només cal temps i constància.

Resulta difícil trobar alguna activitat humana que no estigui mediatitzada per la força dels mitjans de comunicació. És per això que l'educació en i amb els mitjans audiovisuals s'ha de relacionar amb totes les àrees del currículum escolar i, per tant, l'educació audiovisual haurà de tenir present sempre aquest doble vessant:

- L'educació en el llenguatge audiovisual, és a dir, l'aprenentatge dels codis del llenguatge audiovisual i els seus recursos expressius, per tal que els alumnes puguin elaborar els seus missatges audiovisuals.
- L'educació amb els audiovisuals, és a dir, la utilització dels mitjans audiovisuals per introduir, resumir, ampliar, etc., qualsevol tema relacionat amb les àrees del currículum.

En tots els nivells i totes les àrees es poden fer activitats de ràdio. És clar que com a activitats de ràdio entenem tota aquella activitat relacionada amb el fet d'enregistrar i escoltar.

El marc legal d'una emissora escolar

D'entrada s'ha de dir que, respecte a la legislació per a emissores escolars, trobem un problema: hi ha un buit legal. No hi ha cap normativa que contempli aquest tipus d'emissores educatives. Qui té comperències al respecte és el Ministeri de Foment i la Direcció General de Radiodifusió i Televisió, depenent del Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya⁸.

⁸ La seu de la Direcció General de Radiodifusió i Televisió és a la plaça Antoni López, 5, 08002 Barcelona.

L'administració local té la potestat de gestionar les emissores municipals un cop autoritzades. El decret 263/1990, de Presidència de la Generalitat, de 23 d'octubre, de regulació del procés de concessió per a la gestió indirecta per part de les corporacions locals del servei de radiodifusió sonora en ones mètriques amb modulació de freqüència és la normativa de referència.

La finalitat educativa, la titularitat escolar, la manca d'esperit comercial i evitar ocasionar problemes a la comunitat són els arguments que avalen i possibiliten l'existència de les emissores escolars a casa nostra. Cal, doncs, un estatut de funcionament que autoreguli l'emissora. I que el projecte educatiu, el pla anual i el reglament de règim interior del centre la contemplin. Amb el vist-i-plau de l'administració educativa, naturalment.

Instal·lació per a emissions de ràdio escolar

Aquest és l'equipament necessari: un emissor de freqüència modulada (FM) d'uns 20 watts: uns auriculars, 2 o 3 micròfons, un mesclador de so, una antena de FM, cables i connectors diversos, una platina de casset, un radiocasset, 1 o 2 aparells reproductors de discos compactes, uns quants discos i cintes de casset. Val a dir que als centres educatius ja es disposa de vegades d'alguns d'aquests aparells que es poden aprofitar. El cost de tots aquests aparells nous estaria entre les 250.000 i 500.000 ptes. Si és que a més a més es vol un compressor del so, un codificador estèreo i una mescladora amb més prestacions. Tanmateix, si no es vol emetre, sinó simplement fer programes que es graven en una cinta verge i prou, no cal ni l'emissor ni l'antena⁹.

Al llibre *33 tècniques i recursos audiovisuals* d'Àngel Font (1985) s'explica molt acuradament com fer enregistraments i reproduccions de so, així com instal·lacions

⁹ Establiments on poder comprar aquests aparells electrònics en trobareu molts. En aquests dos trobareu gairebé de tot:

- Radiowatt, passeig de Gràcia 126, 08008, Barcelona, tel. 932371182, fax 934153822; - Onda Radio, Gran Via 581, 08011, Barcelona, tel. 933235462, fax 934543938.

- Si es tracta d'emissors de ràdio en FM potser us resultarà més difícil, especialment si els busqueu no homologats, com ara els de 8 watts. Ho podeu provar a Link comunicaciones S.A. c/ la Viña, 33 bis, Barcelona. Tel. 933471033-3471180. Fax 933472255. c.e. link@interplanet.es

- O bé a Telecom àudio i vídeo. C/ Josep Irla, 38 entl. 2ª 17190 - Salt. Tel. 972406824 fax 972244193. c.e. assmeral@redestb.es

- L'empresa SERATEL fa unes ofertes realment interessants, potser les millors. Aquesta és la referència: <http://www.seratel.com> c.e. delarosa@seratel.com Tel. 916567565 Fax 916566807

senzilles per a sonorització de documents audiovisuals i emissions de ràdio escolar. Aquest llibre s'ha fet arribar als centres d'educació primària.

El futur de la ràdio és digital. Fins i tot el present ja ho és en certa mesura. És per això que avui dia no cal tenir una emissora convencional de freqüència modulada per poder fer ràdio al centre educatiu. A través del servei XTEC Ràdio del Departament d'Ensenyament –<http://www.xtec.es/radio>– es pot fer ràdio digital i emetre a través d'internet de manera gratuïta. Només cal disposar d'un parell de programes, el Real Encoder i el Real Player, i ben poca cosa més, com ara un ordinador i algun micròfon. Això està a l'abast de tothom que s'ho proposi¹⁰.

Tècnicament és molt més complex endegar una emissora de ràdio escolar que no pas un revista, per exemple. És imprescindible conèixer mínimament el món de la ràdio, comptar amb l'opinió d'alguna persona que domini les qüestions tècniques i visitar alguna experiència d'emissora escolar –que no n'hi ha gaires– abans d'elaborar un projecte que sigui viable i assumible per la comunitat educativa. En aquests moments, l'opció digital és la primera opció a considerar¹¹.

Ràdio Ràpia, emissora escolar

Ràdio “Ràpia” és l'emissora de ràdio de l'escola Sant Domènec de la Ràpita –Santa Margarida i els Monjos-, a l'Alt Penedès. L'escola té un centenar d'alumnes i una dotzena de mestres. L'emissora emet de dilluns a divendres durant el curs escolar, de 2/4 d'1 a 1/4 de 2 del migdia, al 88.6 de la FM, des del 23 d'abril del 1990. Els divendres a la tarda alguns exalumnes també fan programes de ràdio. És un equipament educatiu i cultural obert a la comunitat educativa, gestionat per una comissió de ràdio on participen alumnes i mestres, respectuosos amb tothom i que té un “estil de ràdio” –una manera de fer ràdio– que obeeix a una intenció educativa.

¹⁰ Hi ha una web sobre la ràdio on trobareu tota la informació necessària. És de Pitu Martínez i la trobareu a <http://www.xtec.es/~jmartine>

¹¹ Ràdio “Ràpia”, l'emissora de ràdio de l'escola Sant Domènec de La Ràpita –Sta. Margarida i els Monjos-, emet a diari des del mes d'abril de 1990. Ens podeu sintonitzar en directe a través del nostre web, de 2/4 d'1 a 1/4 de 2 del migdia, durant el curs escolar, de dilluns a divendres. No cal dir que estem a la vostra disposició per a qualsevol consulta que ens vulgueu fer.

CEIP Sant Domènec. Av. Penedès, 1. 08730 La Ràpita. –Sta. Margarida i els Monjos-, Alt Penedès. Tel-fax 938980400. Correu electrònic: a8037528@centres.xtec.es Web: <http://www.xtec.es/centres/a8037528>

Aquesta experiència implica la totalitat dels nens i nenes de l'escola. Aquesta és una opció que s'ha tingut clara des del primer moment. Les tasques radiofòniques estan integrades plenament dins del currículum escolar, i són motiu de planificació, seguiment i avaluació. La ràdio es treballa a tot l'escola dins l'horari escolar en una sessió de $\frac{3}{4}$ d'hora setmanal. Tots els nens i nenes participen aproximadament un cop al mes en un programa de ràdio de la seva classe. A més a més, els més motivats poden fer programes voluntaris de ràdio, de periodicitat setmanal, en grups de dues a quatre persones. Els interessats pels aparells tècnics poden fer de tècnics. Finalment, també es demana la col·laboració d'un parell o tres d'alumnes per tal de formar part de la comissió de ràdio i audiovisuals del centre.

Equipament tècnic

Ràdio "Ràpia" té una emissora de FM de 8 wats (88-108 Mhz), un compressor del so, un codificador de so estèreo, una antena d'FM, uns auriculars, 4 micròfons amb peus, un mesclador de so senzill amb 5 canals d'entrada de so, un adaptador telefònic, 2 dobles platines, 2 aparells reproductors de discos compactes, un mesclador de 6 micròfons, un radiocasset, un amplificador, 3 bafles...

Objectius i continguts

Tema	Objectius	Continguts	Àrees	Cicle
1.-La ràdio com a mitjà de comunicació.	Descriure les característiques de la ràdio. Comparació amb altres mitjans. Una mica d'història.	Mitjans de comunicació. Història de la ràdio. Elements de comunicació.	Coneixement del medi social. Llengua. Matemàtica.	Tots
2.-Aparells tècnics.	Connectar i manipular els aparells. Plasmar en un esquema les connexions.	Connexió i manipulació d'aparells: efectuar enregistraments. Capacitat de treball en equip i d'iniciativa.	Llengua. Coneixement del medi natural.	Tots
3.- Col·laboradors de la ràdio.	Conèixer el personal de la ràdio i les seves funcions. Contrastar tipus d'emissores comercials i institucionals amb les municipals. Aprendre mecanismes de comunicació entre locutors i tècnics. Un treball d'equip.	Les emissores de ràdio. Els professionals de la ràdio. Responsabilitat en el treball individual i en equip.	Llengua. Coneixement del medi social i cultural.	Tots
4.- Les emissores de radiodifusió.	Conèixer diferents tipus d'emissores segons la propietat i la programació. Visitar una emissora i informar-se'n sobre el funcionament.	Les emissores de ràdio. Visita a una emissora. Interès per l'activitat local, comarcal, nacional, estatal, etc. Estadística.	Llengua. Coneixement del medi social i cultural. Matemàtica.	Tots
5.- Elements del llenguatge radiofònic	Reconèixer els elements del llenguatge radiofònic. Fer-ne ús adequat en cada circumstància.	Recursos expressius: veu, música, efectes de so, silencis. Característiques de l'expressió oral a la ràdio. El muntatge i la sintaxi sonora. Elaboració d'un producte creatiu i imaginatiu	Llengua. Educació artística: música.	EI CI CM

Tema	Objectius	Continguts	Àrees	Cicle
6.- Gèneres radiofònics.	Diferenciar els diferents gèneres radiofònics.	Funcions i estil: opinió, informació i entreteniment. Gèneres radiofònics. Enregistrament de programes.	Llengua.	Tots
7.-Elaboració de programes. El guió. Emissió.	Redactar adequadament guions radiofònics dels diferents gèneres. Expressar-se oralment amb correcció. Valorar la llibertat d'expressió com a dret bàsic democràtic.	L'expressió oral a la ràdio: claredat, comprensió, ritme. El muntatge i la sintaxi sonora. Elaboració de guions. Enregistrament de programes en equip. Capacitat d'iniciativa.	Llengua. Coneixement del medi cultural i social. Coneixement del medi natural.	Tots
8.- Cultura, civisme, convivència. Llibertat d'expressió.	Valorar la llibertat d'expressió com a dret bàsic en una societat democràtica. Desenvolupar una actitud responsable, oberta, participativa i respectuosa.	Responsabilitat en el treball individual i d'equip. Respecte vers el principi de llibertat d'expressió.	Llengua. Coneixement del medi social i cultural. Eix transversal de l'educació moral i en valors.	CM CS
9.- Vocabulari radiofònic.	Expressar-se oralment amb correcció. Fer ús del vocabulari radiofònic.	Vocabulari radiofònic bàsic (unes 75 paraules). Consulta del diccionari. Interès per expressar-se de manera fluida i correcta.	Llengua.	Tots
10.- Ràdio "Ràpia", emissora escolar	Manifestar interès per la realitat social i cultural. Conèixer el funcionament d'una emissora de ràdio escolar.	Aplicació del vocabulari radiofònic. Tècniques i procediments metodològics. Actitud positiva i engrescadora davant les activitats a fer. Possible visita a l'emissora.	Llengua. Coneixement del medi social i cultural. Eix transversal dels hàbits i les tècniques de treball i d'estudi.	CS

Com es fa un programa

Educació Infantil

Setmanalment cada classe fa un programa d'una durada de 10 a 15' on participen dos o tres alumnes acompanyats de la mestra tutora. S'expliquen contes, es canten cançons, es parla d'alguna cosa que s'ha treballat a la classe, com alguna sortida, es comenten els aniversaris, etc. El programa es prepara a la classe amb antelació. Es notifica a les famílies. La mestra és qui dóna les pautes i els torns de paraula. També intervé en el programa activament. De tant en tant, es treballen a la classe alguns temes del dossier de ràdio elaborat a l'escola, ja sigui al racó del so o de forma col·lectiva. A l'aula s'escolta i es comenta la gravació del programa amb tot el grup classe.

Cicle Inicial

A cicle inicial el desenvolupament del programa setmanal és similar a com es fa a l'educació infantil. Especialment a 1r de cicle inicial. La diferència fonamental és que es prepara un guió escrit del programa. Aquest guió es llegeix i es fan unes quantes lectures prèvies. Els nens i nenes que llegeixen prou bé el poden llegir al moment de fer el programa. Els que llegeixen més malament no el llegeixen sinó que, oralment, de memòria, diuen el que està escrit al guió.

A 2n de cicle inicial, els guions ja es llegeixen sense problemes, en general. El contingut dels guions és similar al dels guions d'educació infantil: s'expliquen contes, es canten cançons, etc. El paper del mestre tutor ja no és tan imprescindible, tot i que sempre acompanya el grup de tres o quatre nens i nenes.

Cicle Mitjà

La sessió de 45' es divideix en dues parts. La primera dirigida al grup classe i l'altra a grups petits.

1r de Cicle Mitjà

1a part

Dura aproximadament un quart d'hora. Tota la classe escolta el programa anterior. Això serveix per fer una avaluació dels continguts donats durant la resta del curs: s'hi han

tingut en compte les pauses, si han vocalitzat bé, si han llegit amb fluïdesa i espontaneïtat, si han llegit de manera que no sembli que és una lectura, si han utilitzat els signes adients per demanar la música, etc.

2a part

La resta de la sessió es dedica a donar els continguts teòrics necessaris per a la confecció del guió del proper programa. El programa triat en aquesta ocasió és d'endevinalles. La mestra proporciona a l'alumnat un text on hi ha un recull. Prèviament s'han format grups de treball, de tres o quatre infants per grup. Tan sols un membre del grup serà qui faci la locució. Es reparteixen tres o quatre endevinalles per grup. Cada grup llegeix les seves, primer individualment en silenci, després en veu alta intentant descobrir-ne el significat i donant diferents respostes. Cada alumne intenta esbrinar la solució i es genera una petita discussió, que resoldrà el locutor de cada grup, al qual la mestra li proporciona els resultats.

Un cop finalitzada l'elaboració oral del guió, es procedeix a confeccionar el text escrit. Per a realitzar-lo se'ls proporciona una plantilla amb unes pautes. Un cop escrit el guió, s'assajarà pels locutors que intervindran aquella setmana. L'aparició és rotativa i finalment intervenen tots i cada un dels alumnes.

2n de Cicle Mitjà

Aquest mateix model de sessió es reproduïx a la classe de 2n de cicle mitjà però amb els continguts propis del nivell. Per tant, a part de la confecció del guió, també es treballen els diferents gèneres radiofònics com la narració o el radioteatre. I aquí a banda de la lectura també es treballen les diferents característiques de cada text: puntuació, diàlegs, frases curtes, els signes de puntuació, etc.

Cicle Superior

Al cicle superior utilitzem la sessió setmanal de ràdio, de 45', per desenvolupar tres activitats complementàries:

1. Comentari del programa fet la setmana anterior per un grup de tres o quatre alumnes.
Tant els aspectes positius com negatius, els més remarcables.
2. Preparació del programa de la setmana, per part del grup de tres o quatre nois i noies que el fan setmanalment.

3. Treball sistemàtic d'algun aspecte contemplat al dossier de ràdio elaborat a l'escola. Aquest dossier contempla 68 activitats per a educació infantil i primària, al voltant de 10 àmbits del món de la ràdio: la ràdio com a mitjà de comunicació; els aparells tècnics; els col·laboradors de la ràdio; les emissores de radiodifusió; els elements del llenguatge radiofònic; els gèneres radiofònics; l'elaboració de programes: els guions; la llibertat d'expressió; el vocabulari radiofònic i l'experiència radiofònica de la nostra emissora escolar.

Pel que fa al programa setmanal que fan els nois i noies, en grups de tres o quatre, el guió s'elabora a partir d'un ampli ventall de continguts:

- Les pròpies notícies que genera el grup classe, el cicle o l'escola: aniversaris, absències per motius diversos, activitats que es porten a terme al llarg de la setmana, etc.
- Continguts variats del setmanari comarcal *La Fura*, molt arrelada a la comarca: Dossier monogràfics sobre temes diversos; el temps, resums mensuals; navegant per Internet; notícies de la comarca; informació castellera; exposicions; convocatòries; agenda (santoral, efemèrides, televisió, agenda d'actes comarcal); cinema, esports. Al web del setmanari també es poden trobar notícies i informacions de tota mena <http://www.lafura.org> Un cop escrit el guió, els locutors que aquella setmana intervindran en el programa l'assagen. Ser locutor és una feina rotativa en la qual intervenen tots els alumnes.
- Continguts de revistes infantils com ara *Cavall Fort* i *Tretzevents*: reportatges; treballs de plàstica; còmics; agenda; connexions; notícies; entreteniments; curiositats; contes i narracions; temes de debat, etc.
- Continguts de diaris i revistes: notícies de tota mena, xafarderies, etc.
- Textos i recursos de tota mena: endevinalles, refranys, embarbussaments, poesies, receptes de cuina, etc.

El guió s'elabora a partir d'unes plantilles ja fetes per tal d'agilitar la redacció.

Valoració i conclusions

- Entenem que l'emissora escolar de ràdio és l'element més emblemàtic i més dinamitzador del centre. I que té un potencial que cal no malbaratar.

- Els continguts radiofònics es poden integrar a les àrees d'aprenentatge, especialment a l'àrea de llengües, de coneixement del medi, de música, etc. També donen cabuda a les tecnologies de la informació i la comunicació. És per això que és aconsellable de treballar de manera integrada el treball de ràdio i d'informàtica.
- És un mitjà de comunicació que cal posar a l'abast de tot l'alumnat.
- A l'Àrea de llengües, el profit que en podem treure és enorme: els nens i nenes, des dels tres anys, s'acostumen a parlar en públic, a explicar vivències, adquireixen fluïdesa en la lectura en veu alta, els motiva a llegir el millor possible, els fa conèixer i escoltar molts tipus de música i adequar-los segons el tema que es tracta, aprenen a escriure resums de notícies, a elaborar-ne de pròpies, a inventar històries, a fer entrevistes, a fer poemes, rodolins, endevinalles i tot tipus de textos que poder ser radiats i per tant escoltats...

Bibliografia

Àngel Font i Suñé (1985). *33 tècniques i recursos audiovisuals*. Editorial Guix, Col·lecció Instruments número 2, Barcelona.

La ràdio a Secundària

Josep M. Fernández Novell
Carme Zaragoza Doménech

L'Educació Secundària Obligatoria ha de contemplar l'Educació en Comunicació com una matèria bàsica i prioritària que ha d'incloure tant les noves tecnologies de la informació com els mitjans tradicionals i les altres formes de comunicació característiques de la nostra societat: cinema, fotografia, còmic, ràdio, etc. L'Educació en Comunicació ha de facilitar un coneixement global i progressiu de cada un dels mitjans i dels seus llenguatges sense deixar de banda cap forma comunicativa. L'Educació Obligatoria ja no ha de garantir només un aprenentatge eficaç de la lectoescriptura de textos escrits, sinó assegurar també *la lectura i l'escriptura* de tot tipus de textos o documents: icònics, audiovisuals, radiofònics, periodístics, telemàtics, etc.

La humanitat sempre ha volgut comunicar-se entre ella, ja sigui mitjançant senyals de fum, xiulets o amb banderes, apart de la paraula i ho aconseguia si l'altre o altres interlocutors estaven relativament a prop, per veure el fum o les banderes o sentir el xiulet. Des que el 1839 s'inventà el telègraf de fils, el 1886 Graham Bell inventà el telèfon i l'any 1897 Guglielmo Marconi patentà el telègraf sense fils o radiotelègraf varen fer millorar la xarxa de comunicació. Amb tots aquests invents s'aconseguí que aquesta comunicació saltés grans distàncies, ja es podia comunicar una ciutat amb la del costat al mateix temps, però encara la comunicació només podia ser d'un interlocutor amb un altre. Va ser entre els anys 1906 i 1910 que, un altre cop Marconi, inventà la radiodifusió així, amb un micròfon i una emissora de ràdio una persona pot exposar les seves idees, llegir el Tirant lo Blanc, fer una obra de radioteatre, posar la música de més actualitat, explicar les causes d'una infecció, etc., i tot això pot ser escoltat per una, cent, mil o milions d'altres persones, si aquestes tenen un aparell de ràdio.

Hi ha programes de ràdio (ràdios públiques o privades) dedicats totalment o en part a la cultura? La resposta a aquesta pregunta és afirmativa perquè tot és cultura, cultura musical, cultura cinematogràfica, cultura esportiva. Però en el nostre context, concretament referint-nos a programes pensats per a alumnes de Secundària n'hi ha pocs, molt pocs programes que els puguin incitar a la lectura, a escriure, a aprofundir en temes

de ciència, en temes d'economia, etc. És cert que hi ha alguns programes, però acostumen a ser de contingut massa elevat, perquè estan pensats per al públic adult (alguns d'ells poden ser "Els viatgers de la gran anaconda", "exlibris" i "sorbets de ciència"). I alguns d'ells estan destinats a un públic entès en les matèries (Radio FI - Emissora de la Facultat d'Informàtica de la Universitat Politècnica de València)

Possibilitats didàctiques dels programes de ràdio

Potser perquè creiem fermament en el mitjà radiofònic com a estri que ajudi en la seva tasca al professorat, que inicialment es permeten posar les línies amb què es presenta la ràdio del CEIP Sant Domènec amb:

"Totes les feines que comporta la programació diària són fetes pels nois i noies amb l'ajut dels mestres. En aquests moments, el treball radiofònic forma part de les tasques escolars de tots els nois i noies de l'escola, de 3 a 12 anys"

L'alumnat pot escriure el seu propi guió dins el programa i després llegir-lo davant els micròfons. A qualsevol nivell de Secundària aquesta activitat garanteix una millora de lectoescriptura. A més a més, a les jornades culturals, les setmanes científiques o les sortides de tota mena, com visites a museus, sortides de fi de curs, etc. és tot l'alumnat qui ha de saber classificar i resumir les informacions que després s'emetràn; saber la importància econòmica dels llocs que es visiten i on estan situats. Si el viatge de fi de curs és a l'estranger, l'activitat s'amplia als idiomes, a possibles traduccions de mapes o d'informació en general, a la història del país visitat.

Tantes i tantes possibilitats didàctiques que la majoria de les que no s'han vist reflectides aquí de ben segur són en la ment dels professionals de l'ensenyament. Tot i això, incorporar aquesta nova dimensió en el dispositiu pedagògic requereix que el professorat sigui conscient dels processos que haurà de mobilitzar en els seus alumnes

La ràdio als centres d'ESO

Si la ràdio pot millorar l'ensenyament què es pot fer per incloure-la als centres d'ESO?

- Poden comprar-la, però cal disposar de l'espai i dels diners, sempre difícils d'obtenir, però on generalment les AMPAs hi solen participar.

- Poden, per començar, fer **tallers de ràdio**, en què s'expliqui com es fa un programa de ràdio, quines persones intervenen, com es prepara el programa, quin és el llenguatge d'aquest mitjà, etc. supervisat pel professorat. I, finalment, portar a la pràctica els coneixements assolits tot fent un programa "en viu" a la classe.
- Fer programes de ràdio virtuals en aprofitar que el Programa d'Informàtica Educativa ha posat en marxa "**XTEC Ràdio**", que pretén promocionar el servei de ràdio per Internet. Tots els centres que treballin la ràdio o que emetin els seus propis programes poden publicar-los via Internet, per tal que altres centres puguin rebre les seves emissions. <http://www.xtec.es/radio> és l'adreça per trobar tota la informació necessària, des de l'estructura tècnica recomanable i els requeriments de programari fins a mostrar un exemple de com podria ser l'emissora.
- Col·laboració amb la **ràdio local**, aquest apartat mereix un punt i apart, una dedicació especial en l'apartat següent.

Col·laboracions amb les ràdios locals

Moltes de les ràdios municipals dels pobles estan obertes a totes les propostes que els arriben des de l'àmbit escolar per incloure-les en la seva programació. Només cal empenta i un fort compromís de tothom, alumnat i professorat, ja que no es pot deixar una emissió a la meitat, o no fer-la. Si el programa és setmanal o bé mensual vol dir que la ràdio necessita tenir un programa fet cada setmana o cada mes, en funció de la responsabilitat que s'hagi adquirit.

Experiències de ràdio escolar

En aquest apartat s'inclouen els resums de dos programes: el primer realitzat a la ràdio de l'IES Isaac Albéniz (RIA) que s'anomena "**Badaciència**" i paral·lelament "**Juguem amb la ciència**" fet a ràdio Sant Andreu de Llavaneres, la temàtica dels dos programes és semblant, ampliar els coneixements en ciència, però amb les diferències que comporta fer un programa en la ràdio del centre i un altre en la ràdio municipal (Fernández i Zaragoza 2001).

"Badaciència"

La ràdio una eina per augmentar la cultura científica del nostre alumnat

La ciència i la tecnologia a l'abast de tothom. Un programa per debatre els temes científics d'actualitat de manera divulgativa amb els millors especialistes del país. Aquesta és la propaganda d'un programa d'àmbit estatal sorgit fa un parell d'anys a casa nostra i que resumeix què vol ser Badaciència en l'àmbit de Secundària i en el nostre Centre.

Objectius

- Augmentar el nivell científic del nostre alumnat tot divertint-nos en un programa de ràdio.
- Fer participar a tot el grup-classe en aquesta experiència on la classe es pot transformar en un programa de ràdio-ciència.
- Intentar que els centres s'animin a repetir l'experiència i portin a terme els seus propis programes en les possibles ràdios dels propis centres o emprant l'aula com a locutori radiofònic.

Introducció

Fa temps que tot sovint hi ha notícies científiques als mitjans de comunicació força interessants per als nostres alumnes. Però també hi ha d'altres àmbits que consideren que la cultura científica de la majoria de persones del país és nul·la. En l'article de *La Vanguardia* del 3 d'octubre de 1999 titulat "En España el Sol gira alrededor de la Tierra", es parla d'un estudi realitzat pel Ministerio de Educación y Ciencia on es posava de manifest que la majoria dels espanyols desconeixen les causes i, per tant les lleis físiques, per les quals la Terra gira al voltant del Sol.

Què podem fer per intentar canviar aquelles conclusions tan decebedores? Si aconseguim atreure l'atenció del nostre alumnat cap al món de la Ciència potser farem que per alguns aquesta sigui més senzilla, més entenedora. Com podem engrescar el jovent en el camp de la Ciència? Cada professor ho intenta a la seva classe, no els podem iniciar en el camp

de la Ciència només amb una pel·lícula, una obra de teatre o una cançó, ni els podem interessar amb la lectura de determinats llibres, perquè segons ells, això ja és feina de classe.

Aquí us exposem una nova manera de "jugar i aprendre" amb la Ciència que estem desenvolupant des de fa uns anys a l'IES Isaac Albéniz de Badalona, és el programa de ràdio Badaciència.

Badaciència és un programa ja consolidat a la nostra ràdio (la RIA, Ràdio Isaac Albéniz que emet pel 91.6 FM). El curs 2001-2002 oferim aquest programa per 5na vegada. És un espai de divulgació científica, un programa en què participa tothom, des dels més petits de 6é de Primària de les Escoles adscrites al Centre. Així es millora la interrelació entre els centres públics de Primària i els de Secundària, passant per l'alumnat de 1er i 2n Cicle d'ESO fins als de Batxillerat.

En un programa normal acostumen a participar entre 6 i 8 alumnes. Però des del curs 2000-2001 fem uns programes especials, durant la Setmana de la Ciència, en què aquests 6-8 alumnes són d'un determinat nivell -1r d'ESO o de 4t d'ESO. Tothom passa pel programa i mentre l'estem emetent s'escolta a les seves classes. També es prenen apunts de les notícies i s'intenta contestar a unes preguntes d'un concurs abans que els participants ho facin.

Metodologia del programa

Els programes inclouen els següents apartats: presentació, notícies, música, concurs, dicciociència, teatre-ciència, comiat.

En l'apartat de **notícies** fem comentaris entenedors d'algunes notícies de caire científic extretes dels mitjans de comunicació. Els alumnes, que han preparat les notícies, primer han d'escriure els seus resums. Aquest treball és important sobretot en els més petits, perquè així s'acostumen a trobar amb la part més bàsica de l'escrit periodístic i que després ells o elles han de llegir. Aquest apartat dura entre 5 i 10 minuts.

A tall d'exemple, amb els alumnes de 6è de Primària vam comentar una publicació de l'Ajuntament de Badalona, adreçada a tots els ciutadans, en què s'exposava com no malmetre l'entorn, no llençar papers a terra, com reciclar. Només fèiem lectura davant el micròfon. Amb els de Batxillerat, amb més informació científica, es cerquen notícies properes als seus estudis. Així, hem treballat sobre el genoma humà, que ha estat molt debatut en aquest apartat. En alguns programes només s'han treballat les notícies directament proposades per l'alumnat i les discussions han estat molt fructíferes.

Després, fem un tall musical, música escollida pels nostres participants. És important trencar una mica el fil conductor per deixar sortir els nervis a l'alumnat i poder passar després al concurs. Segons la durada de les notícies, aquest tall musical és d'1 o 2 minuts.

Tot seguit es passa al **Concurs**, com ja us imagineu, aquest és l'apartat amb més èxit, tothom vol guanyar. Hi ha un primer nivell per als alumnes de Primària, després un altre per als de 1er cicle d'ESO, un tercer pels del 2n cicle d'ESO i, finalment, el nivell "més difícil" per a l'alumnat de Batxillerat.

Cada concurs està preparat amb 3 o 4 bateries de preguntes. Això fa que hi participin alumnes, o bé parelles, del mateix nivell. Cada concursant o parella de concursants ha de contestar cinc preguntes, cada una acompanyada de tres possibles respostes, de les quals només una n'és la correcta. La dificultat, així com la puntuació van augmentant amb l'ordre de les preguntes, això vol dir que la primera pregunta (la més fàcil) valdrà un punt, la segona dos punts la tercera tres, la quarta quatre i la cinquena (la més difícil) cinc punts.

És molt important ressaltar que les preguntes mai s'acaben en dir la resposta, perquè tant si és bona com si no ho és, la resposta s'explica amb detall i es discuteix el perquè de les respostes incorrectes.

Com es tracta d'un concurs per aprendre i no agafar por a la Ciència, les preguntes són senzilles i sobretot les dues primeres, les que són d'1 i 2 punts, procurem que sempre les contestin bé. El concurs ha de ser dinàmic, cal procurar que tots contestin algunes

preguntes bé, que se sentin importants amb el que estan fent i aconseguir una relació distesa entre l'alumnat i la Ciència.

Continua el programa amb el **dicciociència**, que és un petit diccionari de mots científics, creat per nosaltres mateixos en què s'intenta familiaritzar els participants amb algunes paraules clau en el camp de la Ciència.

A partir del curs 2001-2002 hem afegit un apartat, el **teatre-ciència**, en què dos o tres alumnes ens preparen un descobriment que consideren important: la radioactivitat per Marie Curie o el principi d'Arquímedes, per exemple, o bé la biografia d'algun científic important com Galileu, Darwin o Einstein. S'acaba el programa amb els agraïments i el comiat.

Cal indicar que de vegades els programes presenten una estructura totalment diferent, quan el que volem és fer un programa d'entrevistes a diferent professorat de les branques de ciències. També s'han fet monogràfics sobre les diferents ciclos formatius i carreres que el nostre alumnat pot seguir en acabar l'ESO i el Batxillerat. En definitiva, s'intenta arribar a explicar i posar en antena totes les necessitats que té el nostre alumnat.

Tot s'acaba amb l'**acte de cloenda**, el dia 23 d'abril, Sant Jordi, on tots els participants en el programa reben el seu premi en forma de samarreta, de llibre, etc. Aquests premis estan en funció dels diners dels que disposa l'Institut i l'ajut que ens subministra l'AMPA.

Després d'aquests anys fent el "Badaciència", creiem que les **conclusions** més importants són:

- Una nombrosa participació de l'alumnat que es reflecteix en l'augment de les demandes per assistir al programa.
- Els participants vénen predisposats a enfrontar-se amb els micròfons, a llegir en públic i a extreure noves idees de la informació periodística.
- De mica en mica va creixent l'interès pel món de la Ciència a la classe, cosa que s'ha posat de manifest en la realització de la 1a Setmana de la Ciència a l'IES Isaac Albéniz, que es desenvolupà del 17 al 23 d'abril del 2001.

- Cal ressaltar la important participació del professorat en els programes de ràdio de la Setmana de la Ciència. És important que el professorat se senti involucrat en aquestes noves experiències.

Què n'obtenen els alumnes?

- El reconeixement de la seva valentia en enfrontar-se al concurs i de perdre la por a parlar en públic.
- Veure's present en un programa que tothom escoltarà, la família i els veïns estaran a l'escolta.
- Perdre la por a dir les seves opinions, pensades i coherents.

No és usual que les escoles i instituts comptem amb una emissora de ràdio, però creiem fermament que és una bona eina per interessar l'alumnat en el camp de la Ciència. El fet d'ampliar el coneixement científic o el coneixement en general, tot fent un programa de ràdio no necessita més que treballar a classe amb els mitjans que disposem, i així podem crear ràdio-ficció a la pròpia classe. I, si és vol, es pot crear la pròpia ràdio del Centre.

"Juguem amb la Ciència"

Un programa de ràdio per millorar la cultura científica

Objectius

- Augmentar el nivell cultural en el camp de la Ciència fent un programa de ràdio que sigui divertit per al jovent.
- Intentar què els centres s'animin a repetir l'experiència i que, o bé per separat, o bé en grups, els centres, públics i privats, portin a terme els seus propis programes en les ràdios locals

Introducció

Vam voler millorar la cultura científica dels joves i menys joves del nostre poble tot aprofitant la difusió que té un programa de ràdio i a més enfocat a la ciència. Enguany és el quart curs acadèmic en què Ràdio Llaveneres, la ràdio del nostre poble, programa el "Juguem amb la ciència". Aquest programa té relació amb un altre programa de ràdio, el "Badaciència" que es realitza a RIA, Ràdio Institut Albéniz de l'IES Isaac Albéniz de Badalona. Aquests programes intenten utilitzar les eines que ens proporciona la ràdio per apropar la Ciència a tothom.

En aquest punt cal fer menció de la gran rebuda que va tenir a Ràdio Llaveneres la nostra idea de fer un programa setmanal amb els alumnes del poble, i tothom que hi vulgui participar, tot intentant de millorar el seu nivell en ciència. Aquesta nova eina, el programa de ràdio, ens permet "jugar i aprendre amb la Ciència". L'experiència, desenvolupada des de fa uns anys, ens permet de garantir l'augment d'inquietud per la Ciència en els participants, alumnes i professors, i dels oients, ciutadans del poble amb tot tipus d'estudis i professions.

Juguem amb la Ciència és un espai de divulgació científica que tracta d'involucrar els nois i noies del nostre poble, en edat escolar, en el camp de la Ciència. A més a més, dins d'un marc ampli del concepte de ciència, a totes les persones interessades en ella.

En el programa hi participa tothom, des dels més petits de 6è de Primària, de l'Escola de Primària, passant per l'alumnat de 1r i 2n cicle d'ESO i l'alumnat de Batxillerat. Els alumnes d'ESO i els de Batxillerat són de l'IES Llavaneres. Alguns d'aquests participants molt probablement el proper curs ja seran a la Universitat.

La programació inclou:

- **Presentació** del programa, dels conductors, tècnics i participants.
- **Comentaris** entenedors, fets pels propis alumnes, d'alguna notícia de caire científic extreta dels mitjans de comunicació o bé proposada per ells mateixos. Per exemple, el genoma humà i d'altres éssers vius, l'ecologia i el problema del forat d'ozó, la SIDA, etc.
- Recull de **biografies i moments** importants de la ciència, des d'Einstein, Madame Curie o Lavoisier fins al descobriment de l'electró o dels raigs X.
- **Música** escollida pels participants.
- **Entrevistes** a alguns professionals de la Ciència, des de metges al bibliotecari passant pel professorat dels dos centres del nostre poble que ens envien els participants.
- **El Concurs** amb preguntes d'àmbit científic.
- Informació sobre les **sortides professionals** en el camp de la Ciència.
- Petites **xerrades-exposicions d'alguns treballs de recerca**.
- **Comiat** i agraïments.

Cada programa no inclou tota aquesta programació, sinó, que aquesta és la unió de tots els programes fets. Sí, però, que hi ha uns apartats comuns a tots ells:

Les notícies que van acompanyades d'importants comentaris-resums preparats pel propi alumnat (del mateix nivell que els participants en l'apartat del concurs). Aquestes notícies seran de química, biologia, física, matemàtiques, astronomia, geologia, etc. Ciència, ciència i més ciència.

El concurs, la part més esperada per tots els participants. Es desenvolupa en 4 nivells diferents segons el curs que estiguin fent els alumnes que hi participen, sempre amb preguntes al seu abast. Així, hi ha un primer nivell per als alumnes de Primària, després

un altre per als de 1r cicle d'ESO, un tercer per als del 2n cicle d'ESO i, finalment, el nivell "més difícil" per a l'alumnat de Batxillerat.

Música, cada concursant tria la cançó que més li agradi i l'escoltem després que ell o ella contesti les cinc preguntes de rigor.

També hi ha programes monogràfics o específics quan els alumnes i/o professors ens ho demanen, així es realitzen els programes centrats en entrevistes, o temes monogràfics sobre les drogues, la SIDA o els treballs de recerca.

Acabem el curs i el programa amb un *Acte de Cloenda*, on tots els participants, professors i familiars hi són convidats. En aquest acte, amb berenar pel mig, es lliuren els premis gràcies a la col·laboració de l'Ajuntament de Sant Andreu de Llavaneres (n'hi ha per a tots els participants). Aquest acte es realitza a finals de maig i, sinó plou, al pati de l'IES Llavaneres

El programa **Juguem amb la Ciència** fet a Ràdio Llavaneres (107.8 FM) i emès els divendres a la tarda és semblant al "Badaciència", ja mencionat, però té alguns avantatges respecte a l'anterior:

- En ser la ràdio del poble, la seva emissió arriba a tothom i a tot el poble. La ràdio de l'Institut Isaac Albéniz (RIA) només s'escolta fins a 1km del focus d'emissió.
- Podem entrevistar a més personatges del món cultural del poble, el bibliotecari, el farmacèutic, etc. Això fa augmentar l'interès de la gent per escoltar el programa
- A l'acte de cloenda hi vol participar tothom, ja que qui no hi té un fill, hi té una neboda, o un amic o amiga, o coneix algú que hi participa.

Aquí us hem ensenyat com emprar aquesta eina a partir de l'ensenyament de la comunicació, concretament de la ràdio, i que podem aplicar no només a la ciència sinó a qualsevol altra disciplina que vulguem ampliar pel bé dels nostres alumnes.

Bibliografia

J. M. Fernández i C. Zaragoza. (2001) «Badaciència» i «Juguem amb la ciència», programes de ràdio com a recurs didàctic. *Perspectiva escolar* 252 (pàg 67-71) Associació Rosa Sensat. Barcelona.

Televisió

Projecte Televisió: de casa a l'escola

Carme Ribes

Des de fa uns anys es manifesta, de forma cíclica, la preocupació de la societat per la possible influència que la televisió exerceix sobre la població infantil i juvenil. Sobre aquesta qüestió hi ha nombrosos treballs d'investigació i tot i que, de vegades, les conclusions són contradictòries, en tots ells s'hi constata l'afirmació següent: "La televisió provoca una gran fascinació en els espectadors joves i forma part de la seva realitat cultural."

D'altra banda, com a educadors, creiem que l'aprenentatge significatiu és fonamental pel desenvolupament integral de la personalitat i per això, en aquest cas en concret, creiem que és imprescindible ensenyar els infants i joves a veure la televisió, de manera crítica i racional. La televisió transmet uns determinats valors i contravalors que l'escola ha de conèixer i treballar si no vol que se la continuï "acusant" de carca i ancorada en un passat molt allunyat, de la realitat social que els infants i joves viuen fora de l'escola.

Com una de les moltes o poques escoles de Catalunya, (depèn del punt de vista que es prengui) al CEIP Francesc Burniol d'Argentona, fa temps que s'estan realitzant "experiències puntuals" sobre els mitjans de comunicació i en concret sobre la televisió. A partir del material proporcionat pel Departament d'Ensenyament, s'ha volgut fer una proposta més coherent i completa i per això s'ha iniciat el "Projecte televisió: de casa a l'escola", un projecte d'actuació compartit entre l'escola i les famílies per aprendre a veure la televisió.

El citat Projecte, té quatre blocs temàtics:

- Família i Televisió.
- Com ho resolem?
- Tots i totes iguals, tots i totes diferents..
- Tot és divertit !

Dels blocs citats, de moment, estan elaborats els dos primers i és d'aquest material existent, d'on el centre ha agafat les activitats proposades en l'experiència realitzada. En

concret, a Cicle Inicial i Mitjà, hem agafat activitats del primer bloc: Família i Televisió, i a Cicle Superior del segon: Com ho resolem?

Des d'un principi ens va atreure la proposta ja que recollia les inquietuds que des de fa temps compartim molts educadors en el desenvolupament de molts temes transversals. En aquest cas, de l'educació audiovisual, no es tracta únicament de transmetre uns continguts, sinó que pretenem educar les actituds, valors i normes. A l'escola podem ensenyar a veure la TV, però és a la casa on els infants romanen davant de la televisió.

Ja fa molt de temps que organismes i institucions debaten sobre aquesta responsabilitat educativa compartida. Així tenim per exemple, com la Unesco, una de les institucions que més s'ha preocupat per defensar una educació dels mitjans, l'any 1982 va celebrar un simposi internacional sobre el seu ensenyament. De la declaració signada per representants de dinou països creiem convenient destacar el següent paràgraf:

"La escuela y la familia son las dos instituciones que comparten la responsabilidad de preparar a los jóvenes para vivir en un mundo comunicado por las imágenes, las palabras y los sonidos. Niños y adultos deben poder descifrar la totalidad de estos tres sistemas simbólicos. Esto entraña un reajuste de las prioridades educativas que puede favorecer, a su vez, un enfoque integrado de la enseñanza y de la comunicación." (UNESCO 1982)

Si no volem que aquesta afirmació continuï, vint anys més, sent una cosa molt maca escrita sobre un paper cal que família i escola s'apropin en el coneixement i l'ús educatiu de la televisió, de manera que ambdós es responsabilitzin en la formació dels nens i nenes com a espectadors conscients, actius i crítics. Sols establint un pla de treball conjunt entre família i escola evitarem que els infants i joves visquin situacions contradictòries en la seva formació com a espectadors.

Aprendre a veure la televisió, usar-la d'una manera gratificant, com a eina d'aprenentatge, de distracció, de creativitat, és un repte que necessàriament resoldrem millor si l'afrontem família i escola, des de les dues vessants formal i informal.

Abans d'explicar l'experiència pròpiament dita, creiem necessari fer una breu referència sobre quines són les línies d'actuació que cada institució (escola i família) haurien d'assumir.

Paper de l'escola

Creiem que un centre sensibilitzat en l'Educació Audiovisual el primer pas que ha de fer és considerar aquest àmbit com un eix transversal. I recollir-ho així, en el marc general per a l'actuació coordinada de l'acció educativa, és a dir, en el projecte educatiu de centre, que inclou, com bé sabem, els principis pedagògics, organitzatius i el projecte lingüístic, i que ha de ser assumit pel conjunt de la comunitat educativa del centre.

És en l'elaboració del projecte curricular de centre, on els ensenyants, a partir de les característiques i possibilitats reals de cada centre, contextualitzen i concreten els tres tipus de continguts que es volen desenvolupar per a cada etapa educativa. Així mateix cal seleccionar les metodologies més adients, els models d'avaluació i els recursos didàctics més convenients. Per fer aquesta feina sobre l'educació audiovisual, ens poden ser força útils les orientacions donades pel Departament d'Ensenyament.

Al mateix temps, cal també remarcar, que el centre ha de tenir cura de la seva pròpia imatge, si no vol entrar en contradicció. A part de convertir les seves parets en un "museu" permanent d'imatges de producció pròpia o aliena, cal que posi a l'abast dels alumnes, bancs d'imatges fixes i mòbils, aprofitant els recursos que proporcionen contínuament els mitjans de comunicació com són la premsa i la televisió.

Per tal d'aconseguir resultats significatius cal que, des de l'Educació Infantil, els infants aprenguin a llegir i escriure missatges audiovisuals, de manera que en acabar l'Educació Primària puguin utilitzar habitualment aquests missatges per informar-se i també per comunicar-se. Una part ben important d'aquest aprenentatge es realitza mitjançant el descobriment de què s'amaga darrera els missatges televisius i quins són els seus efectes.

A l'hora d'incorporar l'educació audiovisual, els docents han de tenir en compte alguns aspectes com els següents:

- Els docents han de disposar de prou informació sobre la programació televisiva i estar "al dia" sobre allò que habitualment veuen els alumnes.
- L'ús de missatges televisius a l'aula ha de provocar la participació dels alumnes, el debat i la reflexió conjunta i, per tant, cal defugir de les lliçons magistrals.
- Els procediments a utilitzar en les activitats que proposem per a l'anàlisi dels missatges audiovisuals han d'adequar-se als principis de l'aprenentatge significatiu.
- Cal partir dels interessos i preferències dels alumnes a l'hora de seleccionar els programes televisius que seran objecte d'estudi a l'escola.
- Els educadors han d'aprofitar les informacions, moltes vegades inconnexes, que ens arriben a través de la televisió. Les han de contextualitzar, situar-les en el currículum i adequar-les al nivell de maduració i de coneixements dels alumnes
- La utilització de documents televisius a l'escola s'ha de fer tenint en compte les dues vessants de l'educació audiovisual (en i amb), però d'una manera integrada.

- *L'educació amb les imatges*, fent ús de documents televisius que completin, motivin, informin, etc. sobre diferents aspectes relacionats amb les àrees curriculars habituals.

- *L'educació en les imatges*, treballant aspectes expressius i tècnics del llenguatge audiovisual. Considerem fonamental que els alumnes acabin descobrint que les imatges no són una altra cosa, sinó una representació, sempre subjectiva, de la realitat.

- Tots els docents han de ser "conscients" que el treball conjunt pares-ensenyants és imprescindible en aquest cas. Per aquest motiu el projecte educatiu del centre ha de preveure de quina manera s'hi pot establir la col·laboració: reunions d'aula, xerrades, conferències, campanyes, etc.

Paper de la família

Els nens i les nenes s'eduquen com a espectadors a casa, perquè és en aquest àmbit on miren la televisió. Com a centre educatiu, amb l'opció pel *Projecte televisió: de casa a l'escola* el que pretenem és ajudar a les famílies que prenguin consciència del seu paper educador i actuïn amb coherència a l'hora de situar la televisió a casa i els criteris per mirar-la.

Des de l'àmbit familiar es poden fer algunes propostes per a potenciar un ús més crític i racional del mitjà televisiu. Entre d'altres aspectes creiem que cal destacar els següents:

- Espai on es veu la televisió

Cal no donar gaire importància al televisor i no situar-lo en el lloc central de la casa. És més adequat que la sala sigui comuna i evitar l'ús individual en les habitacions.

Cal tenir en compte les condicions de:

- llum. Ni a plena llum ni a les fosques. Millor amb llum indirecta situada a un costat o al darrere dels espectadors, per contrarestar el parpelleig de la imatge.
- distància. Ha de ser en funció de les dimensions del televisor. Els marges aconsellables estan entre tres i deu vegades la diagonal de la pantalla.
- angle de visibilitat. Es recomana situar-se davant de la pantalla i mai a més de 45 o 50 graus de la perpendicular.

- El temps

S'hauria de planificar conjuntament amb el fills el temps que esmercen a veure la televisió. Com diuen alguns autors cal dissenyar una dieta televisiva que ha de tenir en compte l'edat dels nens i la quantitat i qualitat dels continguts. Cal doncs fer també una selecció dels programes.

El temps que els nens i nenes dediquen a veure la televisió els priva de realitzar altres activitats molt més enriquidores, la gran majoria de les vegades. Cal, doncs, evitar que el consum de la televisió impedeixi les experiències directes.

- La interacció comunicativa

La televisió és un mitjà de comunicació unidireccional. Per tant els espectadors reben missatges que no poden respondre, ni preguntar. Mirar la televisió demana una escolta activa que és un processament mental, però amb una passivitat de resposta.

Això fa que, per poder elaborar personalment els missatges televisius, els infants necessitin parlar i compartir amb altres allò que han vist a la televisió, contrastar idees, dubtes i opinions. Sols així podrem ajudar-los a comprendre els missatges televisius, a relativitzar-ne les informacions i a diferenciar les situacions reals de les

fictícies. A les famílies el que els ha de preocupar més no és allò que veuen els seus fills, sinó com ho veuen.

Abans d'acabar aquest apartat recordem que els infants necessiten:

- Un clima de seguretat afectiva que els permeti conèixer el món que els envolta, i aprendre a explorar-lo amb confiança.
- Sentir que la seva família pot posar límits, tant en les seves actuacions com en les seves accions, contenint-ne l'ímpetu excessiu, les inseguretats i les frustracions.

La interacció que estableixen les famílies amb els seus fills i filles constitueix el primer i més important model. Els infants "aprenen", interioritzen els seus valors, l'estil d'afrontar les coses, de manifestar-les, tant amb relació a ells mateixos com la seva manera de ser i de relacionar-se. En definitiva, participar i compartir, mirar amb els fills la televisió i parlar d'allò que veiem, ajudarà a seleccionar amb responsabilitat i equilibri els diversos tipus de programes.

Tot i que el Projecte abraça des d'Educació Infantil al final de Primària, al nostre centre, ens hem centrat a Primària, ja que tant sols s'ha iniciat l'experiència, però esperem poder-la ampliar en un futur pròxim. A continuació expliquem les activitats realitzades en cada cicle.

Cicle Inicial

En aquest cicle hem agafat els blocs televisius següents: Dibuixos animats i anuncis o espots de joguines. Amb l'anàlisi d'aquests blocs volem que els nostres alumnes assoleixin dos conceptes bàsics: imatge i realitat. Amb les activitats proposades busquem la manera de fer entendre al nostre alumnat que la imatge és una representació de la realitat, i que aquesta es pot transformar o "desfigurar" segons el que es vol transmetre.

Els objectius fonamentals que ens hem marcat en aquest cicle són:

- Conèixer quins són els hàbits dels nostres alumnes com a espectadors.
- Conèixer els interessos dels alumnes respecte a la programació televisiva. En concret, sèries de dibuixos animats.
- Reflexionar sobre la publicitat televisiva: Anuncis de joguines.

Per assolir-los, hem realitzat diferents activitats, totes elles englobades bàsicament, dins de tres àrees:

- Llengua
- Coneixement del Medi Social i Cultural
- Educació visual i plàstica

La temporalització mínima, per assolir els objectius marcats és de quatre sessions de dues hores.

Primera sessió

S'han fet dues activitats. Es comença amb un debat sobre què creuen els nens i nenes, que és la TV i per què els agrada. Abans de posar-ho en comú, se'ls ha donat un full amb aquestes dues qüestions on han de donar, sense cap tipus "d'influència" les seves opinions. Després de comentar en veu alta les diferents aportacions, s'arriba a la conclusió de que hi ha diversitat d'opinions si bé és cert, que hi ha alguns aspectes coincidents. Tant els uns com els altres poden quedar recollits en un quadre final.

El següent treball, sobre els anuncis de joguines, es fa de la mateixa manera, primer cada un dibuixa l'anunci que més li agrada i després explica, oralment, el perquè. Al final de la sessió es fa una exposició amb les produccions fetes. Entre els anuncis de joguines que hagin sortit, intentarem buscar per a la propera sessió l'anunci i la joguina real.

Segona sessió

Es proposen quatre activitats, tres per fer a classe i una per fer a casa. Comencem la sessió passant l'anunci i el comparem amb la joguina. Moltes vegades la "realitat" no compleix les expectatives que ens havíem creat en veure l'anunci. Aquesta pot ser la conclusió més general a què podem arribar després de fer l'anàlisi comparativa.

Continuem amb una activitat molt plàstica. Es dona a l'alumnat una TV dibuixada en un full. La consigna que se'ls dona, és que han de completar en un full més gran, com veuen la TV, a casa (més o menys). Amb aquesta activitat volem veure quina importància donen

els alumnes a la TV, però ahora veurem quin protagonisme se li dona a la família. Es pot fer un gran mural amb tots els dibuixos fets.

La tercera activitat és igual que la dels anuncis, realitzada en la primera sessió, però ara sobre les sèries de dibuixos animats. Es pot crear un debat molt enriquidor sobre els valors que transmeten i comparar les situacions que presenten, amb la resolució de conflictes a la vida real.

L'activitat per realitzar a casa, es tracta de fer una graella personal sobre el que veuen, setmanalment de la televisió, destacant els moments que veuen la TV els programes que veuen i amb qui els veuen. Els demanen que la facin amb els pares, ja que així també els impliquem dins d'aquest projecte.

Tercera sessió

Iniciem la sessió posant en coneixement de tots l'horari televisiu dels components del grup. Es comenten i s'analitzen els resultats obtinguts. A continuació se'ls proposa una hipotètica situació:

"- Què passaria si un dia els diguessin **PROU TELEVISIÓ!**"

És molt interessant recollir, per escrit, totes les possibles respostes. Un cop feta aquesta introducció, se'ls explica un conte que es titula precisament així. Hem utilitzat el projector de transparències, ja que crea un ambient idoni per explicar un conte. No se'ls explica el final del conte i han de pensar, per la propera sessió, quin final li donarien.

Quarta sessió

S'exposen les solucions que cada un dona al conte i al final de tot, es confronta amb la que dona l'autor que, per cert, és força, ocurrent. Aquest treball del conte, dona peu a fer tot un treball de llengua, amb tres grans blocs:

- coses que puc fer sol
- coses que puc fer amb els amics
- coses que puc fer amb els pares

Aquest treball sobre l'ocupació del temps de lleure, és molt gratificant i els alumnes descobreixen les moltes possibilitats que tenen al seu abast.

Cicle Mitjà

En aquest cicle hem agafat dos blocs molt concrets de la televisió: les telesèries i els anuncis o espots de mitjans de transport. L'elecció té a veure amb el fet que a 3r. s'està realitzant el Projecte: Mitjans de transport i volem fer ús de tots els materials, a la nostra disposició, per treballar-ho. Aquest material televisiu pot ser aportat pels propis alumnes i paral·lelament al seu visionat o ús, ens marquem com a prioritari, fer una reflexió sobre allò que veiem i el que hem de fer en la vida real. En definitiva, ajudar a diferenciar la ficció de la realitat.

Els objectius fonamentals que ens hem marcat en aquest cicle són:

- Conèixer quins són els hàbits dels nostres alumnes com a espectadors.
- Conèixer els interessos dels alumnes respecte a la programació televisiva. En concret, telesèries.
- Reflexionar sobre la publicitat televisiva. Anuncis de mitjans de transport.

Per assolir-los hem realitzat diferents activitats, totes elles englobades bàsicament, dins de tres àrees:

- Llengua
- Coneixement del Medi Social i Cultural
- Educació visual i plàstica

La temporalització mínima, per assolir els objectius marcats és de tres sessions de dues hores de durada.

Primera sessió

Prèviament, a escriure en un full les seves respostes, es fa un debat sobre tres qüestions plantejades: què creuen els nostres alumnes que és la TV; per què els agrada i què farien si no tinguessin TV. Són molt interessants totes les aportacions que realitzen i val la pena recollir les més significatives.

L'altra activitat que es realitza en aquesta sessió és parlar de les telesèries: quina o quines veuen a casa; quina trama tenen; quins valors transmeten; quins conflictes presenten i quina n'és la resolució. Veurem que als nostres alumnes els costa molt explicar la trama del que han vist i que sovint els passa "per alt" la reflexió sobre els valors que ens transmeten els diferents tipus de telesèries. Així mateix, sovint no fan el pont entre la ficció televisiva i la realitat, es queden "enyorant" els estils de família, casa o fins i tot d'escola, que presenten algunes de les telesèries més vistes.

Segona sessió

Dins del projecte de Mitjans de transport que es realitza a 3r, fem una sessió emprant els mitjans audiovisuals. Els alumnes han portat revistes d'on retallen diferents mitjans de transports per fer un mural on diferenciem els àmbits aeris, marítims i terrestres, i alhora, si són públics o privats. Es fa un treball sobre les característiques pròpies dels anuncis gràfics de mitjans de transport i s'arriba, entre d'altres, a la conclusió que en aquest suport, la música i la veu, no ens diuen res, cosa que no passa en els espots televisius.

Es fa després un visionat de diferents espots televisius (els poden gravar els mateixos alumnes) i després d'analitzar-los veurem que sovint, no es diuen res, o molt poca cosa de les prestacions del cotxe o mitjà de transport que anuncien. La música o el personatge "famos" que el fa, és el protagonista absolut i poden transmetre uns "contravalors" que val la pena analitzar.

Tercera sessió

En aquesta sessió s'ha fet un treball de reflexió sobre quins models presenten les telesèries sobre l'educació viària. Analitzem alguns fragments de les més vistes i veiem que es poden extreure moltes conclusions, com ara:

- Generalment no es posen cinturó de seguretat.
- Mai tenen problemes d'aparcament
- Els cotxes, sobrepassen sovint els límits de velocitat dins de les ciutats
- Poques vegades, reflecteixen les "conseqüències" que les imprudències poden ocasionar.

Amb aquest treball completem el que vam iniciar amb espots televisius i que forma part, tant del projecte de mitjans de transport, com dins de l'eix transversal d'educació viària.

Cicle Superior

En aquest cicle hem agafat un bloc molt concret de la televisió: els programes esportius. Segons diversos estudis, els programes esportius, en concret el futbol, és el segon bloc més agressiu, després dels telefilms i per davant dels dibuixos animats. Aquí tenim doncs, un motiu prou important per fer un treball amb els alumnes i a més no podem descuidar la "seducció" que la gran majoria dels nostres alumnes tenen per algun esport en concret. Tampoc podem menystenir que el bombardeig continuat de paraules, expressions, frases fetes, de gestos, d'imatges i de sons, en definitiva de tota mena de violència verbal i icònica, és la causa fonamental que els alumnes reflecteixin aquestes accions en els seus jocs esportius.

L'anàlisi del llenguatge verbal i icònic de les manifestacions esportives i la seva confrontació amb un objectiu fonamental de l'àrea d'Educació Física: " Valorar i fruit de l'activitat física, amb vista al benestar físic i mental" és la tasca prioritària que volem fer amb aquestes activitats.

Els objectius fonamentals que es hem marcat en aquest cicle són:

- Observar l'excés d'accions violentes i agressives en l'esport.
- Reflexionar sobre les conseqüències de les accions fetes.
- Analitzar quins conflictes es plantegen en els programes esportius i com es resolen.

Per assolir-los hem realitzat diferents activitats, totes elles englobades bàsicament, dins de quatre àrees:

- Llengua: Català, Castellà i Anglès
- Coneixement del Medi Social i Cultural
- Educació visual i plàstica
- Educació Física

La temporalització mínima, per assolir els objectius marcats, és de tres sessions de dues hores.

Primera sessió

Presentem l'activitat mirant el bloc d'esports de dos telenotícies, un d'entre setmana i l'altre de cap de setmana. Anotem i comentem, entre tots, els esports que han sortit i el temps dedicat a cada un. No hi ha cap tipus de sorpresa, ja que l'esport rei, és el protagonista absolut. Continuem la sessió, mirant el bloc d'esports de diferents diaris generalistes. Fem també el llistat dels esports que hi surten i l'espai que els dediquen. En unes graelles recollim les frases, generalment, titulars, més impactants. Acabem comparant els dos mitjans i treient-ne les conclusions oportunes.

Segona sessió

Dividim aquesta sessió en tres blocs:

- Mirem un partit de futbol, enregistrat amb vídeo. En un full, els alumnes van anotant les frases o expressions que més els criden l'atenció.
- Escoltem una transmissió radiofònica d'un partit enregistrat amb una cinta. Anoten també, les expressions més rellevants.
- Agafem diaris esportius (són tots en castellà) i els distribuïm per grups. Els alumnes han de mirar-los i agafar els titulars que trobin més impactants.
- En els fulls de totes les activitats proposades, hi ha un apartat de "paraules estrangeres". Demostrarem que algunes d'elles ja estan totalment integrades en el nostre vocabulari, tot i que la majoria són anglicismes, però que generalment no coneixem el seu significat.

Acabem la sessió fent una reflexió sobre quines notícies són més impactants: les audiovisuals, les auditives o les visuals. Es pot fer incidència sobre el caire "bèl·lic" de la majoria de les expressions emprades. Amb els titulars més impactants recollits, es pot fer un mural.

Tercera sessió

En aquesta sessió treballarem el vocabulari que trobem en qualsevol manifestació esportiva. Partim de la transmissió feta per la televisió i acabem l'observació directa de qualsevol partit. Es pot fer una gradació d'esports, de menys a més, en quan al volum de paraules no esportives. Podem triar algunes de les frases i analitzar-la. Valorar si aquestes

expressions afavoreixen, realment la finalitat explícita de l'esport. Cal parlar de les agressions verbals que sovint estan tan impregnades en la vida quotidiana que no les veiem com a tals.

Si ens centrem en la retransmissió per televisió dels programes esportius cal destacar, com a mínim, dos fets que els diferencien notablement, quant a la dualitat *ficció / realitat*, respecte d'altres programes com les telesèries o les històries animades:

- En la televisió, els programes esportius acostumen a ser menys violents, sobretot en quant al llenguatge, que en la realitat.
- És l'únic cas en què les accions violentes tenen in "càstig" immediat: l'amonestació o l'expulsió

Es pot treballar, a partir de la televisió, molt altres aspectes sobre les accions violentes en els esports i les conseqüències o repercussions que poden tenir: lesions; tancament del camp; allaus humanes; agressions per ser de l'equip rival, etc.

Valoracions finals

Volem acabar puntualitzant que les activitats realitzades són tan sols una mostra de les moltes coses que es poden fer per treballar la televisió a les aules. Hi ha molts altres exemples de coses a fer, totes elles molt vàlides i interessants. Ens referim, per exemple a realitzar tallers de televisió, fer col·laboracions amb les televisions locals, etc. Però en el nostre cas, hem optat per integrar aquest mitjà dins de les diferents àrees curriculars. Aquesta opció d'integrar l'Educació audiovisual al si de les àrees en lloc de plantejar-la de forma compartimentada o com a disciplina, ens permet considerar-la com a eix transversal amb tractament interdisciplinari.

L'Educació audiovisual és absolutament necessària per a garantir un aprenentatge eficaç. Per aquest motiu, l'escola hauria de potenciar la capacitat per generar i manipular imatges visuals, de la mateixa manera que es potencien els estímuls verbals. Avui aprendre a llegir i a escriure no pot reduir-se al llenguatge verbal, sinó que cal aprendre a llegir i escriure imatges i sons. L'alfabetització audiovisual permetrà un desenvolupament total de les possibilitats comprensives i expressives dels alumnes i alhora garantirà la seva

capacitat per a processar correctament les informacions que reben, establir relacions i analitzar-les d'una manera crítica i intel·ligent.

És cert que la no obligatorietat d'aquests aprenentatges fa que l'administració continuï valent-se del voluntariat professional. Però, per sort, hi va havent escoles que veient aquesta necessitat, estan fent activitats puntuals, i el que és més important, ho van integrant dins del PCC.

Amb aquesta experiència, l'escola Francesc Burniol, com moltes d'altres de Catalunya, vol demostrar que hi ha escoles que estan obrint portes a la societat actual, a la de la informació i la comunicació i que no volen quedar-se, únicament, en l'era Guttenberg. Ànims.

Bibliografia

DDAA (1999). *Projecte televisió: de casa a l'escola. Família i Televisió*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. Barcelona. (Llibre)

DDAA (2000). *Projecte televisió: de casa a l'escola*. Col·lecció: Els audiovisuals a l'aula. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. Barcelona. (Video)

Deó, Francesc-Josep, Gayà, Catalina i Guimerà, Josep Àngel (2001). *Tecnologia y medios de comunicación social*. Gestió Familiar. Les Heures. Universitat de Barcelona.

Dupasquier, P. (1996). *Prou televisió!*. Ed. Timun Mas. Barcelona.

Maquinay Pomés, Aurora (1994). *L'Educació audiovisual. Orientacions per al desplegament del currículum*. Educació Infantil i Primària. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. Barcelona.

Una experiència innovadora a Secundària: Tallers de televisió de Clot RTV- Sant Martí

Vanessa Ros

L'any 1997, l'*Associació d'Amics de la Ràdio i la TV del Clot – Camp de l'Arpa* (Clot RTV – Sant Martí) va iniciar el que constituïria una de les seves principals línies de treball: l'educació en mitjans de comunicació. La seva vocació comunitària i la lluita per la democratització de l'ús i coneixement dels mitjans de comunicació des d'una altra perspectiva van portar a aquesta televisió local a iniciar els treballs amb instituts de Barcelona i rodalies.

Trencant amb els sistemes tradicionals d'aproximació dels mitjans de comunicació a la ciutadania, Clot RTV – Sant Martí va voler donar un pas més enllà convertint els ciutadans, sobretot els joves, en creadors de productes mediàtics. Un dels objectius era i és aconseguir la integració dels mitjans de comunicació en el currículum escolar d'una manera normalitzada. Hem de tenir en compte que els joves d'avui dia han crescut veient i escoltant televisió, mimetitzen accions que veuen, però no analitzen ni reflexionen sobre aquestes. No adopten una postura crítica davant d'elles, simplement assumeixen tot allò que reben. Han après a veure la televisió d'una manera poc educativa i fins i tot perjudicial per a la seva relació amb l'entorn. D'aquesta situació sorgeix la necessitat de posar en marxa mecanismes educatius que contrarestin els efectes negatius de la televisió. I és, a partir del moment en què es fa aquesta reflexió, quan es comença a treballar en la realització de tallers, primer de televisió, i posteriorment de ràdio, amb alumnes de Secundària d'instituts de les comarques barcelonines. D'aquesta manera, es van establir el que avui dia anomenem: tallers de comunicació i educació, que ara s'apleguen dins de l'oferta "Viu els mitjans: fem ràdio, fem tele". Aquesta línia de treball la desenvolupen conjuntament Clot RTV-Sant Martí i Teleduca, educació i comunicació.

Els primers tallers es van portar a terme amb instituts i es tractava de petites experiències en audiovisuals en què es donaven les nocions bàsiques de gravació i edició. Però, a poc a poc, aquesta única tipologia de taller de televisió s'ha anat reconvertint i adaptant a les necessitats dels centres educatius.

Tipologia de tallers audiovisuals

Les petites experiències, d'unes 6 hores de treball són una de les tipologies que millor es poden integrar dins qualsevol tipus d'àrea, siguin crèdits comuns, crèdits variables o de síntesi. La seva funció, quant al coneixement del mitjà audiovisual, és la de facilitar als alumnes els coneixements bàsics tant de funcionament de la càmera i gravació, llenguatge audiovisual com també d'edició i muntatge audiovisuals.

El taller es desplega en dues sessions de treball, la primera de dues hores i la segona de quatre. La primera sessió és la que denominem “sessió de gravació” i és on s'introdueix en els joves en el coneixement del llenguatge audiovisual, l'ús i maneig de la càmera a partir de la pràctica i es porta a terme la gravació de la producció. És a dir, la cultura audiovisual en què han crescut els joves dona la possibilitat que es pugui començar a treballar, a un nivell bàsic, sense fer grans explicacions teòriques. I és a partir d'aquest coneixement previ i de les seves pròpies errades que es comença a explicar l'ús dels diferents plans, moviments de càmera, enquadraments i punts de vista de gravació.

La segona sessió o “sessió d'edició” és el moment en què els joves aprenen el funcionament de les màquines de muntatge i editen la producció audiovisual en què basen la seva experiència.

Aquesta tipologia de tallers curts de 6 hores ha culminat en l'oferta estable de tallers: *“Viu els mitjans: fem ràdio, fem tele”*.

A partir d'aquesta primera tipologia i per les demandes dels instituts, es va crear una segona oferta de tallers més àmplia quant al temari i les hores de treball. Aquesta oferta s'integra, bàsicament, dins de crèdits variables o de síntesi. Es dediquen 30 hores de taller en l'aprofundiment, per part dels alumnes, al mitjà audiovisual. L'objectiu final dels alumnes és el d'aconseguir crear un reportatge audiovisual sobre una temàtica concreta (bé sigui el tema del crèdit variable o bé un altre que tingui relació i que s'hagi acordat amb el professorat). Per aconseguir aquest objectiu, es dediquen unes hores només al coneixement, aprofundiment i pràctica del llenguatge audiovisual i el maneig correcte de les càmeres, tot separant aquestes nocions de la sessió de gravació.

Posteriorment i una vegada els alumnes tenen prou confiança amb la càmera i coneixen els plans i moviments bàsics, es passa a la sessió de gravació. Es dediquen aproximadament de quatre a sis hores (en funció de la complexitat de la producció) per aconseguir gravar tant els plans suficients com les entrevistes necessàries. Després de la gravació, es porta a terme una sessió de visionat del material gravat i guió de muntatge. Es tracta de seleccionar tant les imatges com els talls de veu i encabir tota la informació de què es disposa en un temps determinat. Aquesta fase de treball ajuda als alumnes que participen en el taller a ser crítics amb el seu treball i que s'adonin tant de la dificultat de crear produccions audiovisuals com de les “trampes” mediàtiques. Finalment i amb el guió de muntatge construït, es dedica una sessió al muntatge del reportatge. És el moment en què realment els alumnes comencen a construir el discurs audiovisual, el resultat final del seu treball.

Però aquestes tipologies no estan només adreçades a instituts. Aquestes tipologies també s'han obert a un altre tipus de centres educatius com és el cas d'escoles d'adults o plans de transició al treball, amb els quals s'han portat a terme tallers de 30 hores. El sistema de funcionament amb aquests centres és el mateix que amb els instituts.

Aspectes metodològics

Els alumnes treballen en equips reduïts de com a màxim 7 alumnes per grup, conduïts per monitors i monitores de Clot RTV – Sant Martí. És important tenir en compte el paper que juguen els monitors. Aquests, a més d'ensenyar a fer servir la càmera, a conèixer els tipus de pla i posar-los a la pràctica, i a fer servir les màquines d'edició es converteixen en companys de treball dels alumnes. Hem de tenir en compte que es tracta majoritàriament de gent jove que no supera els 25 anys d'edat i que, per tant, sovint els alumnes i els monitors arriben a tenir edats similars. Això permet que ràpidament es creïn vincles de companyonia i de col·laboració entre els uns i els altres, la qual cosa comporta que els alumnes se sentin més còmodes a l'hora de preguntar tot allò que no hagin entès, els dubtes que els puguin sorgir, etc.

El fet de treballar en petits grups permet distribuir les tasques a realitzar dins l'equip. Això provoca que, de manera natural, els alumnes treballin en equip i comparteixin les opinions i decisions respecte al producte que volen fer i en la manera que el volen

desenvolupar. D'altra banda, el fet que cada un dels alumnes tingui una tasca a realitzar porta que cada un d'ells prengui una actitud de responsabilitat respecte al seu paper i respecte al conjunt del treball. Tots se senten implicats i per tant, tots se senten responsables del resultat final.

Cal destacar que els alumnes, a més d'assumir un rol concret dins el grup de treball, porten a terme tots els processos de producció. Són ells qui realitzen les gravacions, qui decideixen els tipus de pla que volen fer servir en cada moment i com els volen combinar, decideixen el guió i fan el muntatge, sempre comptant amb l'assessorament dels monitors.

El fet que es treballi fora de l'aula i es portin a terme en un lloc de treball on es produeixen materials audiovisuals és un element afegit perquè els alumnes s'alliberin de les barreres que els suposen les aules. Per aquest motiu, es potencia el fet de realitzar també les activitats més teòriques en espais com un plató de televisió o una redacció d'informatius. Això no vol dir que el professorat quedi al marge de l'activitat. En qualsevol tipus d'experiència, els professors són els que porten a terme la preparació del tema a tractar en el reportatge i, posteriorment, s'impliquen en la part de preguió i guió del mateix. Pel que fa a la gravació i a l'edició del reportatge el pes el porten els membres de Clot RTV – Sant Martí però també hi participen els professors ja que en certa manera formen part del grup de treball.

La ràdio, la ficció i la publicitat

Tot i que els inicis de Clot RTV – Sant Martí en tallers de comunicació i educació van començar amb el treball en televisió, amb el pas del temps s'han anat introduint d'altres activitats i/o tipus d'experiències. Aquest és el cas de la ràdio.

El treball amb llenguatge radiofònic va començar de la mateixa manera que amb la televisió: amb petites experiències que pretenien aconseguir que els alumnes participants aprenguessin a parlar darrera d'un micròfon. Aquest fet suposava que havien de preparar uns textos entenedors per a la resta de la gent, i havien d'acostumar-se a suplir amb la veu tot allò que en televisió es mostra amb imatges.

La multiplicitat de gèneres i de recursos que es poden fer servir en ràdio funcionen per aconseguir que els alumnes desenvolupin la seva imaginació i aprenguin a comunicar-se amb paraules, sons, músiques, etc. Hem de tenir en compte que els joves d'avui dia han nascut i estan creixent en l'era de la imatge i, per aquest motiu, a ells encara els costa més acostumar-se a fer servir la ràdio com a eina per comunicar-se i expressar idees, sentiments, etc.

Per tot això, es va desenvolupar una segona tipologia de taller de ràdio i que va venir donada pel fet que molts centres educatius van descobrir en aquests tallers una manera d'ajudar els seus alumnes a desenvolupar la seva capacitat expressiva i comunicativa així com imaginativa. D'aquí sorgeixen tant els tallers de ràdio de 6 hores com els de 30 hores, els quals s'inscriuen molt sovint dins de crèdits variables o de síntesi. Quan es tracta dels tallers de 30 hores, el funcionament és molt semblant a la televisió: es destinen més sessions a treballar el llenguatge radiofònic i a la preparació del guió. Però, en lloc de desenvolupar un gènere concret, els alumnes preparen un programa de ràdio (sovint un monogràfic o un *magazine*) on porten a terme i aprenen diferents gèneres periodístics i radiofònics.

Paral·lelament a la creació i disseny del taller de ràdio, s'han desenvolupat dues activitats complementàries al taller de televisió, tot i que també es poden realitzar de manera independent, com a petites experiències de 6 hores. Es tracta de les activitats de *ficció* i de *publicitat*.

Pel que fa a la ficció, es proposa als alumnes crear i gravar, de manera seqüenciada, una petita història de ficció sense veu. En aquesta experiència, entren en joc diferents elements que fins al moment els alumnes no havien fet servir, com és el cas del *story board*. No només han de pensar una història, sinó que a més han de desenvolupar-la i dibuixar-la tal i com volen que quedin, tot representant els tipus de pla que faran servir en cada seqüència de la història. I fan servir aquest sistema perquè després han de gravar de manera seqüenciada. Això vol dir que no editaran la ficció sinó que l'han de gravar tal i com volen que quedi, fet que els provoca preparar molt bé els plans abans de gravar i fins i tot assajar-los. L'última complicació afegida és el fet que no poden fer servir veus i que

per tant, a més de practicar televisió, els alumnes han de desenvolupar altres tècniques expressives, com per exemple tècniques teatrals.

Finalment, l'activitat de publicitat pretén aconseguir que els alumnes es posicionin davant de temes propers, a ells i el seu entorn. Per aquest motiu es va optar per proposar que es treballassin campanyes publicitàries i no espots publicitaris. El sistema de funcionament és semblant al de la ficció: treballen sobre un *story board* i la gravació és seqüenciada. La imaginació és una de les aptituds que més han d'exercitar per convèncer l'espectador del seu missatge.

Tal com comentàvem abans, aquestes dues activitats es poden portar a terme com a petites experiències en llenguatge audiovisual. Però, normalment, es fan servir com a activitats complementàries quan es porta a terme en un taller de 30 hores. D'aquesta manera posen a la pràctica i coneixen tres gèneres audiovisuals diferents: el reportatge, la ficció i la publicitat. Atès que es desenvolupen posteriorment a la creació del reportatge audiovisual, aquestes activitats possibiliten que els alumnes assistents, a més de poder practicar més els tipus de pla que han conegut i el maneig de la càmera, puguin conèixer altres tipologies de produccions audiovisuals i les característiques pròpies de cada una d'elles.

Totes aquestes experiències s'han desenvolupat i es desenvolupen, bàsicament, amb alumnes de 1r i 2n cicle d'ESO i amb Batxillerats, tot i que també s'han portat a terme experiències amb centres d'educació no reglada i amb escoles d'adults.

La televisió escolar a Secundària **Possibilitats didàctiques**

Carme Mayugo

La introducció de la TV local a Secundària planteja enormes possibilitats de desenvolupament de programes, projectes i activitats didàctiques. El repte, però, és introduir-la no només com un objecte d'anàlisi crítica de continguts, sinó també com una eina d'escriptura audiovisual. Aquest plantejament implica introduir els alumnes en l'aprenentatge de la producció audiovisual. Per tant, el gran desafiament és ser capaçs de plantejar un acostament a l'elaboració de productes televisius que tinguin un gran component de treball procedimental. És a dir, es tracta d'aconseguir que els alumnes puguin protagonitzar tot el procés de producció des de la creació de la idea fins al muntatge i la postproducció, tot passant per la fase de guió, gravació, visionat i creació del guió de muntatge.

Però, l'encara minso equipament tècnic dels instituts de secundària i sobretot l'escassa preparació del professorat en el domini de les tasques lligades a la producció audiovisual no fan gaire fàcil abordar aquest desafiament. Actualment, les escoles de secundària no disposen, la majoria, d'aquelles eines que es consideren i que es creuen prioritàries per a la producció audiovisual (parlem d'eines com ara màquines d'edició, taules de so, espais insonoritzats, etc.). Però, si realment el que volem és introduir l'audiovisual com una eina expressiva i comunicativa, tots aquests materials que en un principi es podrien considerar imprescindibles queden en mers mecanismes de millora de la qualitat de la producció resultant. Per tant, si ens quedem amb la idea que l'audiovisual, el volem fer servir com una eina per aconseguir un objectiu pedagògic, arribem a la conclusió que aquests recursos no són del tot imprescindibles. Simplement, es tractaria que els centres educatius s'atrevisin a treballar la introducció de la televisió i l'elaboració de productes audiovisuals de forma experimental. Per fer-ho, només cal disposar d'una càmera i, si l'objectiu és aconseguir un resultat didàctic i no d'aprenentatge exhaustiu de la producció audiovisual, podria tractar-se d'una simple càmera domèstica. Aquestes es poden demanar a Centres de Recursos Pedagògics i, en tot cas, els centres educatius poden fer la inversió en una càmera d'aquestes característiques.

En general, a l'Estat espanyol, hi ha una gran manca de *media centres* i també de programes de les administracions públiques que permetin la col·laboració entre centres escolars i entitats especialitzades en el món de l'audiovisual. Fins al moment, cadascú s'ha dedicat a fer la seva feina (allò que sap fer) sense arribar a punts de col·laboració ni a l'aprenentatge mutu.

Per aquesta manca de serveis adreçats a introduir la producció audiovisual com a eina educativa dins els centres, cada vegada es fa més necessària la cooperació entre professors de secundària i professionals del mitjà audiovisual per a l'aprenentatge comú i alhora per extreure el màxim de profit de les possibilitats didàctiques que ofereix la producció audiovisual.

Aquesta cooperació entre els professionals d'ambdós sectors i la introducció dels adolescents i joves escolaritzats a la producció audiovisual s'està desenvolupant a diferents països del món, fent servir enfocaments molt diversos. Per exemple, a França i Alemanya les administracions públiques estan finançant programes d'educació a través de la producció audiovisual. A Bèlgica i als països del nord d'Europa (com els països escandinaus o el Regne Unit i Irlanda) s'està desenvolupant el que es coneix com a *media centre*. Normalment es tracta d'equipaments d'iniciativa pública que són concebuts com un complement per als centres educatius. Als EUA i Canadà també s'estan desenvolupant *media centres* sense afany de lucre que estan finançats per fundacions. Per últim, a Amèrica Llatina s'estan establint i generant projectes comunitaris de ràdio i televisió finançats amb fons de cooperació al desenvolupament, que sovint es plantegen com una eina lligada als centres educatius. Aquest sistema també s'està implantant, de mica en mica, a l'Àfrica i d'altres zones de països empobrits.

Els *media centres* són estructures que obren un ampli ventall de possibilitats per a la introducció dels joves en la producció audiovisual i per a la convergència dels dos sectors: el sector educatiu (professorat) i el sector audiovisual (els professionals en audiovisuals). Des d'aquests espais, es poden realitzar diferents tipologies d'activitats adreçades a la formació de joves en el món audiovisual i a la democratització de l'ús d'aquest mitjà. Per tant, en un *media centre* es poden arribar a desenvolupar els següents tipus d'activitats:

1. **Activitats de formació:** Es tracta de tallers tant de llenguatge com de producció audiovisual a través dels quals els joves aprenen les possibilitats expressives i comunicatives del mitjà. Aquests tallers es poden plantejar de diverses durades, en funció de si són introductoris i plantegen l'elaboració de produccions molt senzilles, o bé pretenen un treball més extensiu i proposen produccions audiovisuals més complexes. No es tracta de grans classes teòriques, sinó que, partint del propi coneixement que els joves tenen sobre el llenguatge audiovisual (no ens hem d'oblidar que els joves d'avui dia conviuen diàriament amb la televisió), se'ls inicia en l'ús d'aquest implicant-los de forma activa en tots els processos de producció d'un material audiovisual.
2. **Projectes concrets:** Es potencia, des d'aquests espais, el desenvolupament d'iniciatives concretes (és a dir, amb uns objectius molt delimitats i un pla d'acció determinat, lligat a un calendari d'execució i adreçat a un públic objectiu molt concret) vinculades amb el món de l'audiovisual. Sovint es tracta d'experiències que comporten, com a resultat final, la producció d'un material audiovisual.
3. **Produccions concretes:** I, finalment, des dels *media centres* es facilita als joves l'accés a mitjans per a la producció audiovisual. Es tractaria d'un servei de cessions d'eines (càmeres, edicions, etc.) per a la creació de produccions, amb la finalitat de portar-los a terme conjuntament i amb la col·laboració del *media centre*. Aquesta ajuda es dona habitualment a aquells joves que comencen a produir i que no disposen de recursos propis.

Tot i les grans possibilitats que presenten els *media centres*, a l'Estat espanyol no n'existeix cap estructura similar. Només comptem amb experiències, sovint voluntaristes i poc reconegudes. La manca d'una estructuració política i social adient i el poc interès pel sector audiovisual en general porta que existeixi una gran dispersió i poca cohesió del treball que s'està duent a terme a tot l'Estat. Ara sembla que s'hi comença a treballar, però només entenent-ho com una indústria cultural. Consegüentment, les possibilitats educatives i socials del mitjà continuen sense ser explorades ni explotades.

Els Països Catalans compten amb l'existència d'una extensa xarxa de TV locals que podrien obrir el camí cap a l'exploració de les possibilitats didàctiques del mitjà audiovisual. Es tracta de televisions que en els seus inicis van tenir un marcat caràcter associatiu i *amateur*, molt lligat a la recuperació de les llibertats democràtiques i consegüentment a l'extensió de l'ús social de la llengua i la cultura catalanes. Sobretot els anys 80 i 90, aquestes havien estat molt més obertes a desenvolupar projectes de cohesió social, promoció educativa i dinamització cultural. Tot i aquest marcat caràcter associatiu, les TV locals dels Països Catalans estan caminant cada cop més cap a la professionalització i la rendibilitat de les seves estructures. Per tant cada vegada és més difícil encabir, dins les seves àrees de treball, projectes educatius com per exemple línies de col·laboració amb centres educatius. És cada vegada més difícil que aquestes televisions obrin les seves portes als alumnes i, fins i tot, als professors, per tal de treballar en base al disseny d'estratègies de cooperació.

Les televisions locals entenen la seva viabilitat sota coordenades de màxima eficiència a l'hora de produir els continguts que necessiten per omplir la graella de programació. Per això, els equipaments d'aquestes televisions cada cop són més professionalitzats i els equips humans, cada vegada més, es converteixen en mers productors de continguts. Sovint es tracta d'equips humans molt reduïts per tal de maximitzar-ne l'eficàcia econòmica. Per aquest motiu, cada cop es fa més difícil la col·laboració amb les televisions més professionalitzades.

Tot i aquesta creixent professionalització del sector que prioritza els vessants econòmics davant dels socials i/o educatius, resten encara, als Països Catalans, aquelles televisions que estan integrades al territori i que continuen mantenint la seva vinculació i proximitat amb la ciutadania. Malgrat tot, cada cop queden menys televisions que mantenen el seu model associatiu, que són les que poden possibilitar treballs cooperatius amb centres educatius per al desenvolupament d'accions comunes i per a la introducció dels mitjans audiovisuals als IES. Existeix, però, la possibilitat que aquestes televisions s'especialitzin i desenvolupin serveis diferenciats.

Com a última opció i per tal d'integrar la producció audiovisual dins els instituts de Secundària, hi hauria una tercera opció que es coneix com a *televisions escolars*. El

desenvolupament econòmic facilita que els centres educatius puguin arribar a crear una televisió dins l'escola. Els materials (càmeres sobretot) són cada cop més manejables i fins i tot més econòmics i mantenen la bona qualitat de les produccions realitzades. Els IES han d'aprofitar aquests avenços i inventar, fins i tot, maneres i fórmules per fer difusió a les produccions que es generin, ja sigui dins els mateixos IES com fora d'aquests.

Els centres educatius han d'entendre que no només es pot donar difusió als seus treballs a través dels canals tradicionals com són les ones hertzianes, el cable i/o la TDT (Televisió Digital Terrestre). Les televisions locals, associatives i lliures d'altres països com ara França, en no poder utilitzar l'espai radioelèctric per a les seves emissions, han hagut de dissenyar mecanismes d'emissió alternatius per donar sortida a la seva producció per la manca d'espai existent a les ones. Així doncs podem parlar de:

- Difusió a través d'antenes col·lectives
- Projeccions de produccions en sales: les projeccions davant d'un públic "en viu" poden anar des de sales de cinema o d'actes fins altres espais més alternatius com ara al mig del carrer o d'una plaça, o bé en centres cívics o bars. Es tracta d'un sistema molt simple i alhora molt econòmic: només es necessita un espai, una pantalla gran i un projector de vídeo.
- Distribució de cintes: es tracta del repartiment de còpies en VHS, casa per casa, de la producció realitzada. Un clar exemple de televisió que fa servir aquest sistema de difusió és *Télé Millevaches*, una televisió associativa de França.

Actualment, les possibilitats emissores d'Internet fan que aquest sistema es presenti cada cop més com una opció a l'hora d'emetre produccions.

País Valencià

Marc socioeducatiu

Marc socioeducatiu al País Valencià

L'Educació en Matèria de Comunicació a l'Educació Primària

Ricard Fuertes
Lluís M. Segrelles

Els mitjans de comunicació i l'educació

Les societats occidentals deuen gran part del que són als mitjans de comunicació de masses, que han possibilitat la conformació d'una realitat canviant dia a dia. I, cada vegada més, a una velocitat creixent: a hores d'ara, qualsevol esdeveniment noticiable pot ser conegut, a les poques hores, a l'altra part del món. Això del veïnatge universal no és un somni d'intel·lectuals. És la nostra realitat quotidiana. Si la societat entesa en el seu conjunt es val d'una xarxa informativa que li dona cohesió, l'escola n'ha de possibilitar un coneixement, un hàbit d'ús i una actitud crítica i desmitificadora del paper dels *mass media*. No debades, una de les principals missions encomanades a l'ensenyament de qualsevol època i país és la d'educar els individus per tal que estiguen integrats dins la societat que els ha tocat viure. I, si tenim en compte que dins els nous corrents educatius (per exemple, a les propostes actuals de la LOGSE) és considerada de vital importància la introducció de la realitat quotidiana als continguts del currículum escolar, haurem de concloure que tots -societat, escola i alumnes- tenim a l'abast una ferramenta formidable d'integració, d'aprenentatge i de realització personal i plural. Caldrà convenir que no en podem fer un ús ingenu: cal conèixer els mecanismes dels *mass media* més a fons, per no endur-nos sorpreses i per extraure'n el màxim profit.

Recurs educatiu

Tres són els usos que, sintèticament, els docents valencians, igual que els d'altres territoris, poden donar als mitjans de comunicació dins la tasca educativa:

- Com a instrument didàctic; és a dir, per a donar suport a les diferents àrees, tant per a motivar com per a documentar. Cal insistir en l'enorme potencial que la premsa escrita, la ràdio i la TV poden suposar com auxiliars per al desenvolupament del currículum. La presència quotidiana del treball amb les notícies ens permet de relacionar-les amb els continguts de les distintes àrees educatives i afavoreix un plantejament interdisciplinar i globalitzat de la classe.

- Com a objecte d'estudi per ells mateixos, o siga, com a eix central, transversal, amb continguts específics. I, encara que sembla paradoxal, com a referent que ens permet alhora treballar els objectius i els continguts del currículum escolar.
- Com a producció pròpia, amb la creació d'òrgans informatius d'àmbit escolar, o tot col·laborant amb els existents a l'entorn social. Escriure per a publicar implica un alt grau de correcció lingüística i l'alumnat percep aquesta tasca i l'accepta amb gust. De la mateixa manera, hem de ser conscients que l'edició d'un periòdic d'aula o el funcionament d'una emissora de ràdio escolar són activitats interdisciplinars i globalitzadores que recullen moments lingüístics, estètics i de gestió.

Els mitjans a l'escola

En el marc de l'Educació obligatòria ens trobem amb coneixements i aprenentatges que s'organitzen en el currículum dins les àrees troncales, és a dir: Llengües, Matemàtiques, Ciències Socials, Educació Artística, etc. Tanmateix, hi ha altres aspectes de la nostra realitat que no tenen un tractament tan explícit al currículum de les àrees, però que sí que s'aborden d'una manera implícita. El fet d'integrar aquests aspectes a la totalitat de les àrees troncales i al llarg de tot el període d'escolarització els dona la propietat d'ésser eixos transversals al currículum. És clar que els temes transversals impregnen la totalitat del currículum escolar i configuren el sistema de valors que cada escola aprova al si del seu Projecte de centre. La comunitat escolar, especialment l'equip docent, ha de responsabilitzar-se de definir-los amb el grau de compromís que representa cadascun d'aquests temes per al quefer quotidià d'aula.

Planificació

Així mateix, pel que toca a molts centres valencians, cal tenir en compte la inclusió dels programes transversals en els projectes curriculars, que ha de considerar-se com un dels eixos vertebradors de la planificació pedagògica del Centre. El treball d'aquests temes en cap moment és una tasca novella; de fet tots els docents hem aprofitat determinades dates (Dia de la Dona, de l'Arbre, de la Pau, de la SIDA, etc.) els recursos específics per a l'Educació Viària, Ambiental, del Consum, etc.) per tal d'integrar-los en les nostres pràctiques d'aula. Una altra qüestió és la realització d'una planificació integrada dins els programes curriculars ordinaris. A l'hora de planificar l'organització pedagògica del

Centre per escometre aquesta finalitat se'ns presenten diferents estratègies de treball. En un segon moment caldrà comprovar fins a quin punt tenim inclòs aquest Programa dins les nostres pràctiques ordinàries i, anant més enllà encara, si el que tenim integrat al currículum respon a la concepció que volem. Així mateix ens plantejarem fins a quin punt podem complementar la programació tradicional i on caldria que incloguérem nous elements. En tercer lloc, caldria que assignàrem totes aquestes innovacions en les programacions ordinàries de les diferents àrees curriculars. I, per últim, caldria que planifiquem un seguiment avaluador del procés d'aplicació amb la finalitat última de retroalimentar l'esmentat Programa.

Els temes intertransversals

La incorporació dels temes transversals al currículum escolar ha d'afavorir la integració de dues àrees que permeten la intertransversalitat, és a dir, que travessen tant les àrees ordinàries com les transversals; estem referint-nos a l'Educació Moral i Ètica i a l'Educació en Matèria de Comunicació.

L'Educació Moral i Ètica supera les barreres dels projectes curriculars, ja que representa el marc de valors morals on s'hi fonamenten totes les actuacions de les persones que conviuen al centre educatiu. És per açò que la formulació d'aquests continguts i principis ètics s'haurien d'explicitar al Projecte educatiu del centre. En un primer moment hem de considerar que l'Educació Moral implica tant la individualitat com la col·lectivitat dels diferents sectors de la comunitat educativa, i no només l'alumnat.

Ha de representar un espai per reflexionar sobre les situacions i normes injustes de la realitat immediata, i també d'aquella més universal, i ha d'impulsar criteris de convivència més justos, a partir de l'elaboració participativa i dialògica de valors absoluts per tothom. Des d'aquesta perspectiva, l'escola hauria de planificar les seues intervencions en tres dimensions: per una banda, en el model adoptat per a la presa de decisions, d'altra banda, amb l'adequació de la normativa que regula el Reglament de règim interior, finalment, dins del currículum, especialment en els continguts actitudinals de les àrees troncales i en els temes transversals.

Com hem assenyalat, l'Educació en Matèria de Comunicació (EMC) és l'altre tema amb potencialitat intertransversal. La introducció del treball amb els *mass media* a l'educació està fonamentada pel fet que mitjançant ells, ens arriba la major part de la informació, amb la influència individual i social dels missatges que s'emeten. Tanmateix, no hem d'oblidar que les tesis del veïnatge universal *l'Aldea global* i de la *Telèpolis* emmarquen una redefinició del concepte de medi, en què la "realitat construïda" pels mitjans adquireix un paper primordial.

Considerem que l'EMC suposa l'actualització constant de la informació, ens facilita coneixements arrelats a la vida i representa una eina motivadora per al treball de totes les àrees educatives. Les persones que reflexionen sobre l'EMC coincideixen a l'hora de planificar la introducció dels *mass media* a les aules. Aquesta coincidència assenyala que són tres els eixos sobre els quals ha de pivotar la intervenció pedagògica amb els mitjans de comunicació: d'una banda, com a font permanent de documentació amb la virtualitat d'oferir informació d'última hora, dia a dia; d'una altra, com a objecte d'estudi, per conèixer les claus que s'utilitzen al món periodístic, per afavorir-ne educativament la lectura crítica dels missatges "filtrats" als i en els *mass media*; per últim, amb la producció pròpia de mitjans de "comunicació horitzontal" (en format imprés i/o audiovisual) des dels nostres centres.

Marc legal valencià a l'Educació Infantil i a Primària

Pel que fa a les dues vessants previstes -currículum ordinari i temes transversals- cal dir que el marc curricular valencià ha ignorat l'Educació en Matèria de Comunicació com a tema transversal, tot i que no l'ha prohibit. En conseqüència, n'hi ha una promoció expressa i tot resta a la bona voluntat del professorat.

D'altra banda, les referències als mitjans de comunicació i al seu tractament són molt nombroses als currícula obligatoris d'**Educació Infantil i de Primària**, i podem trobar-les a moltes de les àrees. Així, les trobem al Coneixement del Medi (Objectius 8, 9 i 10; Blocs de continguts 3, 4, 5 i 7; i Criteris d'avaluació 2, 3 i 17). A l'Educació Artística es manifesta als Objectius 2, 5 i 9; als Blocs de Plàstica 1.10, 2.1, 2.6, 5 les imatges tecnològiques; Música: 8 i 13; i als Criteris d'avaluació 3 i 5.

Les referències es multipliquen a l'àrea de Llengües estrangeres (Objectius 1,5 i 6; Blocs 1, 2, 3 i 4; Criteris d'avaluació 6,7 i 9). I són ja innombrables quan les cerquem a les àrees de Valencià i Castellà (Objectius 1, 2, 6, i 9; Blocs 1, 2, 3, 4, 5, i 6; Criteris d'avaluació 5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 16, 17 i 19).

Podríem dir, doncs, que hi ha matèria més que suficient per a treballar l'Educació en Matèria de Comunicació a l'àmbit valencià:

a) En l'**Educació Infantil**, els xiquets i xiquetes ja reben certa formació en matèria de comunicació, de manera que arriben a conèixer:

- els instruments que vehiculen la llengua escrita (llibre, diari, revista, anunci, cartell, etc.),
- els diferents mitjans de comunicació (premsa, ràdio, televisió, etc.),
- el paper dels mitjans de comunicació com a vehicles d'oci i de difusió d'esdeveniments socials.

b) En l'**Educació Primària**, s'avança en el coneixement dels mitjans de comunicació de massa com a font d'informació de l'entorn i es treballa:

- la recollida, sistematització i interpretació de les informacions;
- l'anàlisi de la publicitat i l'actitud crítica davant la promoció consumista;
- el maneig d'aparells senzills de comunicació i producció d'informacions en suports diferents;
- la confecció d'un arxiu de materials que faça referència al passat immediat;
- les activitats radiofòniques i televisives per desenvolupar el llenguatge oral,
- la utilització de fonts científiques habituals d'informació.

c) Pel que fa a l'**Educació Secundària**, tenim també dues vies per a treballar l'EMC. Si ens atenem als currícula obligatoris, les referències —com ja veiem a l'Educació Infantil i Primària— són moltíssimes. Les possibilitats d'aprofundir des del currículum ordinari són, també, moltes. La gran novetat la trobem a les matèries optatives: Redacció i Disseny de Premsa, d'una banda, i Comunicació Audiovisual d'una altra. En principi suposen unes bones eines per tal de fer un bon treball a l'Educació Secundària Obligatoria.

Lamentablement, hi ha algunes limitacions importants. Cal tenir en compte que ambdues optatives formen part del paquet d'oferta general, del qual els centres oferiran aquelles que s'ajusten al professorat i a les demandes de l'alumnat. És a dir, no estan considerades d'oferta obligada, com ara la Segona Llengua Estrangera i la Cultura Clàssica.

A més a més, caldria recordar a l'administració educativa que seria bo per a la coordinació docent de l'etapa de Secundària obligatòria que el tractament de la premsa a l'educació fóra un dels punts bàsics i indispensables que quedaren definits clarament quan es treballa sobre l'Ordre de 24 de juliol de 1998, de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, per la qual s'adscriuen els col·legis d'educació primària a centres públics d'educació secundària (DOGV 3298, del 31-07-98).

El País Valencià, fora de joc

Al País Valencià, l'Administració educativa no ha entés encara la necessitat d'introduir l'Educació en Matèria de Comunicació al currículum, si fem cas a la seua quasi nul·la capacitat d'iniciativa la necessitat d'adoptar mesures que avancen en la formació de l'alumnat perquè aquest esdevinga un receptor conscient i lúcid dels missatges que rep a través dels distints mitjans de comunicació. Declaracions més o menys benintencionades i convocatòries de *Jornades sobre Premsa a l'Escola* o congressos com el *¿Qué miras?*, o els cursets que puntualment han organitzat els Centres de Professors (CEP) ara convertits en CEFIRE, no han servit per impulsar actuacions institucionals amb caràcter estable que afavoriren la formació d'un professorat que, en general, desconeix les claus de la producció i recepció informativa i que, al capdavant, no compta amb recursos factibles que li serveixen de suport en la tasca educativa d'afavorir la imprescindible alfabetització *massmediàtica* a uns alumnes que han nascut amb el televisor davant dels nassos. I sense un professorat amb formació i recursos que competeixen desigualment amb la força dels *mass media*, poca cosa s'hi pot fer. Fins i tot, la catalogació oficial dels anomenats temes transversals ignora l'Educació en matèria de comunicació, àrea sobre què la pròpia UNESCO demanava als governs actuacions decidides que incidiren en la formació dels infants. Tots els especialistes denuncien amb creixent insistència la indefensió amb què es troben els nostres joves davant el continu bombardeig audiovisual

i la conseqüent transmissió de valors tantes vegades enfrontats amb els que es tracten d'afavorir des de les aules.

Què s'ha fet mentrestant al País Valencià? Si repassem algunes de les escasses actuacions podem constatar l'absència de referents i propostes orientadores en un marc general que els donés consistència: cursos aïllats als Centres del Professorat, jornades d'un o dos dies per a un reduït grup d'ensenyants, articles esporàdics en revistes especialitzades per iniciativa dels docents més motivats, suplementos en diaris de difusió provincial (i sense seguiment de l'Administració que els patrocina), creació de tallers de premsa i ràdio en escoles capdavanteres. I poca cosa més, quasi sempre a remolc del que es dissenya des de les escoles pels docents més conscients.

No ha quallat tampoc la creació d'un programa institucional semblant al que el propi MEC -el Programa Premsa-Escola- va impulsar ara fa ja un grapat d'anys. Ens trobem així, de manera inexplicable, totalment endarrerits en relació a d'altres països del nostre entorn i no és per manca de recomanacions i propostes, que regularment es fan arribar a l'administració valenciana. Amb la LOGSE a la mà, no s'ha actuat coherentment amb els postulats teòrics que tothom sembla acceptar en aquest camp: ningú discuteix ja la necessitat d'acostar l'escola a la realitat, configurada tantes vegades pels *mass media*. Com en altres aspectes, la voluntat política i el compromís amb la formació dels consumidors més vulnerables als missatges dels mitjans de comunicació hauran de tenir l'última paraula.

Només l'existència d'entitats com **entreLÍNIES**, Xarxa d'Educació i Comunicació, que promou activitats en coordinació amb d'altres associacions fa albirar una mica d'esperança en un panorama tan fosc. La seua influència fa que l'Escola d'Estiu del País Valencià (tant al Saler com a la Safor) vagen introduint aquest tema els darrers anys. També la col·laboració amb la Coordinadora valenciana d'ONGD ha fet possible en 2001 la realització de les *Jornades d'Educació, Comunicació i Solidaritat*, dins el marc de *Solidària*. Finalment, el III Congrés d'Escola Valenciana ha de parar esment en la Globalització.

Marc socioeducatiu al País Valencià

L'Educació en Matèria de Comunicació a l'Educació Secundària

Ricard Fuertes
Lluís M. Segrelles

Introducció

En un món tan mediatitzat pels mitjans de comunicació de masses com és l'actual, és necessari conèixer i comprendre els mecanismes que fan que la informació ens arribe. Les institucions educatives no han sabut donar resposta a aquests canvis i els currículums continuen oblidant que vivim en una societat de la informació. Al País Valencià, la introducció dels mitjans de comunicació i les noves tecnologies en l'Educació Secundària s'ha produït a partir de les optatives de Redacció i Disseny de Premsa i de Comunicació Audiovisual, i, molt tangencialment, d'Informàtica.

La importància de l'Educació en Matèria de Comunicació fa que la consideració d'optativa pugui semblar paradoxal. No hi ha matèria que pugui incorporar la premsa, com a mínim, com un recurs més. A més a més en de ser conscients de la necessitat d'alertar contra un ús acrític dels mitjans de comunicació. Ara bé, sense conèixer ni entendre els mecanismes que en fan possible el seu funcionament, la premsa pot convertir-se en un suport no desitjat i en un amplificador dels tòpics, de prejudicis, de contravalors en suma, que estan obertament oposats a la finalitat educativa integral de la persona.

Ensenyar a respondre a les sis preguntes de tota notícia (*què?*, *qui?*, *com?*, *quan?*, *on?* i *per què?*) és molt més que una assignatura i tan útil que, fins i tot, pot servir-nos d'eix conductor que ens ajude a trobar resposta als objectius essencials de la matèria. De fet, aquests elements, implícits al currículum oficial, conformen el nucli temàtic de l'optativa Redacció i Disseny de Premsa.

Des d'aquest punt de vista, no sols pot afavorir les activitats interdisciplinàries, sinó que alhora pot actuar com una matèria transversal *per se*. O, fins i tot, com propugna l'Equip Contrapunt, pot convertir-se, juntament amb l'Educació Ètica o Moral, en un autèntic eix intertransversal entre assignatures i temes transversals. I aquesta afirmació té solidesa

perquè l'actualitat, que ja resulta intrínsecament motivadora, pot aportar els valors i coneixements que cada àrea del currículum es proposa, i necessita retroalimentar-se amb tots aquells continguts cognoscitius i experiències humanes que la realitat ofereix.

La conveniència i necessitat d'establir una autèntica Educació en Matèria de Comunicació, com ja fa anys que propugna la UNESCO, ha trobat la seua correlació curricular en l'*Éducation aux Médias* existent a França o al Canadà, o en l'aparició, a les nostres terres, de programes educatius específics, com el ja desaparegut de Premsa-Escola. I, al mateix temps, el buit de reconeixement oficial per part del sistema educatiu espanyol ha afavorit la proliferació d'associacions específiques que reuneixen educadors i comunicadors amb el mateix objectiu: fer realitat a tots els nivells una autèntica *alfabetització massmediàtica*. Entre LÍNIES a terres valencianes, Mitjans a Catalunya, el Grupo Comunicar a Andalusia, HEKO a Euskadi, Pé de Imaxe a Galícia, Actimedia, APUMA, etc. en són alguns exemples. En conseqüència, si no volem perdre el tren de la comunicació és imprescindible que tant des de l'administració com des de l'escola s'aposte decididament per la consolidació d'aquestes optatives.

Amb aquesta intenció de futur, i conscients que la informatització i la digitalització de la informació estan fent canviar de manera vertiginosa tot el conjunt de mitjans de comunicació, creiem convenient emmarcar les optatives dins un camp molt més ample: l'*univers massmediàtic* en què es troba inserida. De fet, premsa, ràdio, mitjans audiovisuals (on la televisió exerceix un paper preponderant), Internet i d'altres noves tecnologies formen un conjunt en què cada mitjà de comunicació assumeix, i de manera canviant, uns papers relatius respecte a la resta d'integrants d'aquest univers. Per exemple, quan parlem de premsa escrita ja no ens podem limitar a la que ens arriba amb suport de paper, hem de parlar ja necessàriament de la premsa electrònica que es pot consultar per mitjà d'Internet.

La informatització i digitalització ens possibilita, des de l'ensenyament, una producció de qualitat per a les publicacions periòdiques escolars que ens proposem, i també una possibilitat d'intercanvi d'informació amb altres centres educatius, organismes, o de participació als diaris i revistes d'un entorn mundial, objectiu impensable fins fa poc.

En resum, a banda d'aprendre els rudiments bàsics de les publicacions periòdiques, l'activitat d'informació, d'interpretació i d'opinió que comporta un periòdic ens ha de servir, tot partint de l'anàlisi de la realitat mediàtica, per a acarar amb garanties d'èxit la producció d'un periòdic escolar. I així, la publicació escolar –i més encara si l'entensem com un projecte de treball desenvolupable en l'àmbit de l'aula o del centre– pot convertir-se en una eina fonamental de l'expressió individual i social, dinamitzadora i engrescadora. I, alhora, pot ser un mitjà de coneixement dels altres i de tot tipus de fenòmens socials, morals, científics, etc.

La Llei d'Educació General Bàsica de 1970 no fa pràcticament cap esment a l'educació en mitjans. La LOGSE (Llei d'Ordenació del Sistema Educatiu), de 1990, semblava l'oportunitat idònia per regular, sistematitzar i generalitzar les disperses experiències anteriors i incloure definitivament l'Educació en comunicació en els currículums de l'Ensenyament Secundari. Hi estableix com a finalitats prioritàries del sistema educatiu no només l'adquisició dels continguts i coneixements tradicionals, sinó l'educació en els valors democràtics, l'adquisició d'hàbits intel·lectuals i la capacitat per a la vida activa professional, social i cultural. Amb la inclusió dels *Temes Transversals* entre els quals l'Educació audiovisual, intenta complementar i actualitzar les assignatures acadèmiques tradicionals i connectar la institució escolar amb el seu entorn.

Les optatives i el currículum valencià de Secundària

El Disseny Curricular Base (DCB) de Redacció i Disseny de Premsa i de Comunicació Audiovisual conceben cada optativa com una àrea de coneixement de contingut específic, però també com un procediment didàctic per a reforçar objectius, continguts, procediments i actituds que ja es treballen en altres àrees i matèries del currículum. Això fa que, en distint grau d'intensitat, la presència d'aquesta àrea de coneixements siga, o hauria de ser, constant al llarg de les diferents etapes educatives. No debades el treball de la premsa a l'aula és una activitat amb molta tradició en el procés educador. Més encara, pel caràcter globalitzador de la premsa, hi tenim una bona eina per tractar qualsevol tema transversal a partir d'un referent real i actual.

El DCB relaciona aquestes optatives amb les àrees o matèries del currículum següents:

a) Amb l'àrea de *Valencià: llengua i literatura*, *Castellà: llengua i literatura* i *Llengües estrangeres* per:

- l'ús de la llengua per a la documentació i la comunicació,
- la necessitat d'expressar les opinions i les inquietuds pròpies,
- la confecció d'esquemes i resums,
- la realització d'articles, entrevistes, etc.,
- la correcció de textos.

b) Amb l'àrea d'*Educació plàstica i visual* per:

- l'anàlisi d'exemples de la premsa escrita,
- la creació d'il·lustracions i fotografies,
- el disseny de pàgines i de la maqueta,
- la compaginació de textos i elements gràfics.

c) Amb l'àrea de *Ciències socials: geografia i història* per:

- l'acostament a l'entorn cultural i físic i la investigació d'aquest,
- la realització de reportatges i articles sobre esdeveniments o personalitats històriques o actuals.

d) Amb l'àrea de *Ciències de la natura* per:

- l'elaboració de reportatges sobre l'entorn natural pròxim,
- la redacció d'articles d'opinió sobre aspectes d'ecologia,
- la col·laboració amb campanyes públiques de defensa del medi.

e) Amb la matèria optativa *Informàtica* per:

- la utilització de noves tecnologies per al tractament de textos, la maquetació, les tècniques d'edició, etc.

Aquesta dimensió interdisciplinària que subjau i dona vida i força a l'optativa hauria de treballar-se adequadament i contemplar-se en els projectes educatius de cada àrea i en el projecte educatiu del centre. L'aprofitament que es faça de les potencialitats de la premsa s'ha de planificar i coordinar, perquè siga vàlid, i no puntual i conjuntural, com fins ara ha esdevingut.

En aquesta línia, proposaríem que, abans de treballar aquestes optatives, els alumnes tingueren una mínima competència informàtica que, més endavant, els permetera fer

realitat, de manera ràpida i atractiva, els projectes de producció, de redacció i disseny, que es proposaren. Al mateix temps, pensem que una completa formació en els mitjans de comunicació de masses hauria de procurar que aquell alumnat que sol·licita estudiar l'optativa Redacció i Disseny de Premsa pugui cursar l'optativa Comunicació Audiovisual a continuació i dins del mateix centre. Són moltes les raons que podem aportar sobre la conveniència d'aquest ordre. Per citar-ne alguna, diríem que, històricament, l'aparició i desenvolupament de la premsa va ser previ a la resta del mitjans de comunicació vigents a l'actualitat; i, en segon lloc, les estratègies comunicatives que s'adquireixen en la nostra optativa faciliten la consecució dels objectius que es plantegen en Comunicació Audiovisual.

La inclusió de Redacció i Disseny de Premsa i de Comunicació Audiovisual als currículums arribà amb la Reforma i es trobà amb la competència de matèries optatives de gran acceptació social, com informàtica o dramatització-teatre, que en l'anterior sistema educatiu ja figuraven dins del ventall reduït de les EATP. Afortunadament, tot i la novetat d'una matèria amb un espai educatiu i temporal, ara, clarament definit, hi ha referents històrics en el món de l'educació que han tingut molt clar el valor didàctic i pedagògic de la premsa i que realment han sigut els puntals que han anat fent camí i que han exigit l'existència i configuració d'aquesta optativa.

Entre aquests antecedents, cal recordar com, el juliol de 1985, s'encetava el *Programa Premsa-Escuela* del Ministeri d'Educació i Ciència i, amb ell, tota una reflexió seriosa sobre l'aprofitament de la premsa a les aules com a material instructiu i educador que eixia de l'espai acadèmic i contactava amb l'espai social, amb el món del carrer. Llavors, alguns dels que hem preparat aquest material que ara presentem ja impartíem cursos d'orientació i formació per al professorat. Simultàniament apareixien grups d'investigació pedagògica tan sòlids com el Grupo Pedagógico Andaluz "Prensa y Educación", i múltiples publicacions com els "Cuadernos Prensa-Escuela" de la revista *Comunidad Escolar*.

Però, l'establiment d'uns continguts i la valoració de la importància educativa de la premsa que s'ha manifestat institucionalment i legalment significa tan sols, ara per ara, un avanç administratiu que no garanteix un increment qualitatiu a la pràctica. I així, a

pesar del pas del temps i de tots aquests esforços, encara continua sense solucionar-se un greu problema: per a impartir aquesta matèria no hi ha professorat especialitzat, per la qual cosa, a Secundària, normalment, s'encarrega de l'optativa el professorat de *Llengua i literatura*, d'*Idiomes estrangers*, de *Llatí i Grec* o de *Processos i productes en arts gràfiques*. En conseqüència, en uns centres docents on els recursos materials i humans són escassos, precaris o inexistents, la formació del professorat és el repte actual més important. Caldrà, doncs, la intervenció directa de formadors i l'existència de material d'autoformació i de treball a l'aula. Potser les coses anirien millor si s'haguera fet a l'inrevés, però ara ja està el camí encetat i no guanyem res planyent-nos-en.

Però recordem que el perfil pedagògic del professorat d'ambdues optatives es construeix, sobretot, i més enllà de la preparació solitària i individual, amb cursos de formació didàctica i amb la tasca feta des de seminaris i grups de treball. No volem plantejar ací una distribució per cicles o per cursos dels objectius generals de l'etapa o de l'àrea, perquè és una matèria que, en condicions normals, un alumne la treballarà sols durant un curs acadèmic dels seus estudis d'ESO. Tanmateix, hem de tenir en compte que la mateixa àrea la pot cursar tant un jove de dotze anys com un de setze. És per això que el DCB es presenta com a proposta de coneixements i d'aprenentatges. Així, serà el professorat encarregat d'impartir aquesta optativa qui decidirà els continguts, perfilarà les activitats i estructurarà i dissenyarà la matèria, tot buscant adequar-se al nivell de l'alumnat, atenent el cicle i el curs acadèmic i observant el grau de desenvolupament cognitiu, psicomotriu, social, afectiu i moral i les necessitats i els interessos del seu grup.

Així i tot, i gràcies al fet que les nostres matèria té la dimensió interdisciplinària que comentàvem linies amunt, seria profitós conèixer quina distribució es fa, per cicles, dels objectius generals d'etapa i d'àrea en *Valencià: llengua i literatura* i *Castellà: llengua i literatura*, en *Llengües estrangeres*, en *Educació plàstica i visual*, en *Ciències socials: geografia i història*, en *Ciències de la natura*, etc. i buscar-hi una adequació i una complementarietat.

L'objecte de l'ensenyament de les optatives d'EMC

L'objecte de l'ensenyament de Redacció i Disseny de Premsa i de Comunicació Audiovisual ha de ser la pràctica reflexiva de la comunicació, pràctica que incideix en la

valoració de l'entorn, en la mesura que suposa un apropament al món de la comunicació social.

1. Aquest acostament és primerament informatiu; la seua finalitat bàsica és que l'alumnat assolisca un domini d'aspectes externs; d'aspectes de comunicació visual; i d'aspectes lingüístics, que ens remeten a les quatre macrohabilitats bàsiques: parlar, escoltar, llegir i escriure. L'adquisició de les capacitats esmentades s'ha de desenvolupar en contextos comunicatius, amb una interacció entre companys i amb el professor.

2. També ens hi hem d'apropar des d'una vessant més creativa, la del projecte de periòdic escolar o de realització d'un curt, projecte en què hauran d'aprendre a prendre decisions, establir-ne objectius i planificar-ne les tasques. Aquest és el moment de la integració de textos i elements icònics.

3. Un tercer apropament és el d'avançar en la progressiva adquisició d'una consciència crítica, plantejant la valoració del tractament informatiu i audiovisual rebut o produït, i afavorint-ne la comprensió i l'expressió argumentada de la diversitat d'opinions existents socialment.

Cal promoure l'eradicació de la distribució desigual dels papers socials atribuïts a les llengües, als sexes, a les ètnies, etc., i tenir en compte que els xiquets i les xiquetes, des de la seua diversitat, ja aporten una certa competència, però també potser alguns prejudicis, tòpics i idees que caldrà contrastar amb els que propugnen els mitjans de comunicació, i els que pretenem com a educadors.

Una altra funció important és la de *proporcionar i diversificar les experiències comunicatives de l'alumnat*, per tal d'afavorir-ne l'aprenentatge en *situacions formals*. Al cap i a la fi, cal ser conscients que els usos formals troben en les activitats habituals de l'aula, en el treball sobre qualsevol matèria, el context més apropiat per al seu aprenentatge.

I com a conclusió direm que, a més de treballar la premsa i la resta de mitjans de comunicació des del respecte, la fruïció, el goig, i la diversió, l'escola ha d'oferir el contacte amb tots aquells textos on es palesa la nostra identitat cultural i lingüística.

Els criteris metodològics i la funció docent

Per a fer una planificació didàctica coherent amb els objectius establerts hem de tenir en compte alguns criteris metodològics com els que segueixen.

En primer lloc, si tenim clar que els sabers lingüístics i comunicatius no s'adquireixen exclusivament a l'escola, sinó diacrònicament i sincrònicament a l'escolarització, hem de ser modestos i assumir que el que podem fer-hi és contribuir al desenvolupament dels hàbits d'aprenentatge autònom.

Fonamentalment aquests aprenentatges fan referència a estratègies discursives i a la consciència metalingüística, mentre que la capacitat d'aprenentatge autònom es refereix a:

- a) La capacitat d'aprendre amb la resta de persones de l'entorn, és a dir, interactuant-hi.
- b) La capacitat d'*aprendre a aprendre*, és a dir, de reflexionar sobre el propi aprenentatge.

Quant a la funció docent, hem d'assenyalar que aquest aprenentatge interactiu fa possible:

- a) La creació de les condicions adients perquè s'hi done un procés d'aprenentatge motivador.
- b) La potenciació pel que fa a la presa de decisions a l'aula, la qual cosa vol dir que el docent assumeix una funció de dirigir el procés.
- c) L'ús de procediments d'avaluació interactius per part de l'alumnat (autoavaluació, coavaluació, etc.).
- d) El recurs a tècniques i instruments d'ensenyament-aprenentatge diversos i flexibles.
- e) La identificació i supressió de prejudicis i estereotips negatius.

Els temes transversals

Els projectes de treball, a més de contextualitzar de manera adient el treball de les distintes àrees, fan possible el tractament del temes transversals i també de la diversitat de les situacions d'ensenyament/aprenentatge. Però, perquè els continguts d'aquests s'inserisquen com cal al conjunt dels treballats a l'aula, hi ha distintes opcions, que tot seguit us proposem.

Cal remarcar que la llista suggerida des de l'administració educativa pel que fa als temes transversals –que inclou Educació Moral i Cívica, Educació Ambiental, Educació per a la Salut, Educació Sexual, Educació Viària, Educació per a la Pau, Coeducació o Educació per a la Igualtat d'oportunitats entre Sexes, Educació del Consumidor– no és una llista tancada, i per això cal ampliar-ne el ventall en funció de l'adaptació necessària als canvis i les demandes socials. Un dels casos que necessàriament caldria afegir-hi és el de l'Educació en Matèria de Comunicació, per raons òbvies i perquè ja hi compta amb abundants propostes d'incorporació curricular, i amb experiències d'inserció en l'àmbit educatiu.

En l'ensenyament obligatori, tant a l'educació primària com a la secundària, ens trobem amb coneixements i aprenentatges que s'organitzen en el curriculum dins les anomenades *àrees troncales*, és a dir: les àrees de Llengües (Valencià, Castellà i Llengües Estrangeres), Matemàtiques, Ciències Socials (Geografia i Història), Ciències de la Natura, Educació Física, Educació Plàstica i Visual, etc., a les quals cal afegir les optatives, conjunt d'àrees entre les quals l'alumnat pot escollir-ne algunes de les oferides pel centre on estudia. Destaquem-ne ací les que ara ens ocupen, Redacció i Disseny de Premsa i Comunicació Audiovisual, o d'altres *optatives* que hem de considerar veïnes, ja que permeten una concepció global del fenomen dels mitjans de comunicació: Informàtica, per exemple.

La realització d'un programa de qualsevol tema transversal, de la mateixa manera que el de qualsevol altre contingut, requereix l'estructuració de la tasca al voltant d'una sèrie de passos ben diferenciats. En primer lloc, ens hem de plantejar el disseny del programa amb la definició d'objectius, continguts (conceptuals, procedimentals i actitudinals), criteris metodològics específics, amb una especial atenció a la tipologia d'activitats, recursos i criteris d'avaluació. Les publicacions que ens ofereixen les institucions i el mercat editorial ens ajudaran a enllestir aquesta tasca.

Ràdio

"Ràdio-Activitat", cinc anys de ràdio escolar

Rafel Pérez i Sorlí

A les comarques de Castelló, des de fa cinc anys, tenim una passa radiofònica entre alguns centres d'Infantil, Primària i ESO. No sabem el seu abast. Al llarg del present curs una altra vegada ha reeixit la fal·lera del treball radiofònic als diferents nivells. Una altre cop el cuc dels mitjans de comunicació ha envaït els racons de les aules, i escamparà per les ones radiofòniques tota la tasca escolar fins a final de curs.

Però quin ha estat l'origen de tota eixa activitat al voltant de la ràdio? Al llarg del curs 97-98 un grup de mestres dels centres públics i concertats de Vila-real, l'Assessor Didàctic de València del Servei d'Ensenyaments en València, amb col·laboració amb el Servei de Normalització Lingüística Municipal i l'emissora Ràdio Vila-real, es van plantejar la necessitat de buscar camins de connexió entre les aules i els mitjans de comunicació.

Especialment es va considerar el món radiofònic, ja que donava resposta a un conjunt de necessitats educatives que se sentien des de l'àmbit docent, a la necessitat d'encetar un procés de normalització de l'ús del català (valencià) als mitjans de comunicació; també es va considerar molt oportuna la potenciació de la presència del món infantil i juvenil al món radiofònic i, finalment, la formació d'un públic amb sentit crític sobre el món dels mitjans de comunicació.

Entre els plantejaments inicials del grup de treball es va considerar fonamental un disseny de programa que possibilités la màxima participació de tot l'alumnat d'Infantil, Primària i Secundària, tenint en compte la potencialitat comunicativa del mitjà escollit i les capacitats de l'alumnat dels diferents cicles educatius. Així les seccions que es van establir eren:

-Contecontat. En aquesta secció es donava la possibilitat d'explicar, llegir contes tradicionals, arrelats a les comarques de les escoles participants, i també nous textos narratius redactats per l'alumnat, segons les decisions que es poguessen prendre en cada centre. Els alumnes d'Infantil i Primer cicle de Primària tenien un àmbit d'oralitat fàcil de traspasar al món radiofònic, que necessitaven adaptacions mínimes.

-Recull. En aquesta secció es treballaren aspectes relacionats amb el món cultural immediat de l'alumnat, del centre, la localitat, la comarca, etc. com una forma d'aprofundir en la cultura pròpia del país. Els destinataris eren l'alumnat del segon cicle de Primària, perquè mitjançant el treball de Coneixement del Medi es poden treballar els continguts de la secció.

-Murà i Formiguera, tercera secció de Ràdio-Activitat, personatges d'una sèrie de misteri. Remei Murà i Bernat Formiguera eren els dos protagonistes centrals de les narracions de misteri que l'alumnat del tercer cicle de Primària i primer cicle d'ESO redactava al voltant d'una situació enigmàtica que calia resoldre per part dels herois domèstics. S'havien definit prèviament els trets psicològics dels herois, les seues ocupacions, dèries, etc.

-Calaix de sastre. Com que les propostes de treball dels centres escolars podien superar les expectatives de les seccions, es va considerar oportú crear una secció on es pogués treballar qualsevol altre aspecte no inclòs en les seccions anteriors. Per a tots els nivells.

En relació a la durada de cada programa, es va considerar que al voltant dels trenta minuts era més que suficient, inicialment, per treballar el producte final a emetre per l'emissora local que col·laborava en tota l'experiència, encara que la durada de cada secció depenia de les decisions de cada centre. Es va negociar amb Ràdio Vila-real (92.2 FM) el dia de la setmana més adient, dintre de la seua programació habitual. Es va escollir el dimarts de 15'30 a 16 hores, dintre de l'horari escolar, de forma que es poguessen realitzar les audicions dels programes dintre de l'horari escolar, en funció de l'interès dels continguts, etapa educativa, pla de treball al voltant dels mitjans de comunicació, etc.

Els centres participants van ser dotze, tots ells de Vila-real, que amb les emissions setmanals van cobrir una programació de quatre mesos, de març a juny. Per tal de donar publicitat de les activitats radiofòniques es va editar un díptic informatiu que recollia la data d'emissió de cada centre, el títol del programa que havien escollit en cada secció, i el nivell de l'alumnat que l'havia preparat, per tal de facilitar el nivell d'elaboració de l'audició. Cada xiquet i xiqueta dels centres participants van tenir un díptic informatiu, per tal que les seues famílies també poguessen seguir les audicions dels diferents centres

participants. El Servei Municipal de Normalització va ser l'encarregat de lliurar-los a totes les escoles.

La tasca docent de coordinació es va desenvolupar al llarg del primer i segon trimestre del curs, per tal de no repetir continguts de programes, coordinar recursos, establir dinàmiques de treball al voltant dels mitjans de comunicació, dinàmiques de classe, etc. L'Assessor Didàctic de València feia de pont entre els centres educatius, el municipi i l'emissora, a més d'aportar recursos materials, criteris, etc.

Cada centre decidia les seccions en què participava, respectant sempre els trenta minuts. Quan els centres educatius ja havien decidit els nivells i continguts a treballar, calia decidir com es realitzaria l'enregistrament del programa. Existien dues opcions. La primera era emprar una taula de barreges en préstec, i realitzar tot el procés de producció al mateix centre, per part dels docents i l'alumnat participant. La segona era emprar els mitjans tècnics i humans de Ràdio Vila-real. Cada centre decidia l'opció que s'ajustava més a les seues necessitats, els plantejaments de treball, nivell de l'alumnat que participava, etc. En les dues opcions es realitzava una graella de control que regulava l'ús dels recursos per part de tots els centres, així com la temporalització de lliurament dels programes a l'emissora local, per a la seua revisió, neteja d'interferències, o si calia un muntatge. Una persona de cada centre tenia cura d'enregistrar el programa emès el dimarts, per tal que si algun altre docent volia escoltar-lo en diferit amb la seua classe ho pogués fer. Al mateix temps, s'anava realitzant un recull de materials auditius per a la mediateca escolar. El treball d'acostament del món escolar i els mitjans de comunicació es complementava amb la visita a les instal·lacions de Ràdio Vila-real per part dels centres que així ho consideraven necessari per a la seua tasca pedagògica.

Quedava un aspecte important a decidir en cada centre. Com potenciar l'audició dels programes? Les aportacions van ser variades i enriquidores. Alguns d'ells van proposar realitzar una audició conjunta de pares/mares i alumnat, mitjançant la megafonia del centre, al pati de l'escola. Uns altres ho feien dintre de cada classe, O uns altres preparaven el menjador escolar per a realitzar una audició conjunta amb els alumnes participants.

L'èxit inicial de l'activitat entre el professorat, la motivació aconseguida entre l'alumnat, els familiars i l'audiència en general del programa, a més del grau de repercussió social entre la població en general va portar a treballar amb els mateixos objectius un segon any per part de totes les entitats i persones participants.

En les sessions finals d'avaluació el professorat va fer aportacions que es van incorporar a la nova programació de Ràdio-Activitat al curs 98-99. Així, per exemple, es va considerar la necessitat de considerar la realització d'un magazín per part dels centres, sense tenir en compte les diferents seccions previstes, si el projecte de treball de l'escola així ho valorava; per altra banda es considerà molt positiu duplicar el temps d'emissió, en dies diferents, i un d'ells en diumenge per tal que la família poguessen escoltar el programa. També es va proposar la implicació dels centres, professorat i alumnes en el disseny i realització d'un logotip identificador de l'activitat, d'un cartell i dels díptics de l'activitat, etc. ja que també eren situacions comunicatives reals. Finalment es va decidir variar la temporalització, ja que les emissions del mes de juny van ser poc escoltades, ja que a la tarda no hi ha classe a les escoles. La tasca de l'Assessor Didàctic de València va permetre la implicació de més centres educatius d'altres localitats, que en aquest primer any només van ser centres públics de Castelló de la Plana.

Vista l'experiència del curs anterior, en alguns centres, van incorporar el conjunt d'activitats al voltant dels mitjans de comunicació dintre de la seua Programació General Anual, amb implicació de tots els cicles educatius. En altres centres es van dissenyar tallers de ràdio al segon i tercer cicle de Primària, treballant sistemàticament els continguts propis de mitjà radiofònic (so, silenci, música, guionatge, locució, etc.). Simultàniament es van realitzar sessions de formació per al professorat, al voltant de les eines tècniques, recursos didàctics, tipus de programes radiofònics, etc.

En aquesta segona temporada vam realitzar una presentació oficial de l'activitat al mitjans de comunicació, amb implicació dels responsables municipals, de Ràdio Vila-real i també el Servei d'Ensenyaments en València de la Conselleria d'Educació i Ciència. La temporalització d'aquest segon curs de Ràdio-Activitat va ser des del mes de febrer fins al mes de maig. Van avançar-ne l'inici un mes, i planificant tota la preparació de les emissions al llarg del primer trimestre del curs, i la seua realització en funció de les

graelles de planificació, amb total acompliment dels objectius d'acostament de l'escola al món radiofònic.

Al llarg de la tercera i quarta edició, vam continuar amb la mateixa dinàmica de treball entre el municipi, la ràdio local, els serveis administratius i els docents, en relació a les tasques prèvies de preparació de les emissions; però la gran novetat va estar en el nombre d'escoles i nombre dels municipis participants, ja que vam passar de dotze a vint centres educatius i de dos localitats (Castelló i Vila-real) a onze (Almassora, Almenara, Benicàssim, Benlloch, La Pobla Tornesa, La Vilanova, La Torre, La Vall d'Uixò i Sant Joan de Moró). L'abast geogràfic de l'activitat estava consolidada. La tasca de coordinació ha estat més assumida per l'Assessor de València, ja que la dispersió geogràfica dels centres participants així ho exigia. L'eficàcia s'ha mantingut en tot el procés, sense cap interferència en la planificació de la coordinació amb l'emissora i l'ús dels materials tècnics.

Un altre procés de coordinació que es va encetar va ser entre els Serveis de Normalització Lingüística dels ajuntaments implicats, ja que això ha permès editar els díptics per a l'alumnat participant. L'alumnat i les seues famílies han tingut exacte coneixement de les emissions que es portaven a terme. La temporalització es va ampliar des del mes de gener al mes de maig, deixant únicament el primer trimestre per a tota la preparació de les emissions. S'ha mantingut l'edició de díptics i cartells informatius, i també la informació als mitjans de comunicació locals sobre les objectius, continguts, etc. de l'activitat radiofònica escolar.

És important recordar que al llarg de les diferents temporades de programació, la participació de l'alumnat ha confirmat les expectatives d'implicació que es tenien inicialment, ja que han participat des d'Infantil a ESO, i en totes les seccions creades. En moltes ocasions els centres no han seguit les indicacions de les edats recomanades per a cada secció, fet que ha permès enriquir-ne notablement el contingut. S'ha detectat en darrer any una tendència creixent a la realització de magazins, especialment pels centres de nova incorporació a la programació de Ràdio-Activitat. La meitat dels centres de la darrera campanya han participat en totes les edicions, fet indicador de la constància del treball d'acostament del món escolar i el radiofònic.

Alguns indicadors del nivell de seguiment dels programes han estat la valoració positiva que ha realitzat el professorat sobre l'alt grau de motivació de l'alumnat en totes les activitats plantejades (audició/expressió); les demandes de programes enregistrats per part de les famílies (tant als centres escolars com a la pròpia emissora); l'augment de la qualitat dels enregistraments; i la variació dels suports d'enregistrament dels programes (que han passat dels cassets a alguns CD i minidiscs).

És important recordar que tots els programes s'han emès en valencià, tant la redacció dels guions com la locució s'han treballat de forma molt acurada, tot i que molts alumnes són castellanoparlants, el que ha suposat un gran esforç per la seua part i una gran oportunitat de practicar la llengua en contextos reals d'ús i en uns mitjans de comunicació on la normalització lingüística està lluny d'assolir els mínims. També cal destacar que cada centre ha decidit treballar els diferents elements dels mitjans de comunicació en funció de l'alumnat participant, la formació inicial que disposava, l'interès i motivació del professorat pel món radiofònic, els recursos humans i materials disponibles al centre, la implicació dels diferents cicles, el treball en equip dintre de la mateixa escola, el tipus de metodologia emprada, etc. Però l'èxit de continuïtat temporal parla *per se*.

Ah! per cert... i el cinquè any de Ràdio-Activitat? Al llarg del present curs estem realitzant un nou repte. Continuarem amb les emissions habituals del segon i tercer trimestre, tal i com fins ara, els dimarts i diumenge a les 15'30 hores, amb difusió a través dels díptics i mitjans d'informació locals; però ja estem preparant les emissions del proper curs, ja que volem tenir una programació enllestida al mes de juny per als tres trimestres següents, d'octubre a maig, amb més de trenta centres participants; és a dir, hem avançat la fase de preparació al curs anterior d'emissió per tal d'ampliar el període d'enregistrament, preparació dels continguts, estudi dels mitjans tecnològics, etc. Nosaltres continuem. La passa radiofònica escolar no té remei de moment. El cuc radiofònic continua viu. I continuarà creixent.

Ona escolar: una altra forma divertida d'aprendre

Pau Serrano Magdaleno

Ràdio Pupitre, Ràdio Claret o Ràdio Escolar són tres de les experiències d'educació i comunicació basades en la tasca de la ràdio a l'escola que al País Valencià s'han treballat amb més entusiasme i motivació.

I és que tot i la constant incorporació de les noves tecnologies com a eina educativa, la comunitat educativa manté encara avui certs recels al seu ús. La necessitat de proporcionar a l'alumnat un estil d'ensenyament on siguin els veritables protagonistes del procés educatiu ha obert la porta als recursos que ofereix la tecnologia. La motivació i estimulació de l'alumnat i la importància de la participació de tota la comunitat educativa són dues de les qüestions que més es fan patents a les experiències de ràdio escolar que presentem tot seguit.

Ràdio Pupitre al Col·legi San Pedro Apóstol de Granja de Rocamora a la comarca del Baix Segura, Ràdio Claret al Col·legi Claret-Fuentsanta de València i Ràdio Escolar del Col·legi Verge del Remei de Castelló de Rugat a la comarca de la Vall d'Albaida, les emissores de ràdio a l'escola Gençana de Godella (l'Horta) l'ús que poden fer els escolar de les emissores de ràdio municipals en algunes poblacions de l'Horta de València o La Ribera, són alguns dels projectes d'ús del recurs tecnològic de la ràdio com a eina educativa.

En totes les experiències de ràdio escolar, l'empeny i la implicació d'un reduït grup de mestres és el que fa que finalment el projecte siga assumit dins d'un context educatiu global. Tot i que la idea original sorgeix d'aqueix grup reduït, el claustre i la resta de la comunitat educativa han de fer seu aquest projecte.

Ràdio Pupitre, ona escolar

El projecte de Ràdio Pupitre respon a la iniciativa del professorat que treballa al Col·legi Públic San Pedro Apóstol de Granja de Rocamora (Baix Segura) que utilitza com una eina didàctica més la instal·lació a la Sala de mitjans audiovisuals d'una emissora de ràdio. Com en altres experiències d'aquest tipus, la promoció i coordinació del projecte

està íntimament lligada a un grup reduí't de persones. En aquest cas es tracta d'Antonio Navarro Martínez, mestre d'Educació Primària que va iniciar les emissions a 1991 i durant 10 anys ha emès un programa diari d'una hora, coincidint amb l'horari d'eixida dels xiquets de l'escola: 12.30 h.

Els autèntics protagonistes d'aquesta experiència radiofònica són per una banda els alumnes que fan cada dia possible l'emissió i d'altra banda el professorat que amb la seua tasca responsable i diària desenvolupen cadascun dels objectius i continguts que correspon a cada nivell educatiu.

L'emissió està basada en els treballs que cada dia realitzen els xiquets i les xiquetes a les aules. Un cop avaluades satisfactòriament s'envien a l'emissora per a la seua gravació i posterior emissió. Cada curs o nivell treballa sobre una cinta on es graven tots els treballs seleccionats. Després s'hi afegiran els tocs musicals, les falques, etc. Els tipus de gravacions que solen realitzar els alumnes poden ser poemes, lectures de redaccions, cançons, contes o comentaris de texts. També les falques de publicitat de l'emissora son gravacions dels alumnes i aquestes estan relacionades amb temes o actes esportius, culturals o polítics.

Les pautes que segueixen per a la gravació no estan gaire lluny de les pautes dels professionals de la ràdio. D'aquesta manera els alumnes llegeixen en veu alta i sense parar per aconseguir una bona entonació, les pauses i, de vegades, la dramatització. Així se li afegeix un adient suport musical que li servirà de fons per a la presentació, el desenvolupament i el comiat.

Ràdio Pupitre ha buscat, des dels seus inicis la implicació del veínat del municipi. Per això ha mantingut contacte periòdic amb l'alcalde de l'Ajuntament, el rector del municipi, psicopedagogs, etc. mitjançant entrevistes. També elabora programes monogràfics realitzats per grups de pares i mares sensibilitzats en algun tema concret com ara l'alimentació dels fills i la prevenció de drogodependències. Des del curs 97-98 l'emissora escolar s'utilitza també com a taller de ràdio pels col·legis del Baix Segura, després de l'oferta realitzada pel centre de formació de professorat per incentivar l'ús de la premsa, fotografia, vídeo, ràdio o televisió a l'aula. El projecte iniciat a aquesta escola

pertany ara mateix a Projectes d'Innovació Educativa de la Conselleria d'Educació de la Generalitat Valenciana i el seu coordinador realitza cursos de formació i sessions pràctiques per a professors i alumnes que estiguen interessats en la matèria.

Radio Escolar de Castelló de Rugat

A Castelló de Rugat, l'experiència de ràdio escolar es troba en aquests moments pendent d'un fil des que una avaria va ocasionar greus problemes tècnics, als quals el pressupost de l'escola no ha pogut fer front. Ara mateix han deixat de treballar ràdio escolar tot i tenir al mateix recinte els aparells tècnics necessaris i una experiència d'uns quants anys. La Conselleria d'Educació no ha mostrat cap tipus d'interès en la solució d'aquest problema i amb això, el projecte innovador de ràdio escolar es desfà dia a dia.

L'experiència de la Ràdio Escolar al Col·legi Públic Verge del Remei de Castelló de Rugat comptava amb la participació del professorat, l'alumnat, els pares i mares, el veïnat i la corporació municipal. La idea originària de muntar l'emissora de ràdio a l'escola va sorgir després que membres de l'AMPA regalaren els equips tècnics a l'escola i des d'aquell mateix moment "la bona voluntat de pares i mares i de l'ajuntament de Castelló de Rugat ha estat l'únic suport a aquest projecte", segons comenta el director del centre.

L'emissió de programes de ràdio ha estat sempre en funció de dates significatives com ara Nadal, el dia de la Pau, el dia de l'Arbre o el dia de la Dona. D'aquesta manera, cada aula treballava els temes específics i després realitzaven l'espai radiofònic. Cada grup treballava un aspecte de cada tema i la presentació i conducció del programa requeia en un grup concret. Previ a la realització dels programes en directe, es preveia la publicitat i difusió amb anuncis entre els pares i mares i el veïnat del poble. Es produïen intervencions en directe d'oients per opinar i també per confirmar que l'audició era correcta.

L'ús de la ràdio com a recurs pedagògic ha estat ben valorat pel professorat d'aquesta escola pública de la Vall d'Albaida. Si per una banda, la ràdio motiva al treball dels escolars en l'aula, també aconsegueix millorar els aspectes d'expressió oral i escrita, potencia el desenvolupament d'activitats que desperten l'interès cultural i formatiu,

fomenta el treball en equip, la responsabilitat, el gust per la lectura i el coneixement i la participació en un mitjà de comunicació molt motivador.

Després d'una experiència de més de 4 anys, professors, alumnes i pares i mares han valorat de manera molt positiva la ràdio escolar. Altres activitats que encara ara poden dur-se a terme a l'escola "no arriben a ser tan motivadores i estimulants com ho ha estat la ràdio", explica Ferran Estruch, director d'aquest centre. I és que el fet de ser protagonista del procés d'aprenentatge és una de les qüestions més importants per il·lusionar i fer il·lusionar. A Castelló de Rugat, amb els problemes tècnics i econòmics de la ràdio escolar, es deixa entreveure les carències pedagògiques d'una Conselleria d'Educació que dona l'esquena a projectes com aquest, d'Educació en Comunicació.

Amb una ràdio escolar, l'alumnat que s'acosta a la ràdio perd el temor a parlar en públic, treballa a responsabilitzar-se de les opinions pròpies. Mentre treballen en grup, desenvolupen la capacitat crítica, tenen més cura de l'expressió i de la comunicació, van enriquint el vocabulari, fomenten la investigació i l'anàlisi.

I és que alguns dels objectius que hi ha darrere de tota pràctica de ràdio educativa són: oferir una alternativa a l'oci i temps lliure, establir vincles amb altres centres i experiències properes, fer d'enllaç entre l'escola i la comunitat, afavorir el treball cooperatiu i integrador dels membres participants, animar els alumnes perquè defensen els seus criteris, millorar l'oralitat i la capacitat d'argumentació i desenvolupar les competències lingüístiques, ideològiques o culturals de l'alumnat.

De tota manera, la creació d'una emissora de ràdio dintre d'un centre escolar també comporta problemes. La despesa addicional, no sempre econòmica, que suposa per al col·lectiu escolar fa que moltes d'aquestes experiències es queden al camí. L'emissió setmanal del programes per part dels diversos alumnes implica un treball extra de mestres i professors que hauran d'anar coordinant els objectius pedagògics amb la programació radiofònica. La inestabilitat del personal d'un centre: interinitats i provisionalitats fa molt difícil dotar de continuïtat un projecte que exigeix molta dedicació i renovació. A banda, és clar, de les dificultats econòmiques, tècniques o de llicències entre d'altres.

Comunicació audiovisual

Comunicació social a l'escola

Pau Serrano Magdaleno

Prensa, ràdio, televisió, cinema, etc. l'interès pels mitjans de comunicació és cada cop més evident, tant pel seu valor informatiu com per la influència que poden exercir en el pensament de la societat.

A l'Educació Secundària Obligatoria trobem diversos models de desenvolupament de matèries optatives en relació amb els mitjans audiovisuals: els Processos de comunicació, Imatge i Expressió, Comunicació Audiovisual i Disseny de Prensa. A més a més, a diversos centres educatius s'imparteixen assignatures amb continguts relacionats amb la fotografia, la ràdio, la televisió, el cinema o internet.

A l'actualitat, l'ús dels mitjans audiovisuals, vídeo i aparells informàtics està gairebé garantit a tots els centres educatius. Però, el seu ús s'allunya molt del que podríem anomenar educació crítica dels mitjans. I és que els mitjans audiovisuals clàssics com ara el projector de transparències, el vídeo o els ordinadors han arribat a les aules per diverses pressions no sempre relacionades amb l'entorn escolar, sinó per la potent influència de la societat de consum. La tecnologia ha penetrat en els recintes escolars i ha anat creant tallers d'informàtica, revistes escolar, creació d'esquemes amb transparències o el visionat de la pel·lícula "Gandhi" en vídeo, per celebrar el Dia de la no-violència a les escoles.

Les noves tecnologies s'utilitzen a l'aula com a instruments d'una classe tradicional, on la comunicació està a càrrec del mestre, és unidireccional i jeràrquica. El vídeo, l'ordinador o qualsevol tecnologia que utilitzem pot ser substituïda de la pissarra clàssica. Educadors i investigadors es plantegen quines possibilitats té l'ús d'aquests mitjans a l'aula, perquè puguin ser una eina important quant a l'educació del receptor i l'educació crítica dels mitjans.

Lectura crítica de mitjans

Potser del tàndem comunicació-educació, el treball de la premsa a l'escola, siga el més integrat ara mateix a l'Educació Secundària des que les assignatures optatives de Disseny de premsa s'endinsaren a l'aula formalment. Al País Valencià trobem diverses

experiències del treball amb la premsa a l'escola i que poden anar des de l'edició d'una publicació periòdica a un centre, fins a tallers de redacció, maquetació, composició passant per lectura crítica de mitjans.

El Correu del Dijous a l'escola Les Carolines o *Lamartina* a l'escola Gavina, *El Buho de Gençana* a Godella, totes tres a la comarca de l'Horta de València, la *Porta Verda* i la *Partida de les Cendroses* a l'Institut Joan Fuster de Sueca són alguns dels exemples de publicacions de reflexió i expressió dels alumnes, professors, pares i mares de cada centre. Amb aquest resultat s'han aconseguit una sèrie d'objectius com ara que l'alumnat puga aprendre a llegir la premsa, entendre la seua estructura, la seua composició gràfica, el seu llenguatge i les formes de presentar una notícia.

Són moltes les experiències dels professors que posen l'èmfasi que els alumnes desenvolupen la capacitat de sentit crític, recollida de dades, contrast d'opinions, anàlisi de les fonts, etc. El fet que els alumnes siguen capaços d'utilitzar la premsa com a recurs didàctic és més que evident. Es facilita el desenvolupament d'actituds, la creativitat, l'educació per a l'oci, l'estudi del medi, l'expressió lliure de la seua opinió, etc.

Un dels temes repetits en els últims números d'aquestes revistes és les reflexions que realitzen al voltant dels fets ocorreguts el passat 11 de setembre. Tema que prèviament s'ha treballat a l'aula, i després apareix reflectit a les pàgines de la revista, com a informació i reflexió.

La metodologia que s'aplica per banda dels professors a l'hora de realitzar una revista escolar implica una pedagogia activa centrada en l'alumne, amb una avaluació i autoavaluació permanent del treball de l'alumne.

Comunicació Audiovisual

A l'Institut d'Educació Secundària Blasco Ibáñez de València i a l'Escola Les Carolines a la comarca de l'Horta contempen com a assignatures específiques la Comunicació audiovisual i el Disseny de premsa. Dintre dels continguts i dels objectius que el professorat d'aquesta assignatura ha volgut plasmar, es troba sense cap dubte l'educació del receptor. En les propostes pràctiques d'aquestes matèries trobem com a continguts

teòrics la lectura i anàlisi de la imatge fixa, la fotografia, els fonaments tecnològics i estètics, la realització d'un document de vídeo o la importància de la televisió en el nostre món personal.

L'experiència de l'Institut de Batxillerat Joan Fuster de Sueca amb l'ús dels audiovisuals com a recurs educatiu ha estat força interessant. Una de les experiències més valorades ha estat la realització de curts amb càmeres de vídeo domèstic com a treball trimestral de l'assignatura d'anglès en Batxillerat. D'aquesta manera, en grups de 4 o 5 persones s'ha treballat des de l'elaboració del guió, el text, la decoració, els plànols, la gravació, els assaigs, etc. La professora d'aquesta assignatura ha estat preparant les sessions amb l'alumnat dintre de l'horari de la seua assignatura i d'aquesta manera ha aconseguit no sols uns resultats divertits, sinó el treball en equip, la motivació per una assignatura que amb el recurs del radiocasset perdia cada cop interès.

Dels resultats obtinguts, en trobem una millora de l'expressió oral, sobretot una pèrdua de la vergonya a l'hora de parlar amb una altra llengua que no és la pròpia, l'esforç per construir les frases gramaticalment correctes, la importància del treball grupal i l'interès per paraules o formes de pronúncia.

Una de les qüestions a destacar d'aquest projecte és el material tècnic: càmeres de vídeo domèstiques, cintes de vídeo, alimentador i bateries. Materials que van ser subministrats per part del propis alumnes i que van gestionar el seu ús. Una de les carències clares de la infraestructura real amb la qual es compta als centres d'ensenyament.

Edició de Pàgines Web

A l'Escola Les Carolines han posat en marxa aquest curs una nova activitat per a l'alumnat. Es tracta de l'edició de pàgines web de cada alumne i la consegüent elecció de temes, il·lustracions i redacció de textos. En aquests moments, des de la pàgina web de l'escola es pot accedir a les pàgines web d'algun dels alumnes que han "penjat" el seu treball. L'experiència de Les Carolines ha estat des dels seus inicis molt vinculada al treball amb els mitjans de comunicació. El material audiovisual s'utilitza, per tots els alumnes i en totes les etapes, com a recurs didàctic i per a la realització de moltes activitats. L'escola compta com a assignatures pròpies: Disseny de premsa a 2n d'ESO i Comunicació audiovisual a 4t d'ESO.

Una de les qüestions que es plantejaven al centre era com avançar en el treball amb les noves tecnologies i els mitjans de comunicació. El món d'internet, els xats, el correu electrònic, el periodisme electrònic, els canvis en la comunicació són avui en dia fets que no es poden deixar passar. L'escola n'és un més, on les novetats i els interrogants que comporten es poden plantejar. La possibilitat de dissenyar pàgines web, conèixer el mitjà, saber com funciona i perquè ens pot servir és, si més no, la intenció d'aquesta nova activitat que Les Carolines ha encetat.

El cinema: setmana literària a l'Escola Les Carolines

Emili Olmos i Pasqual

L'Escola Les Carolines de Picassent (l'Horta) és un centre amb 300 alumnes distribuïts entre Infantil, Primària i Secundària. La preparació de la setmana literària començà amb l'elaboració dels objectius per etapes i cicles (Annex I). Es feren també activitats de visionat de pel·lícules amb reflexions que servien després per aplicar-les a les pel·lícules que calia elaborar. Algunes d'aquestes pel·lícules es van presentar a Cinema Jove (Annex II).

Funcionament i treball a Secundària

Des de la classe de Socials de Secundària es treballà la història del cinema i es veieren dues pel·lícules: *La barraca* -amb Blasco Ibáñez com a director- i un reportatge que explicava com aparegué el *NO-DO*, com es filmava tot incloent-hi alguns noticiers. El visionat d'aquest reportatge fou molt interessant.

Cal indicar que a Secundària la Setmana literària començà a treballar abans, ja que pràcticament s'utilitzaren uns 12 dies lectius. La primera feina començà a la classe de Llengua, on es feren grups que oscil·laven entre cinc i deu alumnes. Després es passà a discutir per grups el tema de la pel·lícula que es volia elaborar i es començà a escriure el guió literari. En successives classes s'explicà el sistema de treball a seguir. Calia fer el guió tècnic que constava dels següents apartats: seqüències, plànols, so (diàlegs i música) i llenguatge cinematogràfic. Aquest es dividí en llenguatge tècnic i llenguatge cinematogràfic pròpiament dit. En el tècnic, s'explicà com connectar i utilitzar la càmera, on col·locar-la per filmar, la utilització del trípode i del zoom. En el cinematogràfic pròpiament dit es parlà del punt de vista de la càmera, del moviment i dels tipus de plànol.

Un altre apartat fou la producció de la pel·lícula on calia buscar exteriors, atrezzo, il·luminació, interiors. Després vingué la part final de la pel·lícula, el muntatge. Explicàrem que calia muntar per ordre totes les escenes segons marcava el guió, seleccionar l'escena escollida bona, introduir els efectes especials o la música quan l'escena ho requeria, col·locar el títol al principi de la pel·lícula, que ja havia estat

preparat a l'ordinador, col·locar els títols al final. Per fer el muntatge de les tretze pel·lícules contàrem amb la col·laboració d'un alumne de 2n de Secundària, José Pardo Ventura, que portà un equip propi per muntar, i gràcies als seus coneixements i experiència va fer el muntatge de les 13 pel·lícules.

Sobre sis hores i mitja que té l'horari escolar, l'alumnat dedicava entre 3 i 4 classes diàries per avançar en la pel·lícula. En cada pel·lícula un alumne o alumna n'assumia la direcció.

Problemes

Hi havia pel·lícules que es filmaven en el mateix recinte escolar o a les rodalies. D'altres, per la temàtica, calia filmar-les en llocs on no era possible fer-ho en horari lectiu. Aleshores l'alumnat s'organitzava per quedar durant el cap de setmana o a les vesprades fora de l'horari escolar. La inexperiència de l'alumnat feia que moltes vegades començaren a filmar sense tenir les escenes ordenades i clares. Començaren una sèrie de problemes que impedièren avançar la filmació. Es decidí aleshores que per filmar calia un permís de filmació que donava Abelard Barberà, el professor que més entenia en el tema i que supervisava el guió tècnic. Quan ell veia que tot estava en regla, escrivia un petit document que passava als integrants del grup. Quan començava una classe, si volien filmar, havien d'ensenyar el document al professorat i aquest els deixava filmar.

Detectàrem també uns altres problemes d'organització. Si a la classe s'estaven filmant tres o quatre pel·lícules, el mestre no podia sempre estar pendent de tots els grups. Si les pel·lícules es filmaven totes al recinte escolar el problema no era tan greu, perquè el professorat anava d'un lloc a un altre orientant i espentant, perquè l'alumnat treballara. Si la pel·lícula es filmava a les rodalies de l'escola, se n'anava amb el grup i els altres havien de treballar autònomament, cosa que de vegades funcionava i de vegades no. Un altre problema fou a l'hora del muntatge. En principi s'elaborà un horari, perquè cada grup tinguera un temps de muntatge. Instal·làrem l'equip a l'aula d'Informàtica, de forma que es pogueren utilitzar els ordinadors, per si calia ultimar els títols o altres faenes. L'alumne que dirigia el muntatge es veié desbordat, perquè quan venia un grup tothom parlava i volia opinar. Hi posàrem un mestre i la cosa millorà. Després es detectaren altres problemes, de l'estil que una escena s'havia filmat set o vuit vegades i després no

sabien reconèixer quina era la bona. Els muntatges avançaven molt lentament. Pensàrem que les tretze pel·lícules no estarien per a dissabte. Divendres a les 21.00 h el muntador acabava el treball.

De totes les pel·lícules mereix una menció a part la pel·lícula del NO-DO. La idea naix a partir del visionat del reportatge del NO-DO ja explicat al principi. Varen ser dos alumnes els que es llançaren a l'aventura de fer una sèrie de seqüències que reproduïren notícies de l'època franquista. A la fi, només se'n feren dues: aparició d'un cotxe que revolucionava el mercat, el 2 cavalls i la inauguració d'un pantà per Franco. No resultà difícil aconseguir el 2 cavalls d'un mestre. El pantà no s'aconseguí, però s'utilitzà un canal d'Aigües Potables pròxim a l'escola on Franco obria les comportes. Després les dues notícies continuaven amb escenes del NO-DO real que feien referència a les situacions esmentades. Cal dir que el visionat del NO-DO elaborat pels dos alumnes en el principi de la festa/sessió de cinema creà un ambient immillorable.

La festa

La feina d'aquesta llarga setmana convergia en un homenatge als desapareguts cinemes de barris. La vesprada del 17 de febrer foren invitades a la sessió de cinema mares, pares, amics, a més a més de l'alumnat. La convocatòria ens desbordà perquè vingueren unes 500 persones, de forma que haguérem de fer dues sessions. El menjador havia estat habilitat per albergar unes 200 persones. El preu de l'entrada, 5 pessetes, recordava el dels anys seixanta. El bar que funcionava en el descans oferia productes típics d'aquella època al preu d'una pesseta. Fou també un homenatge a aquella moneda moribunda que tenia els dies comptats. La sessió començà amb aquells anuncis de diapositiva típics de l'època: "Lilimento Sloan; 600-D, el nou vehicle familiar; es prega no menjar pipes en la sala". Després vingué el NO-DO. A continuació es passà una selecció de dos minuts de cada pel·lícula.

En la primera sessió acudí l'alumnat i familiars d'Infantil i Primària. En la segona sessió acudí Secundària. Abans de passar la selecció de cada pel·lícula, el presentador de l'acte, un mestre, invitava totes les persones que havien participat en l'elaboració que vingueren al cadafal, explicaven de què anava la pel·lícula, contaren anècdotes o problemes que havien tingut i després ja es passava a visionar la pel·lícula.

Què ens aportà la Setmana?

- Descobrir el món del cinema per dins.
- Veure que en molts casos l'alumnat podia funcionar autònomament en un medi difícil com és el cinematogràfic.
- Observar que amb el pas del temps la Setmana quedà ben gravada dins l'alumnat.

Cal contar que al febrer de 2002 l'Escola tornà a organitzar una Setmana Literària, en aquesta ocasió al voltant de l'humor, i la classe de 4t de Secundària proposà a part de totes les activitats suggerides pel professorat fer una pel·lícula. Aquesta es filmà, i encara que no donà temps a muntar-la per a la festa del dissabte era un bon indicador de com a l'any anterior havia agradat i interessat el tema.

Annex I

Infantil

Objectius:

- Apropar l'alumnat al món del cinema.

Funcionament i treball:

- El professorat prepararà el guió de la pel·lícula i la filmà. l'alumnat feien d'actors.

Pel·lícula:

- Les set cabretes.

Primària

Objectius:

- Apropar l'alumnat al món del cinema.
- Elaborar guions.

Funcionament i treball:

- El professor/professora filmava. L'alumnat són els actors/actrius.
- Fan de directora/director la tutora/tutor.

Pel·lícules:

1r- Els flautistes d'Hàmelin. Guió elaborat pel mestre a partir del conte.

2n- Quina animalada de pel·lícula! Feta amb ninots de peluix moguts per l'alumnat. La veu dels ninots la posava cada alumne. Guió elaborat entre alumnes i mestra.

3r- L'anell misteriós . Cinema mut en blanc i negre. Guió elaborat per l'alumnat.

4t- Una classe de cinema amb humor. Explicació pràctica de com fer una pel·lícula. Guió elaborat per la mestra.

5è- Software, la superbabosa. Basada en un llibre original de James Dunbar. L'alumnat elabora el guió literari, el vestuari i el maquillatge, els efectes especials. També escullen els interiors i exteriors i la música. Fa de directora la professora.

6è- Harry Potter i la pedra filosofal. Guió elaborat per l'alumnat, readaptat a partir de la novel·la.

Secundària

Objectius:

- Entendre com es fa una pel·lícula.
- Aprendre a elaborar un guió literari i tècnic.
- Aprendre a filmar.

Pel·lícules

1. Psicòpata jo? 2. Dimarts 13 a Carolines St. 3. Sis en recerca de l'or. 4. Sentra, un lloc inoblidable. 5. On estem? 6. La màfia perd de nou. 7. La suposició. 8. Hold up!. 9. Ai el ketxup!. 10. Mainhel. 11. Sense documents. 12. NO-DO. 13. Passivitat.

Annex II

Pel·lícules presentades a Cinema Jove 2001

- Les cabretes i el llop

- Curs: 3, 4 i 5 anys d'Infantil.
- Durada: 12' 50"
- Suport: VHS-C
- Sinopsi: el conte de les set cabretes. Les cabretes es queden soles a casa, el llop intenta enganyar-les per poder entrar, a la fi elles n'eixiran.
- Participants: alumnat d'Infantil de 3, 4 i 5 anys en qualitat d'actrius/actors.
- Directors: Miguel Àngel Moret, Maria Elena Nonnast i Mónica Jover (mestres).
- Muntatge: Luis Calvete (pare).

- L'anell misteriós

- Curs: 3r Primària.
- Durada: 14' 20"
- Suport: VHS-C
- Sinopsi: un grup de xiquets i xiquetes troben un anell, amb aquest anell viatgen a la terra dels indis.
- Comentari: una aventura molt especial i plena de misteri.
- Participants: tot l'alumnat de 3r de Primària. Són al mateix temps guionistes i actors.
- Director: Vicent Ros (mestre).
- Muntatge: Manuel Hurtado.

- Sense documents

- Curs: 4t de Secundària.
- Durada: 6' 37"
- Suport: VHS-C
- Sinopsi: uns emigrants arriben en una pastera a la platja de la Malva-Rosa de València. Fugen de la policia i els acull una família. L'avi explica a la néta que quan ell i l'àvia eren menuts emigraren a Alemanya i ara comprenen molt bé els problemes que té aquesta gent.
- Participants: en qualitat de guionistes, codirectors, actors i actrius: Anna Soler Martínez, José Calvo Tortosa, Anna Rodríguez Coll, Jorge Navarro Canales, Daniel García Molina, Silvia Aparicio Ramírez i Maria Martínez Selva (alumnat de 4t de Secundària). També participa com a actriu Marta Martínez Selva de 2n de Primària.
- Muntatge: José Pardo Ventura (alumne de 2n de Secundària).

La pel·lícula "Sense documents" va ser mal catalogada per part de Cinema Jove i va ser classificada en una secció d'edat inferior. Quan es visionà en la Mostra algunes persones preguntaren quina edat tenia l'alumnat. Parlàrem amb l'organització i ens digueren que no ens preocupàrem. Després el jurat no s'atreví a premiar-la, perquè en aquest cas hauria originat un problema i podria haver estat recorregut.

Illes Balears

Marc socioeducatiu

Estudi de la situació dels mitjans de comunicació a l'Educació Primària. Illes Balears

Cati Guinart
Margalida Mascaró

La primera passa d'aquest treball pretén establir les línies que defineixen la situació actual dels mitjans de comunicació en el marc escolar de les diferents àrees. El curs 2001/2002 ha entrat en vigor el currículum propi a les etapes de l'Educació Infantil i Primària. El document introdueix propostes quant a l'ús dels mitjans de comunicació, però presenta també significatives mancances, ja que a les primeres edats se centra únicament i exclusiva en el tractament de la informació com a forma d'expressió d'experiències i com a instrument de relació interpersonal. Aquest propòsit es troba molt allunyat d'una vivència entesa com a vehicle de comunicació de masses, perquè es limita a abastar el fenomen d'aquest acte des d'una vessant primària.

Durant aquesta etapa s'hauria de reforçar el significat dels missatges a través de l'ús de diferents recursos: imatge en moviment, estàtica, expressada amb gràfics, il·lustracions icòniques no reals, etc. per aprendre a descodificar-los, interpretar-los i associar-los amb la realitat del seu entorn més proper.

Els mitjans de comunicació a les seves diverses manifestacions són tractats tangencialment. Es deixa a voluntat del professorat l'opció d'aprofundir en aquest àmbit de la comunicació de masses sense valorar el grau de formació i capacitat d'aquests professionals. En canvi, caldria fer front a aquest repte que dia rere dia posa de manifest la paradoxa de palesar la seva transcendència, sense que aquesta constatació es vegi reflectida a l'àmbit educatiu de les etapes inicials de l'ensenyament.

L'Educació Primària, malgrat que s'orienti cap a un enfocament més analític i crític del fet comunicatiu comet l'errada de deixar de banda la producció pròpia, sense tenir en compte que es tracta de l'exponent màxim d'expressió mitjançant l'aplicació de les eines massmediàtiques. De manera que, queda incomplet el cicle que permet estar en possessió d'una visió global del procés, el que possibilitava entendre la relació dels mitjans de comunicació amb l'opinió pública.

Coneixement del Medi Natural, Social i Cultural, Educació Artística, Llengua i Literatura Catalana i Llengua i Literatura Castellana són les àrees que inclouen continguts, procediments i actituds relacionats amb els mitjans de comunicació. La publicitat és també objecte d'estudi, per tal de formar consumidors responsables.

Es planteja la manipulació de senzills aparells d'enregistrament i de producció de missatges audiovisuals, amb la intenció de generar informació (producció pròpia) i crear corrents d'opinió, instrumentalitzant-los a través dels seus missatges.

La primera passa per a una educació en mitjans ja està donada: la seva integració en el currículum de diferents àrees. Però cal anar més enllà, perquè no es pot quedar només en un fet testimonial, sinó que s'han de dur a terme actuacions encaminades a:

- planificar el seguiment periòdic de l'aplicació d'aquest marc legal, la qual cosa implica un procés de retroalimentació per part del centre educatiu de les seves propostes inicials i posteriorment una valoració per part de la Conselleria d'Educació i Cultura. També caldria adoptar les mesures adients en cas de l'incompliment de la normativa
- promoure iniciatives més ambicioses que comptin amb la infraestructura necessària (instal·lacions i recursos)
- integrar dins el Pla d'estudis del professorat la formació en, de i per els mitjans de comunicació.
- creació de programes específics d'aprofundiment, de perfeccionament, d'actualització, etc. en la matèria tant quant a avenços tècnics com de fonaments teòrics
- reflectir l'educació en mitjans als documents de centre (PCC, PEC, PGA) tot fent-hi constar objectius, continguts, metodologia, avaluació, etc. D'aquesta manera, s'estableix l'obligació d'abastar la temàtica, tal i com mana la normativa vigent (com en qualsevol contingut que figura al currículum).

Atesa la concepció de l'Educació Infantil i l'Educació Primària, globalització de continguts i la impartició de la major part de les àrees per un mateix docent, esdevé factible involucrar la pràctica totalitat dels ensenyaments en l'educació en comunicació.

A tall d'exemple una proposta de treball seria:

Àrees	Continguts
Llengua catalana i castellana	- Familiarització amb el vocabulari bàsic propi del tema (càmera, imatge, so, etc.) - Interpretació de missatges senzills escrits i audiovisuals com a passa prèvia per a una posterior anàlisi crítica de produccions massmediàtiques. - Valoració de la visió de la realitat que ens ofereixen els mitjans de comunicació, aplicant els fonaments adquirits per crear dubtes. - Creació de breus i elementals guions tècnics i literaris.
Coneixement del medi natural, social i cultural	- Utilització dels mitjans de comunicació com a fonts d'informació. - Reconeixement de la influència social dels mitjans de comunicació
Educació artística	- Tractament de la imatge fixa i en moviment: reducció-ampliació, allunyar i apropar. Iniciació llenguatge dels plans: panoràmica, americana i detall. Posicions de la càmera: picat, contrapicat, etc. - Manipulació de la càmera fotogràfica i de la càmera de vídeo per assolir els mínims coneixements tècnics, que possibilitin arribar a fer produccions pròpies.

El currículum incideix en la contribució que els mitjans de comunicació fan per a la normalització de la llengua catalana. Caldrà, idò, treballar especialment a partir dels mitjans que facin del català instrument de comunicació i de transmissió d'idees.

Estudi de la situació dels mitjans de comunicació a l'Educació Secundària Obligatoria. Illes Balears

**Cati Guinart
Margalida Mascaró**

El curs 2002/2003 s'implantarà el currículum d'ESO propi de les Illes Balears. El document conté significatives novetats en relació al tractament de l'educació en mitjans de comunicació respecte a la situació precedent. La nova normativa reforça la presència dels mitjans de comunicació a àrees com Educació Plàstica i Visual, apostant fermament per aprofundir quant als àmbits de producció creativa i d'anàlisi crítica aplicada a diversos suports audiovisuals. En constitueixen un complement que dona una visió integral de l'enfocament d'aquests mitjans, les matèries de Currículum Integrat de Llengua i Literatura (català/castellà) que abasta l'element discursiu del Llenguatge i la Música, que hi fa una aportació a partir de la concepció de la composició musical.

La creació i la manipulació són els eixos que sustenten el tractament de les imatges transmeses per distints mitjans (cinema, imatge digital, televisió, premsa, còmic, etc.) tant a nivell de producció com d'anàlisi de l'ús que se'n fa i de les implicacions que comporta la manera com es presenten al receptor els missatges plàstics i visuals. Esdevé imprescindible l'aprenentatge d'aquest llenguatge per assolir la capacitat de saber veure i saber fer. Resulta ressenyable la inclusió d'un bloc específic relatiu al llenguatge visual de conceptes, procediments i actituds, valors i normes a partir de 2n d'ESO. Aquesta circumstància corrobora la presa de consciència de la necessitat d'establir lligams entre els processos creatius i les possibilitats de comunicació de missatges que es canalitzen a través dels mitjans de comunicació.

El plantejament de l'Educació Plàstica i Visual presenta l'inconvenient de concentrar i intensificar l'exercitació, experimentació, interpretació, creació i anàlisi de produccions a 4t d'ESO, desaprofitant l'ocasió d'introduir totes aquestes manifestacions ja des de l'inici de l'etapa. No s'estableix, idò, un desenvolupament progressiu encaminat a consolidar lentament els principis bàsics i incrementar gradualment el nivell de complexitat, amb l'objectiu de garantir un assoliment sòlid que contribuiria a finançar tots i cadascun dels aspectes estudiats i experimentats a la fi de la Secundària.

La vinculació entre la música i els mitjans de comunicació s'orienta en una doble línia: entesa com a recurs expressiu, i d'anàlisi de la seva funció evocadora d'emocions i sentiments, esdevenint així un instrument de manipulació subtil. Respecte al currículum anterior, s'hi ha experimentat una notable revalorització, puix s'ha reconsiderat el seu pes específic, abans limitat a ésser "acompanyament". Ara se li ha atorgat un paper de major protagonisme durant tota l'etapa, incidint en la seva potencialitat crítica i dotant-la d'una riquesa que suscita múltiples possibilitats.

Des d'un caire qualitatiu, es fa palès el ventall d'opcions que s'estén amb el nou disseny curricular de la llengua i literatura catalana i castellana. La presència dels diferents mitjans de comunicació vinculada a la llengua com a discurs (valorar, analitzar i produir) es troba a tota l'etapa amb una clara intencionalitat de seqüenciar gradualment els continguts que hi són propis. Al darrer curs de l'ESO, s'assoleix un grau de complexitat i d'aprofundiment, fruit de la tasca iniciada tres anys enrere, que alhora esdevé aval d'una feina conscient i que ens apropa a la formació de receptors crítics i competents dels missatges divulgats pels mass mèdia, estretament lligats als elements lingüístics verbals. A més a més, la formació que se'n deriva no es limita a un estudi superficial ni a una simple anàlisi, sinó que transcendeix aquests horitzons. Ens encamina a la recerca d'una reflexió conscient i conseqüent, tenint com a punt de partida el bagatge dels fonaments teòrics que alhora repercuteixen en l'aplicació de tot el conjunt de coneixements mitjançant la producció discursiva. Malauradament, és un arma de doble tall puix resulta molt temptador caure en un tractament simplista i essencialment teòric. Aquest plantejament, lluny d'aconseguir els propòsits fixats, es basaria en un recull de conceptes sense donar a l'alumnat l'opció de prendre-hi part activa. Així quedaria descontextualitzada una tasca que s'hauria d'identificar amb la realitat comunicativa que viu quotidianament l'alumnat.

A la resta de matèries, l'educació en comunicació queda reduïda a un recurs més d'entre la gamma de propostes metodològiques a l'abast de cada àrea. No obstant això, convé fer esment a Ciències Socials, Geografia i Història, en què s'incideix especialment en l'avaluació de l'objectivitat dels missatges que s'hi difonen -documents autèntics, interpretació de dades, etc.-, inherent a aquestes matèries relacionades amb l'estructura

social. A 4t d'ESO, l'Ètica treballa temàtiques directament o indirecta relacionades amb els mitjans de comunicació. Se'n serveix com a font d'informació, i n'investiga els mecanismes subjacents de manipulació que contenen la publicitat i la propaganda en les seves diverses manifestacions.

El tema transversal que més punts de contacte té amb la realitat massmediàtica, comú denominador a totes les àrees, és l'Educació per al consum. Se centra quasi exclusivament en la publicitat com a creadora de necessitats, manipuladora d'emocions, conversora dels valors universals en simples símbols materialistes, etc.

Conclusions

Aquest nou disseny curricular es presenta amb un rerafons optimista, ja que l'educació en mitjans queda contemplada en les diferents àrees. Tot plegat aporta a l'alumnat una multitud d'enfocaments que s'enriqueixen mútuament. Això implica, idò, que cal aprofitar i aprofundir en aquesta línia, per tal de generar un engranatge on cadascuna de les matèries actui com una peça clau dins tot el conjunt. La finalitat és construir una realitat comunicativa dirigida cap a tres fronts: com a recurs, com objecte d'estudi i com a producte propi. Només entesa així, l'educació en mitjans, podrem garantir una formació massmediàtica de qualitat, crítica, conscient i conseqüent.

Engrescar-se en una empresa d'aquestes característiques implica un seguici de condicionaments innegociables, coherents amb les directrius marcades des d'un inici. D'altra banda resultaria infructuosa la tasca, pel fet de no poder ser assumida amb una dotació adient, amb una infraestructura capaç de permetre dur endavant els projectes establerts al currículum en general i una formació qualificada per part dels professionals implicats. Seria desitjable atorgar als mitjans de comunicació l'entitat de matèria curricular. Potser actuant així escriuríem una història diferent, basada amb una aproximació fidel a la realitat que es dibuixa dia rere dia.

L'escola hi té molt a dir, però en el seu caminar sovint pateix la solitud de concebre idees que cauen en el desert institucional; de veure's privada dels recursos i suports escaients per seguir lluitant il·lusionadament; per promoure iniciatives que a llarg termini seran determinants en el devenir de l'evolució social.

Proposta de línia de treball

Àrees	Tasques
Educació Plàstica i Visual	• Anàlisi de l'aplicació de la tècnica audiovisual al llenguatge de la televisió i de la publicitat (manipulació de la imatge, funció del logotip, posicions de la càmera, distribució de la imatge, etc.). • Producció de muntatges audiovisuals aplicant les tècniques estudiades.
Música	• Estudi de la funció de la música aplicada als mitjans de comunicació (tipus de finalitats, objectius que es planteja, valor que se li atorga, conductes que determina, etc.). • Sonorització de senzilles produccions audiovisuals.
Curriculum integrat de Llengua i Literatura	• Valoració de l'ús dels elements del discurs en els mitjans de comunicació (funcions del llenguatge, intencionalitat, ambigüitat, jocs de paraules, recursos estilístics, etc.). • Introduir el discurs verbal a les produccions audiovisuals creades amb finalitats concretes
Altres iniciatives (mitjans locals)	• Posar els seus mitjans tècnics i d'infraestructura a l'abast de les propostes provinents de l'escola. • Contribuir a la difusió de coneixements específics dels mitjans a través de les seves instal·lacions i dels seus professionals i alhora esdevenir vehicle de transmissió de les produccions escolars a través de l'antena, les ones o les publicacions que s'editin.

Cadascuna de les propostes esmentades és extrapolable a qualsevol dels mitjans de comunicació.

Ràdio

La ràdio a l'Institut. Una iniciativa didàctica

**Robert Arnau
Joan Forcada**

La idea

Una realitat de la societat actual és la de la influència dels mitjans de comunicació, i a més a més, l'impacte que tenen aquestos de la joventut. En el curs escolar 1999/2000, en una tertúlia de cafè, una sèrie de professors de l'IES Biel Martí de Ferreries van fer la proposta de posar en funcionament una experiència encaminada a fer més propers als nostres alumnes els mitjans de comunicació.

Dins de les distintes possibilitats (premsa, ràdio i televisió), descartàrem la televisió pel seu cost elevat i ens decidírem per la ràdio, ja que aquest mitjà, conjuga molt bé elements dels altres mitjans de comunicació, com pot ser: plantejament escrit de notícies per posteriorment locutar. Els alumnes aprenen quines són les eines del periodista, com es realitza la tria informativa i s'organitza la informació; i a més a més, la ràdio ens permet ensenyar als alumnes com s'han d'expressar oralment, donant pautes de locució i fins i tot de retòrica.

En el si d'aquest projecte, cal dir-ho, no hi ha un altra finalitat que dotar els alumnes d'un esperit crític a través del coneixement des de l'interior del funcionament d'un mitjà de comunicació. Prenent aquest cas com a exemple de quin pot ser el funcionament de la majoria dels mitjans de comunicació.

Ara bé, també consideràrem molt important el fet de dotar l'alumnat del centre d'una possibilitat d'expressar-se, de mostrar els seus interessos i fins i tot defensar-los d'una manera coherent. Per arribar a açò no cabia una altra possibilitat que dotar l'emissora de ràdio d'una certa autonomia. Però aquest és un tema que tractarem més endavant.

Els inicis de l'emissora

En un principi la idea va sorgir de tres professors del centre, la professora de Processos de comunicació (Vicenta Estada), i nosaltres dos Joan Forcada (professor de Tecnologia) i Robert Arnau (professor de Música). El plantejament inicial va ser proposar a la

direcció del centre la possibilitat de ficar en funcionament el projecte emmarcant-lo dins del projecte lingüístic del centre. És cert que la direcció prompte es va interessar pel projecte i va decidir donar-li suport proposant-ho així mateix a l'AMPA del centre.

El projecte es va fer realitat al llarg del curs 2000-2001, vàrem aconseguir una dotació material per poder comprar els equips necessaris, per poder posar en funcionament l'emissora de ràdio, i la resta del material es va completant a poc a poc amb material que ja no s'empra en altres funcions didàctiques (per exemple un micro va sortir de l'Aula de música, un equip de música que no s'emprava, els altaveus per escoltar el que s'estava emetent de l'Aula d'informàtica, etc.). Açò significa que amb uns mitjans precaris, però amb molta, molta il·lusió es pot posar en funcionament un projecte com aquest.

La continuïtat

Arribats, fins aquí, teníem una part del projecte coberta, el material de la ràdio. Ara havíem arribat a la segona part del projecte, que havia de garantir-ne la continuïtat, dotar a la ràdio d'un contingut. I açò no ho podíem fer els professors, ja que si ho féem traïem el sentit de la ràdio. Aquesta calia que fóra una ràdio del centre i per al centre, es a dir, calia que la gestionaren els propis alumnes.

Es demanaren voluntaris, i sorprenentment, n'hi hagueren gaires, i el que va resultar més interessant, quasi tots del primer cicle d'ESO. Tot s'ha de dir, aquestos són els més entusiastes, però a la vegada els més fàcils de desmotivar si la realitat no s'ajusta a allò que esperaven. D'aquestos alumnes va sorgir el Consell de la ràdio, amb els seu director i subdirector. Aquest Consell és el responsable de la modificació de la graella de la ràdio i de la inclusió o supressió dels programes, atenent sobretot a l'adequació del programa dins la línia decidida per ells i pel grau d'implicació dels membres del programa. Mentiríem si diguérem que al llarg de tot aquest temps no hi ha hagut complicacions. Aquestes han existit, i també en sorgiran de noves, però fins al moment totes les complicacions s'han pogut solucionar mitjançant el diàleg i la negociació.

Els dos professors responsables actualment de l'emissora (En Joan Forcada i en Robert Arnau), fins al moment, tan sols hem intervingut com a mediadors en la resolució de conflictes. En el seu moment vam ésser els encarregats de donar les nocions més

elementals per al funcionament de l'emissora, En Joan Forcada va explicar tot l'aspecte tècnic, En Robert Arnau la producció i realització de programes.

L'emissora en l'actualitat emet tant sols en horari escolar, i d'aquest tan sols en el temps de pati. És poc de temps, però és ben cert que fins ara, en quasi dos cursos, pocs han estat els patis en què no s'ha realitzat l'emissió. Actualment, hi ha un grup de Processos de comunicació que han començat a treballar també a la ràdio. En un primer moment, graven els programes i posteriorment els emeten. Açò significa que cada vegada més la ràdio va acomplint més la seva tasca didàctica, perquè va estar pensada des dels seus inicis. I va aconseguint un major grau d'implicació entre els alumnes, i també entre els professors.

El futur

En aquestos moments, l'abast de les emissions és tan sols el nucli urbà de Ferreries. Però dins de la il·lusió que ha inspirat aquest projecte no es descarta arribar fins a les poblacions veïnes de Mercadal o Fornells, ja que la majoria dels nostres alumnes provenen d'aquestes poblacions a més a més de la ja esmentada de Ferreries. El projecte continua, i pensem que pot tenir una gran quantitat d'aplicacions didàctiques.

Comunicació audiovisual

El cinema a l'aula

Gerardo Bex Muñoz

L'arribada d'una càmera de vídeo a l'Institut, IES Joan Maria Thomàs, dins del Projecte Mercuri, permetia, a la fi, tenir el material mínim per poder ensenyar als alumnes les característiques dels mitjans audiovisuals. Abans de començar, s'havia de trobar un responsable, un voluntari que pogués donar l'assignatura. Encara em deman com vaig ser jo l'escollit, ho vàrem prendre com un joc, un repte entretingut.

La segona qüestió era decidir qui eren els alumnes a qui s'havia de dirigir l'ensenyança. No hi havia problema, els joves actuals coneixen el món a través dels mitjans audiovisuals, seria ensenyar-los alguna cosa per la qual paguen habitualment; les entrades de cine, o a la qual dediquen molt de temps: la contemplació de la televisió. La seva col·laboració es donava per segura, era com jugar a casa, utilitzant el símil esportiu.

La tercera qüestió era plantejar en quina part del currículum, com es diria després, s'inclourien aquestes ensenyances. Vàrem decidir incloure l'assignatura com una EATP, teòrico-pràctica, a 2n de BUP, amb dues hores a la setmana programades. Amb la LOGSE, l'assignatura optativa a 4t d'ESO. Vint joves de catorze anys a cada curs. La solució, la de sempre, divideix i guanyaràs, mentre uns fan el guió, els altres filmen, uns altres munten i uns altres estudien els diferents tipus de muntatge.

Finalment calia delimitar què es podia ensenyar als alumnes dins del camp immens dels audiovisuals. Què calia fer?: observar pel·lícules i fer cinefòrums? Quan? On? Filmar pel·lícules emulant els grans estudis? O introduir els alumnes en el llenguatge cinematogràfic, perquè després el poguessin utilitzar? Lògicament la darrera opció pareixia la més assequible.

Després d'investigar com s'ensenyava aquest llenguatge en altres bandes, no massa experiències realment, de moltes lectures i bastants cursets i trobades en el CEP de Palma, bastants errors i alguns possibles encerts s'arribà a la conclusió, sempre provisional, de plantejar un programa.

Com estàvem jugant, pareixia normal no fer una assignatura a l'ús, una més, si no un joc, a on tot, tant com fos possible, fos pràctica. Estava clar que calia explicar què és un "travelling" o un fos en negre però, com? Aquest com era el que més duia de cap al programador.

No hi ha qui ens salvi de l'explicació del professor, després que els alumnes utilitzin el que s'ha dit en un petit exercici sobre el paper, i fins i tot que verifiquin el que s'ha plantejat amb la càmera; finalment visionat de qualque seqüència dels grans mestres del cinema per veure com s'empra a la manera clàssica.

La seqüència dels diferents apartats del llenguatge comença amb el tractament de l'espai cinematogràfic, les seves funcions, la composició de l'enquadrament, el camp i el fora de camp i els diferents tipus de plans, els punts de vista o angles de presa i quins resultats s'obtenen amb l'ús de les distintes variables.

A continuació s'analitza el temps, la localització temporal del que s'ha representat i les estructures temporals del relat. Els alumnes es diverteixen mirant seqüències de "Solo ante el peligro" de Zinneman o "la sogra" de Hitchcock, imaginant bots temporals utilitzant *flash-backs*. Després el moviment, els de càmera, amb més exercicis i més visionats de seqüències.

En parlar del so en el cinema feim un petit repàs en la història del cinema, no s'ha de desestimar el que es realitzà abans de 1926 i, repetim, allò de més val una imatge que mil paraules, ni s'ho creguin. Exercicis d'històries mudes, on tot ha d'esser visualitzat, i sonores, amb un llenguatge més ràpid.

La il·luminació serà el següent apartat, més història del cinema, amb expressionisme alemany i cine negre americà; explicació de l'escala tonal i exercicis. Finalment el color, un altre intent de convèncer que les pel·lícules en grisos, vulgar blanc i negre, admetien moltes possibilitats que no dona el color. Temps perdut, només hi ha un cinema: el de colors. Almenys s'intentà.

Bé ja sabem el llenguatge, o quasi. Primerament qualche rodatge de festes a l'institut, com les de Nadal o Carnaval, aprenent a muntar a "capón" amb dos magnetoscopis i aprenent a donar ritme en el procés d'edició.

Finalment, farem una pel·lícula d'un minut, de tema lliure amb localització a l'institut, no dóna per més a la cosa. Però abans de recollir la filmadora cal fer un guió, passar de la idea a l'argument, planejar l'estructura o escaleta marcant la corba d'interès. I una vegada escrit el guió literari, passar al guió tècnic, amb el seu *story board* i el seu pla de rodatge. Tingueu cura amb els *raccords*.

Tots junts col·laboren en el rodatge, no hi ha director ni *script*, tots a una, tots directors i actors, discussions i líders: quaranta preses de cada pla, a causa dels atacs de riure. I en acabar, muntatge o edició, ritme i nervis, a vegades donen ganes de tornar-ho a filmar tot, pareix que res serveix ara.

Comunicació audiovisual

Josep Serra

L'assignatura de "Comunicació audiovisual" és una optativa de 1r de Batxillerat (IES Joan Alcover de Palma) que s'imparteix durant quatre hores setmanals al llarg de tot el curs, cosa que permet afrontar el tractament de la matèria amb certes garanties d'aconseguir una bona formació i plantejar un nivell d'exigència relativament elevat malgrat l'extensió i la complexitat del temari.

Al llarg dels nostres quatre anys d'història hem treballat intensament per oferir una àmplia panoràmica dels mitjans de comunicació i d'informació, per aportar una visió introductòria general del que poden ser els estudis universitaris (i les titulacions tècniques de nivell inferior que s'hi troben emparentades) de Comunicació Audiovisual i de Ciències de la Informació, fonamentalment.

D'altra banda, s'ha pretès que els alumnes coneguin prou bé les tecnologies de la comunicació i de la informació com per interpretar i produir documents d'una certa complexitat, cosa que vol dir ésser alhora consumidors i productors prou conscients com per poder argumentar raonadament sobre aquests temes en els vessants tècnic, estètic i ideològic.

Finalment, i essencialment, hem volgut estimular l'ús dels coneixements adquirits en la vida quotidiana i professional, més enllà de la seva etapa i condició d'estudiants, com a conseqüència directa de l'orientació de l'assignatura cap a la formació de l'alumne com a usuari autònom d'instrumental audiovisual molt divers i relativament complex, tant analògic com digital.

Pel que fa als continguts, com a introducció -i durant el primer mes- s'estudia el marc teòric i conceptual de la comunicació: la comunicació verbal i no verbal; les noves teories de la comunicació humana; la història de la comunicació com a transmissió d'informació; els mitjans de comunicació de masses; la cultura i el canvi tecnològic.

A continuació treballam la **premsa** (els estils; l'enquesta i la seva interpretació i

valoració; els gèneres; el context del text-notícia; la subjectivitat: valors culturals, creences ideològiques, interessos empresarials, etc) i la **fotografia** (càmeres, objectius, pel·lícules; plans, composició, angle de presa, enquadrament, il·luminació; ús de càmeres analògiques i digitals; la imatge digital: característiques, obtenció i tractament informàtic.)

Iniciem el segon trimestre amb la **publicitat**, tant la impresa com la televisiva, i aprofitam aquesta última per introduir les tècniques pròpies de l'audiovisual, ja que l'anunci publicitari aprofita exhaustivament tots els mitjans existents (premsa, ràdio, televisió i Internet) per propagar-se més eficaçment. Són factors d'estudi: el producte, el mercat, el màrqueting, la creativitat, la difusió; els elements socialitzadors; la racionalitat i l'emotivitat; els procediments expressius (figures retòriques); el rodatge d'un spot (una història de pel·lícula en uns quinze segons); la influència de la publicitat (subliminal, resposta-reacció personal, etc).

Segueix el tractament del so: els plans, els missatges, la importància de la veu; la **ràdio**; el so digital: característiques, obtenció i tractament informàtic.

Seguidament, i per finalitzar el segon trimestre, entrem en el terreny del **cinema** i la **TV** i de l'**audiovisual** en general. Es tracta d'analitzar la imatge, el guió, els personatges, els decorats, etc. amb la finalitat d'aprendre a valorar una pel·lícula, un informatiu o un documental i de fer-ne una crítica raonada. També, òbviament, es tracta l'omnipresent televisió: comportaments, tipologia de programes, influència real i influència percebuda, realitat i simulació. Així mateix, a partir dels coneixements d'imatge fixa assolits en el primer trimestre, es treballen els plans temporals, els moviments de la càmera, l'articulació de plans (signes de puntuació, muntatge, etc.), el guió literari i el guió tècnic, l'*story board* i les característiques, obtenció i tractament informàtic del vídeo digital.

Internet és un tema "transversal", de manera que es tracta sistemàticament l'adequació de cadascun dels recursos anteriors al nou mitjà caracteritzat per les seves capacitats multimèdia.

El vessant pràctic ocupa una mica més de la meitat del curs i pressuposa l'elaboració de treballs obligatoris de fotografia, publicitat i documental (en grups de tres a cinc alumnes) i vídeo (dos grups de vuit a deu alumnes). Cal assenyalar que aquests treballs es fan quan ja s'ha tancat el tema específic i que el professor no intervé en absolut en la seva direcció, ja que es valora molt especialment el grau d'autonomia i la capacitat tècnica i creativa de l'alumne i la seva adaptació a la producció en grup. D'altra banda, els materials produïts durant un curs serveixen com a suport didàctic per als cursos següents, factor que contribueix a donar continuïtat "humana" de l'assignatura.

S'utilitzen tant suports analògics com digitals i el tractament final de la imatge, de l'àudio i dels recursos complementaris es fa íntegrament per ordinador, reduint a la mínima expressió l'ús de materials prèviament elaborats per altri.

D'entre els muntatges audiovisuals presentats, podem destacar els següents curtmetratges d'uns vuit minuts:

- "Pols" (2000), definida pels autors com una història en la qual "drogues, adolescència i amor creen confusió a un jove drogaaddicte, Jordi, qui s'adona que ha perdut tot allò que va ser la seva vida: l'al·lota, la família i els amics".
- "Zapping" (2001), tracta d'un personatge que "experimenta una sensació inexplicable des del moment que es veu ubicat dins la pròpia programació televisiva amb la qual passa llargues hores del seu temps [...] Una paranoia al voltant de l'addicció televisiva, amb el comandament de la TV com a escapatòria".

Son Pacs Productions

L'experiència audiovisual a l'IES Son Pacs

José Juan Guijarro

L'Institut Son Pacs treballa en matèria de mitjans audiovisuals des del 1993, any en què ens vàrem integrar al desaparegut Projecte Mercuri del MEC, projecte que afavoria i donava suport a l'ús dels mitjans de comunicació i alhora formava el professorat i dotava els centres d'un material bàsic (televisió, video, equips, pressupost i ordinador) per elaborar i muntar les imatges informàticament.

El treball es va iniciar al centre a través de l'oferta als alumnes de 3r i 4t d'ESO de l'optativa Taller de Cinema, impartida pel professor i coordinador del projecte, José Juan Guijarro. Des dels seus inicis, i un poc en broma, els nostres curtmétratges varen néixer a l'empar d'una nova productora cinematogràfica: Son Pacs Productions.

L'objectiu d'aquestes optatives era l'elaboració d'un curtmétratge de ficció d'una durada que ha oscil·lat entre els 10 i els 20 minuts.

El sistema de treball plantejat seguia les premises següents:

Els continguts es plantegen des d'un punt de vista molt pràctic, es repassen les principals fases d'elaboració d'una producció cinematogràfica al temps que es van realitzant.

El procés d'elaboració dels guions depèn de l'alumnat i són ells i només ells els qui decideixen quin curtmétratge volen realitzar. El professor s'ocupa de matisar o suavitzar algunes escenes que poguessin ser problemàtiques i de realitzar el *planning* de feina.

Els alumnes són també els responsables de la producció, han de trobar els llocs adequats (sovint les seves pròpies cases) i preparar el vestuari i la caracterització. El professor ho coordina tot i si és necessari sol·licitar permisos oficials (hem filmat a cementiris, esglésies, el castell de Bellver, i d'altres centres als quals no

ens podem presentar sense els pertinents permisos). La interpretació és responsabilitat absoluta de l'alumnat. El professor és l'operador de càmera.

Posteriorment, el muntatge (per ordinador) el fa el professor amb la supervisió dels resultats per part de l'alumnat, que són els autors de les correccions d'edició que ells considerin necessàries.

La sonorització torna a recaure sobre els alumnes, doblatge si cal, efectes de so, música, etc.

Com podem comprovar, es cobreixen les fases elementals d'una producció cinematogràfica i s'imparteixen els coneixements teòrics, alhora que es posen a la pràctica.

Els objectius plantejats són:

- 1.- Integrar-se de forma activa en un grup de treball, superant la dificultat que suposa l'expressió espontània d'idees i aprenent a coordinar i a col·laborar en les tasques comunes. El treball cooperatiu a la matèria de cinema resulta fonamental, puix l'abast de les premises inicials depèn substancialment de les relacions que s'establesquin al grup.
- 2.- Analitzar conceptes, temes o successos de l'entorn personal, social i cultural i vessar-los a la creació de papers i personatges de ficció.
- 3.- Interpretar controlant el gest i la veu, i conèixer el llenguatge del cos humà en totes les seves possibilitats.
- 4.- Conèixer no només la tasca interpretativa, sinó les diferents àrees de suport i direcció d'una obra cinematogràfica. Practicant des de la part musical o de so fins a la caracterització i el maquillatge.
- 5.- Conèixer i emprar pel·lícules de totes les èpoques per analitzar la seva estructura formal, els seus continguts temàtics i els seus valors estètics.

6.- Valorar la importància del treball col·lectiu a produccions complexes.

7.- Participar als espectacles cinematogràfics, gaudint i valorant els diversos elements que constitueixen la globalitat de l'obra, essent capacos de manifestar-hi un judici raonat i relacionant-los amb d'altres manifestacions artístiques.

Donada la complexitat dels projectes, es va sol·licitar la col·laboració, a través de distints tipus de subvencions, a l'Ajuntament de Palma de Mallorca, que des del seu programa Joves Estudiants sempre ha ajudat i ha donat suport extraordinàriament aquesta tasca. Així també comptam amb la inestimable col·laboració del CPR (Centre de Professorat i Recursos) de Palma, que també ha posat a la nostra disposició material i ajuda econòmica quan se li ha sol·licitat.

Els nostres curtmetratges inicialment eren un producte que es consumia exclusivament a l'Institut. Però des de 1986 decidírem provar sort al principal certament nacional de curts realitzats per grups escolars Cinema Jove a València. L'èxit ha estat rotund. En els darrers anys, hem obtingut:

- Primer premi del certamen per a la categoria de majors de 14 anys (1996) pel curt "F.FWD".
- Primer premi del certamen per a la categoria de menors de 14 anys (1998) pel curt "Publicidad para no nacer zapping".
- Segon premi per a la categoria de menors de 14 anys (2000) i Premi al millor actor Gerard Martínez (2000) per "El drac de na Coca".

No només a Cinema Jove hem obtingut el reconeixement, el suport i l'acceptació del nostre treball, per això incloem el currículum dels premis rebuts i de les nostres produccions:

- "Els sistemes de recollida són per recollir". (2n Premi a Infancine, de Pozuelo de Alarcón).

- "Publicidad para no hacer zapping" (1r Premi al certamen del Ministeri de Sanitat "Y tú, ¿qué piensas?" de l'any 1999.
- "Los guardianes" (2n Premi al certamen de vídeo de Menorca "Nova imatge" convocat pel CIAM (Centre d'Informació Audiovisual de Menorca), any 1999.
- "Confieso que he vivido" (1r Premi del certamen "Y tú, ¿qué piensas?" de la Conselleria de Sanitat i el segon premi al mateix certamen del Ministeri de Sanitat l'any 2000.
- "Agobios" (1r Premi al certamen "Y tú, ¿qué piensas?" del Ministeri de Sanitat (any 2001).

Davant l'èxit del nostre treball, d'altres sistemes de producció interna de l'Institut s'anaren creant i augmentaren així el volum de resultats. Alguns professors del centre varen iniciar projectes aliats a l'optativa Taller de cinema i varen anar formant grups de treball que, en el seu temps de lleure i com a activitat extraescolar, varen anar creant nous curtsmetratges: Pau Palmer, Teresa Caimari, Vicente González, Andrés Suárez i un llarg etcètera. Sempre amb el plantejament que els alumnes són els responsables de protagonitzar els curtsmetratges i les vertaderes peces claus de tot plegat.

Es tracta, en definitiva, de comprendre i d'usar de forma coherent l'art més popular del segle XX i un dels elements comunicatius més peculiars del nostre temps: el llenguatge cinematogràfic.

Reflexions i propostes

Educació en Comunicació

Francesc-Josep Deó

El desenvolupament curricular de l'Educació en Comunicació (EC) en els centres docents s'ha trobat, i es troba, amb enormes dificultats per implementar-lo d'una forma generalitzada. Malgrat els avantatges¹ que aporta el treball i l'estudi dels mitjans de comunicació a l'aula, la LOGSE no ha donat gaires possibilitats de desenvolupar l'EC d'una forma global, i molt menys, ha creat un espai específic com a àrea, ni a Primària ni a Secundària. Ara, la nova "Ley de Calidad" que el Govern de l'Estat prepara tanca les portes i les vies que fins ara s'havien utilitzat per introduir l'Educació en els mitjans de comunicació a les aules.

Fins ara, tant a Primària com a Secundària, el voluntarisme del professorat ha estat el motor del desenvolupament i de la integració curricular de l'Educació en Comunicació. En l'Educació Infantil i Primària n'ha estat més fàcil el desplegament i s'han introduït activitats relacionades amb l'Educació audiovisual o amb la comunicació en general, gràcies a l'estructura, el funcionament i l'organització que tenen les escoles de Primària (flexibilitat d'horaris, pocs professors per curs, l'estructura del treball pedagògic, etc.).

Aquesta "ductilitat" del sistema a Infantil i Primària ha fet que la mateixa proposta de desplegament (Maquinay 1994) publicada pel PMAV (ara Servei de Mitjans Audiovisuals) estigui molt desenvolupada i pautada, i per tant tingui una fàcil aplicació. Així, a través de l'Eix transversal o la integració en les àrees d'aquesta etapa educativa, ha estat molt més fàcil d'aplicar-la que a Secundària.

EC a l'Educació Secundària

A Secundària, el professorat que ha volgut desenvolupar l'Educació en Comunicació ha hagut d'utilitzar les escales que li ha permès el sistema educatiu i sobretot comptar amb una gran dosi del voluntarisme del que comentàvem abans. Altres factors laterals, però no menys importants, que dificulten una real integració de l'EC són la manca de dotació tecnològica dels instituts i la formació del professorat en el camp de la comunicació.

¹ La utilització didàctica dels mitjans de comunicació en l'aula han demostrat que potencien diferents habilitats cognitives. Així els mitjans com la premsa i la ràdio desenvolupen el llenguatge i la imaginació, mentre que els mitjans audiovisuals faciliten la comprensió, el record i potencien les habilitats visuals i espacials de l'alumnat.

Ara com ara, a l'Educació Secundària Obligatoria (ESO) no hi ha una única via -com podria ser una àrea específica- que asseguri la integració de l'educació audiovisual i l'estudi dels mitjans de comunicació en el currículum de l'ESO. Així podem trobar algunes fórmules per treballar l'Educació en Comunicació essencialment per tres vies:

- Desenvolupant-la en les àrees comunes.
- Com a Eix transversal (Educació Audiovisual).
- Com a crèdits variables.

En cap de les tres vies, però, s'assegura que tot l'alumnat que en acabar l'ESO tingui els coneixements necessaris per analitzar el mitjans, dominar el llenguatge radiofònic, audiovisual, etc. o poder fer una petita producció mediàtica. Veiem quines són les dificultats que trobem en la seva aplicació a les aules.

- Desenvolupament de l'EC en les àrees comunes.

Si bé el disseny curricular base d'algunes àrees comunes de l'ESO -concretament l'Educació visual i plàstica, les Llengües i la Tecnologia- recullen en els Objectius terminals aspectes relacionats amb l'Educació en Comunicació, falta una visió global.

Aquesta atomització i fragmentació d'objectius per diverses àrees² fa que no s'afavoreixi un tractament didàctic coherent i relativitza la seva importància. Algunes d'aquestes dificultats es mencionen en el document que desenvolupa l'eix transversal a l'Educació Secundària Obligatoria i Batxillerat, on s'afirma que si bé alguns aspectes de l'educació en la imatge són presents en diverses àrees d'aprenentatge com la Llengua, les Ciències socials i l'Educació visual i plàstica, "l'extensió dels continguts de les corresponents programacions de les àrees esmentades fa que alguns temes restin solament esbossats i no acabin de tenir la consideració que es mereixen per la seva implicació en la societat actual, cada vegada més immersa en la cultura de la imatge." (Maquinay i Ripoll 1996:5)

² Els professorat de llengües, d'Educació visual i plàstica, de Ciències socials i de Tecnologia són els que treballen l'Educació en Comunicació ja sigui des d'una perspectiva analítica, expressiva, tècnica i/o creativa a través de la producció.

- L'Educació Audiovisual com a Eix transversal

Concretament en l'eix transversal d'educació audiovisual de Secundària es proposen cinc apartats a treballar:

- La publicitat i la propaganda.
- La comunicació audiovisual interactiva.
- El món de la televisió.
- El cinema.
- Imatges i estereotips en els mitjans de comunicació audiovisual.

Aquests cinc blocs temàtics són desplegats en 60 finalitats generals (Annex II), on l'anàlisi de la televisió i dels estereotips que es construeixen i potencien a través dels mitjans ocupen gran part de l'eix transversal. Queden fora, com podem comprovar, altres aspectes de l'Educació en Comunicació com són la premsa i en certs aspectes també la ràdio.

Però l'aplicació real de l'eix transversal d'Educació Audiovisual es troba amb moltes limitacions i dificultats d'aplicació. Essencialment perquè l'esquema de l'organització escolar a l'ESO tendeix més a la verticalitat dels continguts que a la transversalitat (rigidesa en els horaris i els currículums, dificultats amb la coordinació: hi ha un professor per àrea, etc.). Així a la pràctica es fa impossible desplegar tots els eixos transversals³ sense provocar una sobrecàrrega de continguts en les àrees.

Crèdits variables

Per compensar les mancances de l'aplicació real de l'eix transversal d'educació audiovisual a l'educació Secundària i la poca atenció que se li dona en les àrees comunes, caldria oferir a l'alumnat més crèdits variables ja siguin tipificats⁴ o autoritzats per treballar l'Educació en Comunicació.

³ Podem relacionar nou eixos transversals: educació per al consum, educació per a la pau, coeducació, educació sexual, seguretat i prevenció d'incendis, educació viària, educació intercultural, educació en les tecnologies de la informació (educació audiovisual) i educació ambiental.

⁴ El Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya te reconeguts com a crèdits variables tipificats relacionats amb l'Educació en Comunicació quatre crèdits: *El vídeo, Ràdio i televisió, La imatge tecnològica i Publicitat*.

Però, com dèiem abans, aquesta via tampoc assegura que tots els alumnes d'ESO s'alfabetitzin en mitjans de comunicació. Només un reduït grup d'alumnes cursen algun crèdit relacionat amb l'Educació en Comunicació. Tot dependrà, dels crèdits que oferti l'institut, de l'itinerari curricular individual de l'alumne, de la formació del professorat d'aquell centre, etc. A més, la tendència de la franja variable tendeix a ser molt específica (vídeo, premsa, publicitat, etc.). Per tant, tornem a trobar a faltar una visió global dels mitjans de comunicació. Com podem comprovar són massa variables perquè sigui aquesta una bona via per desenvolupar l'Educació en Comunicació.

Malgrat tot, fins ara, els crèdits variables són la via més utilitzada en els instituts de Catalunya per treballar l'Educació en Comunicació, molt per sobre de l'Eix transversal d'Educació Audiovisual. Però aquesta és una porta que es tanca. Per al proper curs 2002-2003 el Departament d'Ensenyament ha retallat la variabilitat dels dos cicles de l'ESO. Així passarem de 36 crèdits variables a 16 crèdits (vegeu Annex I). A més, el currículum variable -una de les aportacions més interessants de la LOGSE- entra en una fase de desaparició, ja que amb l'aplicació de la "Lei de Calidad" desapareixeran aquest tipus de crèdits.

Una d'aquestes activitats didàctiques regulades, que ens permet desenvolupar l'Educació en Comunicació a l'Educació Secundària poden ser els crèdits de síntesi. Les possibilitats d'aplicació interdisciplinar -idea nuclear en el disseny dels crèdits de síntesi- de la comunicació es posen de manifest quan es converteix en nexa d'unió de les diferents àrees, des de les Ciències socials a la Llengua, de la Tecnologia a l'Educació visual i plàstica. Aquesta és una possibilitat que desenvolupen diferents (massa pocs) centres de Secundària de Catalunya.

- Altres vies

Alguns autors proposen que l'Educació en Comunicació, atesa la seva importància, s'hauria d'incorporar al Projecte Educatiu (PEC) i fins i tot en el Pla estratègic del centre, per poder, així, garantir-ne el desenvolupament en totes les àrees, implicant-hi tot el professorat.

"En l'elaboració del projecte curricular els ensenyants podran optar per incloure-hi L'Educació audiovisual. Per tant, les orientacions que s'ofereixin en aquest document han de ser contextualitzades i concretades a partir de les característiques i possibilitats de cada centre." (Maquinay 1994:7).

Sabem, però, que són comptats els centres que incorporen l'Educació audiovisual o l'Educació en Comunicació al PEC. Les raons les hem de buscar que és aquesta una decisió que implica tot el professorat d'un centre, que l'EC encara es veu -en el millors dels casos- com una educació lateral o complementària i que en no considerar-se nuclear, no s'introdueix en el PEC.

Hi ha altres propostes com la d'integrar l'Educació audiovisual o l'EC en les Competències bàsiques que tot l'alumnat hauria de tenir en acabar l'ESO. Aquesta possibilitat, recollida en un document⁵ encara en fase de discussió, situa l'Educació audiovisual en un lloc destacat en afirmar que les Competències bàsiques de l'Educació audiovisual "haurien de tenir el mateix nivell que les competències instrumentals".

Malgrat que el concepte de l'Educació audiovisual deixa fora aspectes molt importants de la Comunicació, podríem dir que de poder-se implementar aquest plantejament en el currículum seria un gran avanç en l'alfabetització del alumnat en els mitjans de comunicació. Però, sempre hi ha un però. La pregunta és: de quina forma s'aplica? Quan de temps se li dedicarà? Des de quina àrea o àrees?

Si bé el document no dóna resposta a aquestes preguntes clau, el que sí indica és que en l'elaboració de les Competències bàsiques de l'Educació Audiovisual, els autors s'han "basat en anteriors documents curriculars elaborats pel Programa de Mitjans Audiovisuals com ara el Desplegament de l'Eix Transversal d'Educació Audiovisual a l'Educació Infantil i Primària i a Secundària." Si aquesta proposta, d'un equip de professors⁶ que fa temps hi estan treballant té el mateix esperit voluntarista dels eixos transversals, està abocada al fracàs.

Una altra proposta per integrar l'Educació en Comunicació en el currículum és la de generar un espai propi, una àrea específica que englobi tot allò que fa referència a la Comunicació (premsa, ràdio, televisió, cinema, internet, etc.). Aquesta proposta, que està sent aplicada en

⁵ Podeu consultar les Competències bàsiques de l'Educació Audiovisual en l'adreça electrònica: <http://www.xtec.es/audiovisuals/competencies/index.html>

⁶ El document de treball està elaborat per Aurora Maquinay i Xavier Ripoll amb la col·laboració de: Rosa Aparicio, Carme Ciscart, Josep Maria Cullerell, Albert Criado, Roger Llovet, Anna Mackay, Carme Ribes i Carme Terrades.

altres països, pot ser una alternativa a un fracàs estrepitos en la integració curricular de l'Educació en Comunicació, sobretot a Secundària.

No tothom hi està d'acord, però és significativa la posició d'assessors de la UNESCO -en aquest camp de l'educació- com Len Masterman que aposten per la creació d'aquesta àrea sense descartar la transversalitat al currículum. Len Masterman (1993) no tant sols proposa una educació en els mitjans de comunicació, sinó que apunta que aquesta és una forma per potenciar la participació i la democratització de la comunicació de la ciutadania.

Associacions com Mitjans. Xarxa d'Educadors i Comunicadors fa temps que proposen la valoració d'aquesta via, coneixedors de les nombroses dificultats per integrar d'una forma real l'Educació en Comunicació. Dins de les "Propostes sobre educació i televisió" presentades en les *I Jornades sobre Comunicació i Educació* el novembre de 1997 ja es recollia la proposta:

"Incorporar als currículums dels diferents nivells educatius una educació en comunicació "global" que ensenyi a descodificar els missatges mediàtics i també a crear-los.

La poca atenció que rep l'educació audiovisual en el nou sistema educatiu obliga a replantejar la necessitat d'una àrea pròpia per a la Educació en matèria de comunicació, de la mateixa forma que s'han incorporat en el currículum de l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) "noves" matèries, com són la tecnologia o la música, que ocupen un espai important en la societat actual."

(Mitjans. <http://www.pangea.org/mitjans/c10.htm>)

Més recentment la Trobada d'Educació en Comunicació, realitzada el gener de 2002, en què van participar periodistes i professorat de tots els nivells educatius, infantil, primària, secundària i també de les Facultats de Ciències de l'Educació i de Ciències de la Comunicació de la UB, UAB, URL i UdG, es va manifestar per la creació d'una nova matèria: l'Educació en Comunicació⁷.

Aquesta és una proposta no exempta de dificultats en la seva aplicació, però de ben segur és una proposta de futur. La comunicació mediàtica és cada cop més present en la nostra societat, i el seu coneixement i aprenentatge és ja una necessitat. Per tant, la integració de l'Educació en Comunicació en el currículum serà una qüestió de temps. El problema és si

⁷ Es poden consultar els documents de la trobada a AulaMèdia <http://www.aulamedia.org/suplement.htm>

quan arribem a consolidar-la haurem fet tard.

Avui dia, la tecnologia és un nou alfabet. Si es desconeix aquest alfabet, és impossible viure en una societat tecnificada. Ja a punt d'entrar al segle XXI, en l'era de la societat digital, cada cop hi ha menys analfabets en el sentit clàssic de la paraula -tot i que encara n'hi ha molts-, però hi ha centenars de milions d'analfabets tecnològics, i des de les administracions no s'estan fent tots els esforços necessaris per resoldre-ho." (Majó 1997:36)

Dificultats i propostes

Però sigui quina sigui la via que optem per integrar-la, l'Educació en Comunicació té uns grans handicaps per ser aplicada i poder així avançar. Essencialment hi ha quatre grans aspectes sobre els quals caldria reflexionar i proposar solucions:

- A) La formació en comunicació del professorat.
- B) L'equipament tecnològic dels centres docents.
- C) La incorporació de l'anàlisi i la producció de la comunicació a les aules.
- D) Sinergia de tots els sectors implicats en l'Educació en Comunicació (educadors, pares i comunicadors).

A) Formació global del professorat

Una formació global del professorat en el camp de l'educació en comunicació és clau si volem que aquesta s'abordi des d'una perspectiva total i no tant sols parcialment. Però després d'analitzar els plans de formació, podem percebre que manca oferta de formació en l'educació en mitjans de comunicació. Possiblement perquè, moltes vegades no hi ha suficient demanda per part del professorat, la qual cosa implica que aquests tipus de cursos s'anul·len i que en propers cursos els centres de formació (ICEs i CRPs) no els ofertin.

A part de l'interès -o manca d'interès- del professorat, que ja analitzarem més endavant, la formació que s'oferta és massa especialitzada tècnicament, o dit d'una altra forma és excessivament parcial. La formació en comunicació del professorat hauria de situar-se en un punt equidistant entre:

- La formació **tècnica**: coneixement de la tecnologia que utilitzen els mitjans.
- La formació **expressiva**: domini dels llenguatges mediàtics (audiovisual, etc.)
- La formació **crítica**: aplicació de l'anàlisi crítica del contingut i de la imatge.

- La formació **didàctica**: coneixement de la pedagogia *en i amb* els mitjans.

La formació que uneix el coneixement de la tecnologia audiovisual amb l'expressió -que podríem anomenar **eix tècnico-expressiu**- ha estat desenvolupada en els plans de formació pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya i els ICEs de les respectives universitats. Encara que la pedagogia amb els audiovisuals és l'apartat que ha estat més desenvolupat en els diferents plans de formació, moltes vegades, a l'arribar a l'aula, aquesta formació es redueix a l'aplicació dels coneixements per realitzar una simple connexió del vídeo amb el monitor, per poder realitzar el visionament dels vídeos didàctics.

En canvi, altres aspectes, com serien l'aplicació didàctica de la tecnologia i de l'expressió (llenguatge audiovisual, radiofònic, periodístic, etc.) per utilitzar-la en la producció als centres hi queden menys desenvolupats, malgrat que es recullen en els plans de formació com a part de la pedagogia amb els audiovisuals.

Caldria posar més èmfasi en altres aspectes de la formació permanent del professorat tant o més importants que l'eix tècnico-expressiu, com és la formació didàctica i la formació d'anàlisi crítica que s'inclourien en l'**eix didàctico-crític**:

- Per una banda manca una visió crítica sobre les implicacions educatives i socials de la utilització de la tècnica i de la tecnologia dels mitjans. S'evitaria així la *gadgetització* i la fascinació tecnològica. És a dir, la utilització de la tecnologia per *se*, només utilitzada com *divertimento* o joc, sense una finalitat didàctica. Aquest és un error que es produeix en moltes experiències d'educació en comunicació, tant per part de l'alumnat com del professorat, moltes vegades potenciada des d'una formació excessivament tècnica que té una part del professorat.
- Per altra banda, també falta desenvolupar un aspecte important en la formació del professorat com és la lectura crítica, tant pel que fa al contingut (discurs) com a la forma (imatge fixa o en moviment, per exemple). Aquests és un aspecte de la formació que donaria elements al professorat per poder ensenyar a descodificar els textos que produeixen els mitjans. Evitaria imitacions de les estructures comunicatives a l'hora de fer produccions escolars, o si més no, ens faria conscients

del calc del discurs mediàtic de les produccions escolars.

Moltes vegades aquestes mancances en la formació del professorat es donen perquè els cursos que es realitzen en els CRPs o en els ICEs són excessivament genèrics: és a dir, tracten diferents mitjans: televisió i cinema, per exemple. O bé, van dirigit a diferents nivells educatius: Primària i Secundària, i per tant no s'adeqüen a les necessitats del professorat que realitza el curs. Així, la formació ideal en el camp de l'Educació en Comunicació seria una formació dissenyada pel professorat d'un centre docent concret, tenint en compte totes les variables: si és un centre de Primària o Secundària, el perfil de l'alumnat, la dotació tecnològica, etc. Un model de formació dissenyada i adreçada al professorat d'un mateix centre ens condueix fàcilment a una implementació del contingut que volem transmetre.

Potenciar l'assessorament audiovisual als centres

Des d'aquesta formació més "personalitzada" seria molt fàcil, si fos el cas, saltar a un altre estadi el de l'assessorament a centres docents i a projectes que el professorat volgués posar en marxa. En aquest cas caldria tenir en compte:

- el tipus de projecte que es vol implementar (contingut pedagògic),
- el mitjà que es vol utilitzar (premsa, ràdio o televisió),
- el nivell educatiu al qual va adreçat,
- l'àrea o àrees des de les quals es vol impulsar,
- l'equipament tecnològic i
- els espais disponibles al centre.

A l'hora de fer una cerca de dades en els centres docents on es realitza experiències en mitjans i malgrat l'interès pel desenvolupament d'aquest tipus d'activitats, es detecta entre el col·lectiu de mestres i de professors un desconeixement en certs aspectes de l'educació en comunicació, sobretot en l'anàlisi dels continguts i de la forma (anàlisi de l'imatge, etc.). En canvi, és l'apartat **tècnico-expressiu** el que més domina, per això, és la producció la més potenciada en l'àmbit escolar. Conseqüentment, en moltes ocasions això comporta una producció escolar mimètica dels mitjans, sense cap tipus de ruptura ni en les formes ni en els continguts i amb poc o cap tipus d'anàlisi.

Per evitar-ho, caldria potenciar un assessorament de l'aplicació didàctica en els centres on es

duen a terme experiències de producció i/o anàlisi en mitjans. Al mateix temps, seria convenient assessorar i ajudar altres centres que tinguin alguna iniciativa, però que per manca de formació del professorat en el camp audiovisual no l'han posada a la pràctica. Aquest assessorament caldria prioritzar-lo per sobre d'altres aspectes que les administracions educatives han potenciat en el camp de l'audiovisual i de la formació en les zones.

Una altra forma de potenciar l'Educació en Comunicació en els mateixos centres seria la creació de la figura de l'**educomunicador**, el qual podria assessorar el professorat en el camp de la comunicació. Aquesta figura s'hauria de crear als centres docents grans, recuperant la idea del coordinador d'audiovisuals. O bé, també es podria implantar als CRP, on estaria a disposició dels centres petits que no disposessin d'educomunicador. Una altra alternativa seria la fusió de la coordinació d'informàtica i dels mitjans amb una sola figura, una persona que tindria una visió global de la comunicació en el centre, des de l'assessorament didàctic fins a la cura tècnica de l'equipament. Sigui com sigui, es fa necessària aquesta figura per poder implementar, dinamitzar i desenvolupar l'Educació en Comunicació.

B) Dotació d'equipament als centres docents

Als centres docents, comparativament amb les llars catalanes, existeix un desfasament entre la tecnologia mediàtica utilitzada en l'àmbit familiar i la tecnologia educativa que s'utilitza a escoles i instituts⁸.

"La transformació dels hàbits socioculturals en els darrers anys ha anat lligada a l'ampliació i al perfeccionament de l'electrònica de consum i a la reducció de costos. Així, en els darrers deu o dotze anys s'ha imposat un nou escenari tecnològic, en què nous aparells d'àudio i vídeo han entrat a les llars. Però és sobretot el camp de la imatge el que ha revolucionat els nostres hàbits, generant una nova cultura, la cultura audiovisual." (Deó 2000a:398)

Però ni "l'escenari tecnològic" ni l'estudi de la "cultura audiovisual" ha arribat als centres docents. Respecte a la tecnologia audiovisual amb què s'ha dotat als centres, ha estat curiosament una equipament de recepció, com són les antenes parabòliques. Per tant pedagògicament passiu i, a més, està infrautilitzat.

⁸ Podem extreure de diferents treballs de camp que l'equipament tecnològic audiovisual que hi ha als centres està per sota de les necessitats docents, tant pel que fa a la qualitat (nous formats) com a la quantitat (només un 70 per cent dels centres tenen càmera de vídeo, per exemple). Ja no parlem de DVD, tecnologia digital, etc.

"(...) la instal·lació d'antenes parabòliques en els centres docents prioritza una faceta de l'ensenyament: la recepció passiva, per sobre d'una de les possibilitats didàctiques més potents en el camp de l'audiovisual com és la producció per part dels alumnes. Malauradament no s'ha dotat de forma generalitzada tots els centres de secundària - com ara s'ha fet amb la recepció per satèl·lit- d'equipament audiovisual que permeti als alumnes de tots els instituts de Catalunya la producció audiovisual escolar." (Deó 2000a:405)

Però la tecnologia educativa a l'aula no ha de servir només per a la reproducció de videogrames didàctics, sinó que ha de possibilitar la producció de documents audiovisuals, radiofònics, de revistes escolars. Si volem que a les escoles i als instituts s'introdueixi la cultura mediàtica: l'ensenyança dels mitjans de comunicació, el seu llenguatge i el seu procés de producció, s'ha de dotar als centres de l'equipament adient.

Però la realitat en els centres, quina és? La dotació de càmeres de vídeo, per exemple, en els instituts i les escoles és del tot insuficient. Aquesta situació ve donada pel que podríem anomenar una manca de "política audiovisual" de l'administració educativa en l'educació formal, una política que potenciés d'una forma decidida l'educació en comunicació. Una política que desenvolupés, com dèiem abans, una formació global del professorat i al mateix temps que dotés realment els centres, tant de Primària com de Secundària, de tecnologia audiovisual amb finalitats didàctiques. Però que sobretot dotés als centres que ja s'estan realitzant activitats d'educació en mitjans. Això comportaria que es pogués treballar amb més d'una càmera de vídeo, de la mateixa forma que els centres estan dotats de més d'un ordinador. Aquesta política audiovisual revaloraria el treball d'un sector del professorat que a dures penes està portant endavant experiències molt lloables, i en alguns casos innovadores, en el camp de l'educació en mitjans de comunicació.

Així, moltes de les càmeres utilitzades als centres -que habitualment realitzen activitats audiovisuals- són adquirides per les AMPAS -en els millors dels casos- o són cedides pel professorat i en alguna ocasió fins i tot per l'alumnat (!). Les raons les hem de buscar en la tecnologia obsoleta que hi ha en alguns centres o, pitjor encara, perquè no n'hi ha. El recurs de la càmera o càmeres que cedeixen els CRP pot ser útil per a una activitat puntual, però no quan la càmera es fa imprescindible per a una producció audiovisual que s'ha d'integrar en un crèdit comú o variable. De la mateixa manera que posem l'exemple, en aquest cas, de la càmera de vídeo, podríem parlar de taules d'àudio o d'edició.

Moltes vegades les càmeres velles són les que tenen una utilització didàctica més efectiva: són més grans i més fàcils d'utilitzar (funcions més simples). A més, el preu és més assequible, són més resistents i, per tant, l'alumnat pot utilitzar-les sense gaire por a espatllar-les. Així, fins i tot, els nens i nenes dels primers cursos de Primària podrien utilitzar aquesta tecnologia audiovisual. Per contra, la qualitat de la imatge del projecte audiovisual es pot ressentir. Per això, serien aconsellables els sistemes més simples en nivells i cursos més baixos, on cal posar l'accent en el procés i no en el producte final. I càmeres més sofisticades (digitals) en nivells superiors, en el segon cicle de l'ESO i el Batxillerat, quan podem exigir una major qualitat del projecte: edició, realització, llenguatge audiovisual, continguts, etc.

Fascinació i negativitat

A la manca d'una política audiovisual de l'administració educativa, cal afegir el gran desconeixement que un sector del professorat té sobre les possibilitats didàctiques d'un micròfon o una càmera de vídeo. Una tecnologia, que es veu com "una joguina en mans d'adolescents", segurament per la utilització lúdica que se'n fa fora dels centres. Aquesta situació fa que, per una raó o una altra, mai és prioritari dotar de tecnologia audiovisual els centres docents.

El desconeixement de les possibilitats educatives de la tecnologia educativa se li suma la visió negativa que té un sector del professorat de la tecnologia educativa. Un col·lectiu de professionals "que se situen en l'àrea de les fòbies, mestres i professors que veuen en la televisió la causa de tots els mals: fracàs escolar, augment de la violència en els instituts, falta de concentració, etc.). Consideren l'escola com a expressió de la cultura, i la televisió com el mitjà que personalitza l'anticultura, enfrontant, així, dos llenguatges i fent-los antagònics: la lectoescriptura contra l'audiovisual, contra la televisió." (Deó 2000a:408)

Però tampoc hem de caure en la fascinació que produeix les noves tecnologies (l'últim és el millor). Perquè, si bé hi ha un col·lectiu de tecnofòbics, també "hi ha els que se situen en l'àrea de les filies, els que creuen que la tecnologia audiovisual i la informàtica ens portarà al paradís digital (el treball des de casa, la substitució del professor en les aules, la realitat virtual aplicada a tots els camps, etc.), sense fer-ne una crítica, sense valorar el que comporta

la seva utilització, les repercussions econòmiques i els impactes que ha provocat i provocarà la tecnologia audiovisual en la societat." (Deó 2000a:409)

Al marge de posicions tecnofíliques o tecnofòbiques hi ha una tercera via, una posició que vol implementar l'Educació en Comunicació *versus* l'analfabetisme mediàtic de l'alumnat. Una educació en mitjans de comunicació que pivota sobre dos elements diferenciats, però al mateix temps complementaris: l'anàlisi i la producció.

C) L'anàlisi i la producció de mitjans de comunicació

En la implementació de l'Educació en Comunicació (premsa, ràdio i televisió) a l'aula, és necessària l'anàlisi crítica⁹ dels mitjans de comunicació i, paral·lelament, la producció escolar -és a dir: a petita escala- de missatges mediàtics. Només així l'alumnat podrà aproximar-se, conèixer i desmitificar els mitjans. A tal fi es necessari treballar dos aspectes bàsics:

a.- L'estudi analític i crític dels mitjans de comunicació: l'aspecte que fa referència a la comprensió del mitjà. Treballar l'anàlisi dels mitjans és reflexionar sobre la construcció del discurs mediàtic (notícies, publicitat, guions, etc.). També cal estudiar, des d'aquest aspecte, la configuració de l'ecosistema comunicatiu, tan el local com el global (econòmic, polític, etc.).

b.- La tecnologia i la producció de missatges mediàtics: l'aspecte que desenvolupa els recursos expressius. La producció implica treballar les possibilitats tècniques de l'equipament i del llenguatge audiovisual. A través d'ella, podem conèixer les rutines i el procés de producció, l'edició, etc. dels grans mitjans. Treballar la producció escolar és una forma d'aproximar els mitjans a l'alumnat, és un primer pas per a la democratització de la comunicació.

Si desenvolupéssim aquests aspectes de l'Educació en Comunicació en l'Educació en Televisió, per exemple, caldria tenir en compte el següent:

⁹ L'anàlisi crítica del discurs (ACD) ha estat desenvolupada per Teun A. van Dijk i altres lingüistes, sociòlegs i psicòlegs crítics.

EDUCACIÓ EN TELEVISIÓ

Anàlisi i crítica (comprensió)	Tecnologia i producció (expressió)
▪ De la imatge i del discurs ▪ De l'estructura econòmica ▪ De l'estructura política ▪ De la recepció	▪ La tecnologia audiovisual ▪ El llenguatge audiovisual ▪ El procés de producció ▪ Els gèneres televisius

(Deó 2000a:407)

Un correcte disseny de les activitats audiovisuals proposades ens permetrà adaptar el nivell de dificultat, i per tant les podrem situar fàcilment al cicle o curs en què es realitzaran. A l'Educació Primària es poden integrar com a eix transversal o en les àrees curriculars de Llengua o la de Ciències socials. Però és en l'Educació Secundària on es poden desenvolupar més àmpliament, per exemple com a crèdit variable, o també integrant-les a les àrees de Llengua, Educació visual i plàstica o Tecnologia.

L'anàlisi dels dramàtics i dels informatius

Per aconseguir consumidors crítics de mitjans és necessari ensenyar l'alumnat, sobretot de Secundària, a llegir i a interpretar el llenguatge audiovisual, el radiofònic, etc., tot fent una anàlisi dels missatges que ens ofereixen els mitjans de comunicació, especialment la televisió ja que és el mitjà que més consumeixen.¹⁰

Sense voler ser catastrofistes, considerem que a les aules de Secundària hi ha una manca de treball d'anàlisi dels mitjans de comunicació, des d'una perspectiva crítica, per aconseguir que l'alumnat sigui capaç d'entendre i utilitzar la informació, que sàpiguem com es construeixen els rols i els estereotips, i que siguin capaços d'interpretar i criticar els valors i contravalors que transmeten els mitjans de comunicació.

Com que l'estudi dels mitjans de comunicació és complex, no podem quedar-nos en una descripció superficial del mitjà o dels missatges, caldria entrar en profunditat en l'anàlisi crítica i desgranar alguns temes per treballar la comunicació d'una forma més concreta. A tal fi, seria necessari realitzar lectures crítiques, utilitzant eines analítiques que desvetllaren les estructures dels diferents textos mediàtics. En el camp de la televisió, per exemple, caldria fer algunes propostes per a la lectura crítica dels informatius, sèries i telefilms, concursos,

¹⁰ Les dades de diferents estudis confirmen que la mitjana del consum diari de televisió a l'Estat espanyol, es situa aproximadament en els 210 minuts, és a dir 3 hores i mitja.

publicitat, *reality shows*, etc.

Els mitjans de comunicació són els principals constructors dels referents socioculturals. Els nois i les noies absorbeixen, de la televisió o el cinema, una sèrie de valors, contravalors, estereotips, estètiques i rols, a través dels herois o mites del nostre temps que prenen la forma de cantants, models, actrius o actors. Personatges que sovint són omnipresents en la televisió, les revistes, la publicitat i el cinema. Són herois de la mitologia multimèdiàtica meitat reals meitat ficticis, modelats en molt casos per interessos comercials, culturals i ideològics, que s'erigeixen com a referents socials de la majoria de la joventut.

Els gèneres televisius preferits dels joves són les pel·lícules, les telesèries i les comèdies de situació i els *talk-shows*. Per aquest motiu, seria força engrescador poder treballar molt particularment la serialitat i el cinema a l'aula de manera complementària. Per altra banda, l'anàlisi dels informatius ens permetrà conèixer quina és la construcció de l'actualitat, el resum o el fragment de la realitat que els mitjans de comunicació mostren, que transmeten i els perquès. A través d'una comparativa de la informació que donen diferents capçaleres o cadenes podem contrastar les versions dels fets i observar com es donen diferents construccions informatives. Quan la informació que dona un mitjà és insuficient podrem també, a partir d'aquesta comparativa, completar les informacions que ens interessin.

L'anàlisi dels mitjans, què aporta?

- **Conèixer com medien els mitjans.** A través de l'anàlisi acurada de les imatges i el discurs podrem detectar, en les notícies i els reportatges, la mediació que exerceixen les diverses empreses o persones que construeixen la notícia: l'agència de notícies, la cadena, l'operador de càmera, el redactor, el presentador, etc. Conèixer aquesta mediació és conèixer com es construeix el discurs mediàtic que normalment consolida un model mental, basat en el sentit comú de la majoria. Segons com es construeix aquest discurs, es pot configurar una realitat amb la intenció de manipular ideològicament als receptors.
- **Com es transmeten els valors.** Un dels aspectes més importants a tenir en compte en l'anàlisi crítica són la reproducció dels models mentals, dels prejudicis

i la configuració dels estereotips, els valors i contravalors que transmeten els dramàtics (sèries, telefilms, telenovel·les, comèdies de situació, etc.) o la publicitat. L'anàlisi d'aquests genres també podria concretar-se en la construcció dels personatges, del guió, l'ambientació, els gèneres televisius i cinematogràfics, etc.

- **Quina es la seva estructura política i econòmica.** L'anàlisi dels mitjans també ha d'aprofundir en les estructures econòmiques i polítiques dels mitjans de comunicació. Per utilitzar un símil audiovisual, l'espectador ha de saber **que hi ha "fora de pla", quines intencions mouen i qui hi ha al darrere dels mitjans o dels grups mediàtics**, cada vegada més consolidats i potents. "Els mitjans són, en definitiva, una eina clau en la transmissió ideològica i per tant una peça clau en la batalla política. Observem, per exemple, el constatat moviment i resituació dels diferents grups polítics amb l'afany de controlar econòmicament o ideològicament diaris, ràdios, televisions o xarxes, la qual cosa denota la influència social que aquests mitjans tenen en els receptors." (Deó 2000b:43)

La producció

Les propostes de producció escolar: la publicació d'una revista, de programes de ràdio o reportatges audiovisuals han d'anar sempre acompanyades d'una anàlisi crítica del mitjà, ja que la producció sense un contingut didàctic i social pot reproduir els esquemes de la comunicació de masses i perdre el sentit/valor crític que poden desenvolupar. Fugirem així de la *gadgetització* de la qual parlàvem abans en referir-nos a la formació del professorat i la fascinació per la tecnologia.

La producció reforça el treball d'anàlisi dels mitjans. Quan es realitza un programa és el moment de posar a la pràctica tot allò que s'ha estudiat en l'apartat d'anàlisi, tant pel que fa a la forma com pel que es refereix al contingut. És aleshores quan l'alumnat forma part de la mediació de la informació i de la transmissió del discurs, ja sigui redactant notícies per premsa o ràdio o realitzant un programa audiovisual. D'aquesta forma, es constata la diferència entre la realitat i la informació que ells fabriquen: estructura de la notícia, selecció d'allò que creuen més important, selecció de les imatges, introducció d'opinió en la notícia, etc.

Però no podem pretendre que la publicació o el programa audiovisual que elabora l'alumnat sigui comparable a les publicacions comercials o els programes radiofònics o televisius professionals. En la producció escolar haurem de buscar altres finalitats que la realització de qualitat. És més important el procés de producció i l'aplicació de l'anàlisi en la construcció del discurs que no pas la qualitat del producte final. Així com apunta Elisabet Palau (Deó 2000:52) quan es refereix a l'experiència d'El Cargol Noticiari, el programa que realitza l'alumnat "no té com a objectiu oferir un producte professional i de qualitat, tot i que contínuament ens esforcem a millorar-lo. El seu objectiu és que tot el procés de treball sigui d'utilitat com un mitjà per aconseguir millorar" tots els objectius prèviament dissenyats (participació, ús de la llengua, igualtats d'oportunitats, desenvolupament de les competències bàsiques en mitjans audiovisuals, etc.)

La producció escolar, què aporta?

- **Dóna a conèixer i desmitifica el mitjà.** La producció escolar de mitjans de comunicació dóna la possibilitat d'aproximar i conèixer a petita escala el mitjà, el procés i les rutines de producció, l'edició, els petits trucatges que -sobretot- els mitjans audiovisual fan, etc. Aquest coneixement del com es fa la producció desmitifica moltes vegades la visió que l'alumnat té del mitjà.
- **Potencia la motivació.** La producció escolar -sempre que sigui participativa i no tan sols contemplativa- converteix el mitjà en una eina educativa més, que motiva extraordinàriament l'alumnat, ja que connecta l'escola amb el seu entorn lúdic. D'aquesta forma es pot facilitar l'accés i la comprensió dels continguts que està treballant i el fa, doncs, protagonista del seu aprenentatge.
- **Fomenta la participació i democratització.** És una forma de fomentar i potenciar la participació de l'alumnat i la democratització de la comunicació en accedir directament a la producció d'un mitjà, en aquest cas escolar. Una participació individual, però també col·lectiva, que potencia el treball en grup, condició *sine qua non* de la producció en el camp dels mitjans de comunicació a causa de la seva complexitat.

- **Facilita la projecció social.** Si aconseguim, a més, que la producció trenqui el microespai comunicatiu escolar, i que la revista arribi a altres escoles i instituts¹¹, que la gravació d'àudio o el programa de vídeo formi part d'una programació de ràdio escolar o municipal¹² o d'una televisió local¹³, una programació que tot un poble o barri pugui seguir a través d'una emissora escolar o una televisió local, haurem trencat, d'una forma real i efectiva, la verticalitat de la producció dels mitjans de comunicació. Per tant això implicaria, també, un major interès pedagògic de l'experiència.

D) Interrelació i col·laboració

Potenciar les sinergies entre **pares, professors i periodistes** pot ser una de les claus per dur a la pràctica una educació global en matèria de comunicació. L'educació en mitjans s'estén més enllà dels límits de l'educació formal. Pensem, per una banda, que els periodistes i els comunicadors en general són les persones que estan directament vinculades a la construcció dels missatges dels mitjans. Per l'altra, no podem oblidar que el consum de televisió s'efectua, majoritàriament a les llars. És per això que la implicació dels pares i les mares és molt important en aquest procés.

"Es necesario que, des de la familia, se asuma la función de orientar y de proporcionar elementos para la interpretación de los medios. De esta manera, el receptor podrá entender y reflexionar sobre aquello que le es transmitido. Una de las funciones más importantes de los padres y las madres en el seno de la familia es enseñar a sus hijos e hijas que la representación de la realidad que llevan a cabo los medios es tan sólo eso, una representación." (Deó, Gayà i Guimerà 2001: 14).

La creació d'espais d'interrelació entre aquests tres sectors socials implicats en l'educació en comunicació és bàsic per poder avançar d'una forma efectiva en l'educació en comunicació.

¹¹ Aquest és el cas de les revistes escolars que es coordinen des del CRP de Sabadell: *La Ceba* (Primària), *Ei!! Mira-te-la* (Secundària) i *B-124* (Primària i Secundària).

¹² Hi ha diverses experiències de col·laboració de centres, tant de Primària com de Secundària, amb ràdios municipals on els alumnes realitzen diversos programes radiofònics (podeu consultar el web www.aulamedia.org/aula2.htm).

¹³ "El Cargol Noticiari" Elisabet Palau i altres dins Francesc-Josep Deó (ed.) *Educació i Televisió Local*. Mitjans. Xarxa d'Educadors i Comunicadors i Fundació Jaume Bofill. Barcelona, 2000. (pàg 51 a 57).

En aquesta línia s'inspiren les propostes de Len Masterman (1993:275 i 1994:74), que suggereixen uns "enfocaments holístics de l'educació audiovisual", buscant una estreta col·laboració entre els professors d'educació en comunicació, i els pares i les mares.

"(...) *cierta* interacción entre profesores y padres es algo inevitable en todo programa de educación audiovisua. Esto se debe a que la educación audiovisual es una forma de desarrollo del currículum que no sólo puede llegar a ser nueva para muchos padres, sino que además se presta a malas interpretaciones e incomprensión. Por ejemplo, la introducción de los programas populares de televisión en el aula puede ser vista con desconfianza e incluso con hostilidad por muchos pares. Además, la educación audiovisual puede ser el área del currículum escolar que más intensamente incida en los hábitos domésticos de consumo de medios." (Masterman 1993:275).

Per una altra banda, Len Masterman, també proposa una interacció entre els professors i els professionals dels mitjans, considerant-la clau.

"Hay pocos hechos que puedan tener más importancia y repercusión en el éxito futuro y en la calidad de la educación audiovisual que una colaboración fructífera entre los profesores de medios y los periodistas de la radio y de la televisión. Estos profesionales, al fin y al cabo, poseen una experiencia actualizada y un conocimiento del trabajo día a día, de los que los profesores carecen. Pueden informar sobre la experiencia práctica en los medios y las maneras en que los documentos se producen y pueden dar detalles específicos quenestán fuera del alcance de los profesores." (Masterman 1993:277)

Un exemple d'aquesta interrelació és la creació a Catalunya, el 1997, de l'associació *Mitjans. Xarxa d'Educadors i Comunicadors*, i posteriorment d'altres associacions que conformen aquesta Xarxa d'Educació en Comunicació, *EntreLínies* al País Valencià (l'any 1998) i *Encontre* a les Illes Balears constituïda el juny de 2001. Les esmentades associacions estan formades per professionals de la comunicació i de l'educació, per persones i grups preocupats i interessats per la comunicació social, i centren bàsicament les seves intervencions en l'educació mediàtica. Els objectius generals de la Xarxa són: potenciar la reflexió i el debat sobre l'Educació en Comunicació, crear una xarxa de nexes i contactes, i intervenir socialment i en els mitjans de comunicació.

Són aquestes possibles àrees d'intersecció i de col·laboració entre el col·lectiu d'educadors, pares i comunicadors les que s'han de consolidar per projectar amb força i en diferents direccions una educació global en comunicació. Malgrat tot, i sent realistes, són

molt pocs els fòrums que apleguen tots els sectors implicats, ja sigui per una desconfiança mútua, ja sigui per una divergència en els interessos finals de cada col·lectiu. Així, els espais d'intersecció dels que parlàvem són molt pocs i es redueixen, malauradament, a unes jornades o a un fòrum de debat puntual sense continuïtat.

Col·laboració entre els mitjans locals i els centres

Una iniciativa que segueixen cada vegada més centres per potenciar l'Educació en Comunicació és la col·laboració entre els mitjans locals i els centres docents. Caldria fomentar per generalitzar la relació entre els centres docents i els mitjans de comunicació locals o comarcals (les ràdios, les televisions i la premsa local), en tant que mitjans més pròxims a les escoles i instituts. Això facilitaria la tasca al professorat en el camp de l'Educació en Comunicació.

Els cursos 1999-00 i 2000-01, l'associació **Mitjans. Xarxa d'Educadors i Comunicadors** amb la col·laboració de la Fundació Jaume Bofill va posar en marxa la "Convocatòria d'ajuts per a l'Educació en Comunicació". La iniciativa, amb el lema *Vine i fes TV?*, tenia la intenció de "dinamitzar i potenciar la col·laboració entre les televisions locals i els centres docents, amb la finalitat de desenvolupar un treball conjunt en matèria d'educació en comunicació" tant pel que fa l'aspecte de l'anàlisi de continguts com en la producció de programes de televisió. Una de les condicions de la Convocatòria era que les activitats d'anàlisi i de producció, que se'n derivessin dels projectes presentats, dotessin els escolars dels suficients criteris perquè poguessin analitzar i triar, perquè sapiguessin consumir mitjans audiovisuals; i també que els capacitessin per crear els seus propis missatges audiovisuals.

La convocatòria d'aquests ajuts anava adreçada tant als centres docents com a les televisions locals -la segona edició es va ampliar a les ràdios locals- que vulguessin desenvolupar activitats didàctiques conjuntes entre un centre docent i un mitjà de comunicació local. I tenia com a finalitat apropar l'alumnat tant d'Educació Primària com de Secundària a la tecnologia audiovisual i a la producció televisiva, com una forma de treballar l'educació audiovisual des d'una perspectiva teòrico-pràctica, a través de la realització d'un programa de televisió de curta durada.

La comunicació local

No és casual l'aposta decidida de **Mitjans. Xarxa d'Educadors i Comunicadors** per la comunicació local, ja que és en aquest tipus de mitjans de comunicació on conflueixen -o haurien de confluir- la comunicació col·lectiva més pròxima i els interessos informatius de l'audiència d'un àmbit geogràfic reduït.

"Ateses les propietats de la mesocomunicació, la seva funció en l'ecosistema comunicatiu i en l'àmbit geogràfic que ocupa, la televisió local afavoreix la participació directa de l'audiència en la seva programació i en els seus continguts, amb unes possibilitats d'incidència immediata molt més àmplia que les televisions situades en altres espais comunicatius (televisions autonòmiques, estatals o via satèl·lit)." (Deó 2000:31)

Aquestes característiques, però, poden variar segons la funció sociocultural que prioritzin les direccions de les televisions locals i també en funció de la titularitat pública o privada¹⁴.

La participació directa de l'alumnat en la producció televisiva, assumint totes les responsabilitats en el procés de realització: redacció, producció, etc. és una forma de potenciar la democratització en la comunicació, malgrat que aquesta sigui a petita escala a través del mitjans locals. En aquest sentit, Emili Prado i Miquel de Moragas apunten:

"L'aspecte democràtic clau no pot ser el d'una visió restrictiva de l'accés, que es limiti a l'ús dels instruments, o bé a la possibilitat que cadascú pugui arribar a una emissora a dir el que vulgui (...), sinó que l'aspecte democràtic clau resideix en la possibilitat de crear una dinàmica política (circulació d'informació específica i pròxima) i una dinàmica cultural (ús dels mitjans) com una nova forma de mediació de caràcter interpersonal, a la qual en lloc de substituir, estimula." (Prado i de Moragas 1991:15)

La col·laboració amb les televisions o ràdios locals -com a mitjà de comunicació més proper als centres docents- pot ser també una forma de solventar la manca d'equipament de producció audiovisual (càmeres, micros, taules d'edició, etc.) que tenen moltes escoles i instituts. Així amb l'assessorament d'alguna persona del mitjà local i amb l'ajut dels seus equips tècnics es poden fer viables molts projectes audiovisuals que d'altra forma no es

¹⁴ Segons dades de l'Institut de la Comunicació (INCOM) de la Universitat Autònoma de Barcelona - referides a l'any 2000- de les 97 televisions locals que hi ha a Catalunya 49 són privades i 48 televisions són creades a iniciativa dels ajuntaments. (Guimerà 2000:229)

durien a terme. Des de la perspectiva de la realització o producció, les televisions locals són el millor vehicle per treballar l'educació audiovisual en l'àmbit escolar.

Per tant, els centres docents, com a entitats actives de l'entramat sociocultural del municipi o la comarca, han de tenir un espai en el medi social de comunicació, com és la televisió local. Aquest espai estarà determinat per la voluntat o capacitat de generar informació per part de l'escola o l'institut. A partir d'aquesta premissa, es poden buscar formes de col·laboració amb la televisió local per poder desenvolupar diversos tipus d'activitats." (Deó 2000:32)

Activitats per apropar, conèixer o participar en la televisió local

Les col·laboracions entre les televisions locals i els centres educatius generen activitats audiovisuals que podríem dividir en tres grans blocs, les característiques generals de les quals serien les següents:

a) Les activitats de referència o d'aproximació al mitjà televisiu. "Activitats puntuals o esporàdiques proposades des de les pròpies televisions locals, des dels Centres de Recursos Pedagògics (CRP) o d'altres entitats, amb la intenció d'oferir als centres docents la possibilitat d'apropar i conèixer el mitjà televisiu, sobretot des d'una perspectiva tècnica o de producció."

b) Les activitats de suport didàctic relacionades amb el contingut curricular. "Activitats d'educació audiovisual proposades i organitzades per les televisions locals, o per alguna institució educativa, com poden ser els Centres Pedagògics de Recursos (CPR) amb la col·laboració de les emissores locals."

c) Les activitats d'integració que ofereixen a l'alumnat la possibilitat de participar d'una forma activa en la programació. "Aquestes activitats solen ser puntuals o periòdiques i la característica principal és la participació directa de l'alumnat en algun espai televisiu periòdic que s'emet per antena, ja sigui en la seva realització total o en alguna de les seves fases." (Deó 2000:34)

Malgrat el potencial educativo-comunicatiu que tenen les col·laboracions entre els mitjans locals i els centres docents, encara són escasses les experiències de referència, de suport didàctic i molt menys encara les d'integració que hi realitza l'alumnat de les escoles i instituts catalans. En conseqüència, la pregunta és: com generalitzar aquestes experiències de col·laboració entre televisions locals i els centres docents? Algunes propostes per consolidar el treball que s'està realitzant i avançar en aquest sentit serien:

- A través de convenis de col·laboració o d'altres fórmules, s'hauria d'arribar a un acord continuat entre les diferents associacions o federacions en què estan

organitzats els mitjans locals, per una banda, i les institucions educatives o les administracions locals per l'altra (Departament d'Ensenyament, Instituts Municipals d'Educació, Centres de Recursos Pedagògics (CRP), Instituts de Ciències de l'Educació (ICEs) de les universitats, etc.). Es tracta, en definitiva, de buscar algun suport institucional permanent, perquè es generalitzi la relació entre les mitjans locals i els centres docents. No podem implementar d'una forma efectiva aquesta col·laboració, ni fer-la extensiva, si depenem només del voluntarisme de les persones que hi participen.

- Caldria que les televisions locals i també les ràdios municipals ofertessin a les escoles i instituts de la zona o comarca activitats didàctiques per al coneixement del mitjà, com podrien ser per exemple: visites guiades, enregistraments de programes i d'altres activitats escolars dutes a terme en franges horàries en què els estudis de les televisions o les ràdios locals estiguin lliures. D'aquesta forma, es podrien rendibilitzar socialment i econòmicament les instal·lacions de les ràdios i les televisions locals i, al mateix temps, s'obriria un seguit de possibilitats didàctiques que aproximarien el mitjà per, així, educar audiovisualment l'alumnat.

Bibliografia citada

- Deó, Francesc-Josep. (2000)
Educació i televisió local. Mitjans. Xarxa d'Educadors i Comunicadors i Fundació Jaume Bofill. Barcelona.
- Deó, Francesc-Josep. (2000a)
 "De la Galàxia Gutenberg a l'Era Marconi. (Ecosistema comunicatiu, tecnologia i educació audiovisual)" a **Temps d'Educació**, número 23. Divisió de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona.
- Deó, Francesc-Josep. (2000b)
 "L'educació i la comunicació entre mil·lennis" a **Guix. Elements d'Acció Educativa**, número 264. Editorial Graó. Barcelona.
- Deó, Francesc-Josep, Gayà Catalina i Guimerà, Josep Àngel. (2001)
Tecnología y medios de comunicación social. Gestión familiar. Les Heures (Universitat de Barcelona. Fundació Bosch i Gimpera). Barcelona.
- Guimerà, Josep Àngel. (2000)
 "La televisió local" a Coromines, Maria i de Moragas, Miquel (Ed.). **Informe de la comunicació a Catalunya 2000.** Barcelona. Institut de la Comunicació (INCOM) i Universitat Autònoma de Barcelona.
- Majó, Joan. (1997)
Xips, cables i poder. Biblioteca Oberta. Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya. Proa. Barcelona.
- Maquinay, Aurora. (1994)
L'Educació Àudio-visual. Orientacions per al desplegament del currículum. Educació Infantil i Primària. Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- Maquinay, Aurora i Ripoll, Xavier. (1996)
Educació àudio-visual. Educació Secundària Obligatoria i Batxillerat. Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- Masterman, Len. (1993)
La enseñanza de los medios de comunicación. Proyecto Didáctico Quirón. Ediciones de la Torre. Madrid.
- Masterman, Len i Mariet, François. (1994)
L'éducation aux médias dans l'Europe des années 90. Collection Education. Les éditions du Conseil de l'Europe. Strasbourg.
- Prado, Emili i de Moragas, Miquel (1991)
Televisión locales. Tipología y aportaciones de la experiencia catalana. Barcelona. Col·legi de Periodistes de Catalunya i Diputació de Barcelona.

ANNEX I

Distribució dels crèdits a l'ESO fins ara			
ESO	Primer cicle	Segon cicle	TOTAL
Crèdits comuns	36	35	71
Crèdits variables	15	21	36
Crèdits de síntesi	2	2	4
Crèdits de tutoria	2	2	4
TOTAL	55	60	115

Distribució dels crèdits a l'ESO per al curs 2002-2003			
ESO	Primer cicle	Segon cicle	TOTAL
Crèdits comuns	36	35	71
Crèdits variables	6	10	16
Crèdits de síntesi	2	2	4
Crèdits de tutoria	2	2	4
TOTAL	55	60	115

ANNEX II

EIX TRANSVERSAL EDUCACIÓ AUDIOVISUAL

Finalitats Educatives de l'Educació audiovisual

La Publicitat i la Propaganda

- Reflexionar de forma sistematitzada al voltant dels fenòmens publicitari i propagandístic.
- Aplicar el tema des de la seva vessant social i lingüística de manera interdisciplinada.
- Debatre el funcionament i els efectes de la publicitat i de la propaganda en el món actual.
- Analitzar què hi ha darrera de cada imatge publicitària/propagandística: saber-la llegir i interpretar.
- Adquirir una veritable competència audiovisual.
- Comportar-se com a espectador crític davant l'allau de missatges publicitaris i/o propagandístics que es reben diàriament.
- Adquirir els mecanismes de funcionament d'aquest llenguatge per tal de desmitificar-lo, valorant-ne les possibilitats artístiques i creatives.
- Adquirir l'hàbit de descobrir les el·lipses significatives dels missatges publicitaris/propagandístics.
- Reconèixer les diferències entre publicitat i propaganda.

La comunicació audiovisual interactiva

- Descobrir la possibilitat d'interactuar amb una narració.
- Conèixer diferents formes d'interacció dins una narració.
- Veure com es condiona la manera d'interactuar segons el mitjà de comunicació emprat.
- Entendre com els diversos mitjans emprats condicionen la sensació de realitat que es produeix en la interacció.
- Veure que, com més alt és el grau de sensació de la realitat que produeixen els mitjans, menys marge hi ha per a la imaginació i la fantasia.
- Desenvolupar les capacitats visuals i espacials concretes, i també les capacitats de relacionar, ordenar, classificar, etc.
- Reflexionar, de forma sistematitzada, al voltant del fenomen del videojoc.
- Debatre el funcionament i els efectes dels videojocs.

- Analitzar què hi ha darrera de les imatges de cada videojoc.
- Comportar-se com a espectadors crítics davant els missatges dels videojocs.

El món de la televisió.

- Interpretar els diferents gèneres televisius.
- Assolir-ne els coneixements sobre les convencions iconològiques.
- Classificar programes per gèneres i situar aquests últims dins el context socio-cultural.
- Analitzar les influències del moment en l'aparició de determinats programes.
- Analitzar críticament els continguts (tant els expressats directament com els de forma indirecta) i valorar la importància de la televisió, en qualitat de mitjà de comunicació, com a transmissor i definidor de valors i models de conducta determinats.
- Conèixer els efectes psico-sociològics i culturals sobre els telespectadors.
- Obtenir, tot analitzant-la i classificant-la, informació rellevant a partir de diverses fonts d'observació indirecta (programes, il·lustracions, etc.) i de diferents tipus (documents escrits, gràfics, estadístiques, bases de dades, etc.), distingint-ne les dades i opinions que proporcionen al voltant d'un tema concret sobre la televisió.
- Confeccionar diferents tipus de gràfics, taules i quadres estadístics sobre audiència, tipus de programes, etc.
- Realitzar treballs de síntesi sobre algun aspecte televisiu concret, a partir d'informació diversa.
- Emprar adequadament el lèxic bàsic, pel que fa a les tècniques i els tractaments televisius.
- Entendre els aspectes generals organitzatius d'una emissora de televisió.
- Conèixer el funcionament de la televisió com a mitjà de comunicació audiovisual.
- Reconèixer les fonts de finançament de les emissores de televisió i els possibles grups econòmics que hi ha al darrera: els trets fonamentals de la programació, les fonts de finançament, els patrocinadors, etc.
- Comprendre l'especificitat del mitjà televisiu, per tal de diferenciar-lo d'altres mitjans.
- Aprendre a veure la televisió.

El cinema

- Interpretar els diferents gèneres cinematogràfics. Assolir-ne els coneixements sobre les convencions iconològiques.
- Classificar films per gèneres i situar aquests últims dins el context socio-històric.

- Identificar les fases principals de la història del cinema, analitzant les influències del moment de la seva aparició.
- Analitzar críticament i valorar la importància del cinema, en qualitat de mitjà de comunicació, com a transmissor i definidor de valors i models de conducta determinats.
- Obtenir, tot analitzant-la i classificant-la, informació rellevant a partir de diverses fonts d'observació indirecta (pel·lícules, vídeos, il·lustracions, etc.) i de diferents tipus (document escrits, gràfics, estadístiques, bases de dades, etc.), distingint-ne les dades i opinions que proporcionen al voltant d'un tema concret sobre el cinema.
- Confeccionar diferents tipus de gràfics, taules i quadres estadístics sobre aspectes evolutius de la història del cinema.
- Realitzar treballs de síntesi sobre algun tema cinematogràfic concret a partir d'informació diversa.
- Emprar adequadament el lèxic bàsic pel que fa a les tècniques i escoles cinematogràfiques.
- Conèixer els conceptes bàsics del llenguatge cinematogràfic.

Imatges i estereotips en els mitjans de comunicació audiovisual

- Classificar, interpretar i criticar documents referents al tema.
- Explorar reculls d'informació estructurada que puguin ser objecte d'anàlisi.
- Sistematitzar les dades obtingudes a partir de diferents tècniques d'anàlisi.
- Entendre punts de vista, formes de vida, codis morals diferents dels comuns de l'àrea cultural occidental, tot relativitzant les diferències i valorant les aportacions d'altres àrees culturals i, igualment, situant-se en el punt de vista de persones d'altres llocs.
- Establir models o conclusions generals senzills a partir de l'anàlisi de diferents fets o situacions particulars.
- Opinar, en el nivell adequat a la seva situació, sobre qualsevol fenomen actual o històric relacionat amb les societats i els espais que ocupen, argumentant les raons, opinions i punts de vista propis.
- Identificar i valorar els mitjans de comunicació social com a grans productors de missatges verbals i no-verbals, i interpretar-ne críticament el contingut en relació amb els valors de la cultura pròpia.
- Adonar-se que les produccions audiovisuals constitueixen diverses interpretacions del món i de l'individu.
- Analitzar i interpretar, a partir de criteris preestablerts, formes i imatges producte d'una

cultura concreta.

- Identificar estereotips en el material visual divers que s'aporta.
- Analitzar el contingut de films, per tal d'extreure'n els estereotips.
- Elaborar esquemes amb els diversos arquetips.
- Classificar manifestacions verbals i no-verbals extretes d'un corpus de films triats.
- Elaborar una taula de valors.
- Analitzar semiòticament fragments de films (amb actors i dibuixos animats) i de còmics.
- Realitzar una lectura icònica de pintures i dibuixos artístics, cartells cinematogràfics, anuncis impresos i il·lustracions de manuals de textos escolars i altres mitjans de comunicació audiovisual.
- Comparar les mostres del corpus visual.
- Elaborar una síntesi a partir dels diferents tipus d'informació.

Material didàctic

Audiovisual

Aprendre a mirar. Les primeres passes. Els audiovisuals a l'educació infantil
DD. AA.

Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1999

El llibre presenta un seguit d'activitats que s'estructuren en funció de treballar tres habilitats fonamentals:

Aprendre a mirar. Aguditzar la capacitat d'observació dels alumnes despertant la seva capacitat visual per copsar el món que els envolta amb uns altres ulls.

Aprendre a escoltar. Despertar la capacitat auditiva dels alumnes descobrint els sons que els envolten, aprenent a escoltar i finalment, relacionant imatges i sons.

Imatge i realitat. Potenciar la diferenciació entre aquests dos conceptes per tal de desmitificar, des de ben aviat, el valor de les imatges com a document assimilable a la realitat.

(Extret del web de la XTEC. <http://www.xtec.es/audiovisuals>)

Educació audiovisual, I

Radio-télévision Belge Francophone, Bèlgica

Serveis de Cultura Popular, Barcelona.

01 Expressar-se en vídeo

Iniciació a l'anàlisi de les imatges i consells per posar en pràctica aquestes tècniques en la producció videogràfica a l'escola. Es presenten conceptes clau, com ara l'escala de plans, l'angle de càmera, les panoràmiques i el tràveling, i es mostra com a exemple una petita producció realitzada per alumnes d'uns dotze anys. 19 minuts.

02 Drop? Plot!

«Tot ens diu alguna cosa». Frase inicial que ens vol introduir en el món dels signes que aquest videograma intenta explorar: l'impacte efímer de les coses que ens envolten i percebem, els missatges ocults que la nostra cultura ens permet de descodificar, la manipulació dels signes produïda per l'expressió artística. Les paraules, els colors, les olors, les ombres, els sons contenen per a nosaltres significacions. 10 minuts.

(Extret del web de la Fundació Jaume Bofill. <http://www.fbofill.org>)

Educació audiovisual, II

Radio-télévision Belge Francophone, Bèlgica

Schweizerische Arbeitsgemeinschaft für den Unterrichtsfilm, Suïssa

Serveis de Cultura Popular, Barcelona

01 Les eines de l'audiovisual

S'expliquen les principals característiques dels aparells que es fan servir per realitzar i reproduir audiovisuals en suport vídeo i cinematogràfic. S'hi destaquen les diferències essencials entre ambdós sistemes pel que fa a la presa d'imatge i de so, la lectura/

projecció, els formats, el muntatge, l'edició, etc. Breus referències a innovacions com ara l'Imax i a la contribució de la informàtica (multimèdia, CD-Rom, etc.). 29 minuts.

02 De la llanterna màgica al cinema

El fenomen de la persistència retinal es relaciona amb l'invent de diversos aparells que foren els precursors del cinematògraf, com ara la llanterna màgica, el taumàtrop, el cromàtrop, etc. Es presenten diferents experiències, fàcils de realitzar a l'aula, per il·lustrar-ne el funcionament. 14 minuts.

(Extret del web de la Fundació Jaume Bofill. <http://www.fbofill.org>)

Educació audiovisual, III

National Film Board of Canada

Serveis de Cultura Popular, Barcelona

01 L'art de l'animador

En cada una de les tres parts d'aquesta producció, un artista professional ensenya les tècniques d'animació que fa servir en les seves pel·lícules, així com els resultats aconseguits. La guia didàctica conté nombroses propostes d'animació per realitzar a l'aula. 24 minuts.

(Extret del web de la Fundació Jaume Bofill. <http://www.fbofill.org>)

La màgia de les imatges en moviment. Trucs i animació

DD. AA.

Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2001

En aquest llibre podeu trobar un ventall de propostes pràctiques per treballar els diferents temes relacionats amb els principis del cinema d'animació i els tractatges més habituals. Trobareu un seguit de fitxes de treball que podreu adaptar les vostres necessitats, seleccionant les fitxes que més us convinguin, utilitzant els fitxes com a base per a l'elaboració d'un crèdit variable d'audiovisuals, un crèdit exclusiu de trucatges, elaborant un crèdit d'animació sense càmera fent un recorregut per la història de l'animació, etc.

(Extret del web de la XTEC. <http://www.xtec.es/audiovisuals>)

La violència contra les dones en els mitjans audiovisuals

Drac Màgic

Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 2001

La violència contra les dones en els mitjans de comunicació Audiovisuals "consisteix en un conjunt de materials didàctics destinats a entendre el paper que tenen els mitjans de comunicació audiovisual en la representació de la violència contra les dones. El propòsit és subministrar materials d'anàlisi: fragments de pel·lícules, de programes televisius, publicitat, pintura, fotografia, productes multimèdia i còmic, per oferir-los com a material de treball, tot proposant les indicacions mínimes per arribar a la seva interpretació.

Les activitats plantejades tenen l'objectiu d'oferir una pràctica poc freqüent: la de reflexionar sobre els mitjans de comunicació audiovisuals i descobrir els significats que s'amaguen sota les aparences més evidents.

Continguts temàtics: (...) les dones en la representació iconogràfica, les bases socials de la violència patriarcal, la retòrica actual dels mitjans audiovisuals i els conceptes culturals que estan en la base de la pràctica de la violència contra les dones."

(Extret de **Senderi**, número 8, febrer 2001. <http://www.senderi.org>)

L'Educació àudio-visual. Educació Infantil i Primària

Aurora Maquinay

Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1994

L'Educació àudio-visual és un document bàsic pel professorat que vol desenvolupar aquest tipus d'educació com a eix transversal en l'Educació Infantil i a Primària, ja que recull les orientacions per al desplegament del currículum. Inclou exemples d'unitats de programació.

L'autora afirma en la introducció que "aprendre a llegir i a escriure avui no pot reduir-se al llenguatge verbal, sinó que cal aprendre a llegir i a escriure imatges i sons, perquè el llenguatge àudio-visual forma part important de la cultura dels nostres infants i joves.

L'alfabetització àudio-visual permetrà un desenvolupament total de les possibilitats comprensives i expressives dels alumnes i garantirà, també, la seva capacitat per a processar correctament les informacions que reben, establir relacions i analitzar-les d'una manera crítica i intel·ligent."

(Extret d'**AulaMèdia**. <http://www.aulamedia.org>)

L'Educació audiovisual. Educació Secundària Obligatoria i Batxillerat

Aurora Maquinay i Xavier Ripoll

Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1996

El document L'Educació àudio-visual. Educació Secundària i Batxillerat "pretén donar unes orientacions que facilitin el treball sobre els temes proposats i unes exemplificacions d'alguns aspectes dels mateixos temes que permetin fer un enfocament interdisciplinari."

"L'extensió dels continguts de les corresponents programacions de les àrees esmentades fa que alguns temes restin solament esbossats i no acabin de tenir la consideració que es mereixen per la seva implicació en la societat actual, cada vegada més immersida en la cultura de la imatge. Pensant, doncs, en la importància d'alguns d'aquests temes, presentem els continguts i finalitats d'uns quants, com també les seves unitats de programació, amb la voluntat que serveixin per a ampliar i detallar allò que ja s'apunta en els currículums."

(Extret d'**AulaMèdia**. <http://www.aulamedia.org>)

Truc, el turc

TV3. Televisió de Catalunya

Serveis de Cultura Popular, Barcelona, 1998

En Truc ens explicarà els trucatges i ens mostrarà parts de seqüències de films on se n'utilitzen. Els trucatges han estat classificats per gèneres i es presenten en el vídeo amb els títols següents:

01 Trucatges de rodatge

El maquillatge bàsic: naturalisme, normalitat. Les caracteritzacions: vells, calbs, lletjos, etc. Les ferides, sang, etc. Decoració: relacions de volum irreal, realitats d'accés difícil o impossible. Normalitat, realisme. Verticalitat irreal. Efectes atmosfèrics: pluja, neu, llamps, boira, fum. Pirotècnia: explosions, trets, foc. Maquetes: modelisme, màquines. Titelles: manuals, mecànics, electrònics. Dobles d'acció: especialistes, maniquins. Disfresses de monstres i robots. 14 minuts.

02 Sobreimpressions

Sobreimpressions. Relacions de volum irreal. Sistema de sobreimpressió electrònica: croma-key. L'home del temps. Volar, anar en cotxe. Sistemes de sobreimpressió clàssics: retroprojectió, projectió frontal, vidres pintats. Maquetes més sobreimpressió. Semiencadenaats d'imatges (ús merament expressiu). Imatge partida: bessons. Animació: aparicions i desaparicions. Animació d'objectes. Dibuixos animats. Animàtica. Dibuix animat més sobreimpressió. Dibuixos al món dels humans. Persones al món dels dibuixos. Muntatge: selecció i combinació definitiva de les imatges. Trucatge per la manipulació del temps i de l'espai visible. Marxa enrera, inversió del moviment. Acceleracions i ralents. 13 minuts.

03 Edició i sonorització

Sonorització. Necessitat del so. So directe. Doblatge en estudi. Efectes sonors: clàssics, per manipulació; de llibreria, enregistrats i comercialitzats; per manipulació electrònica i digital: teclat Sampler. Equalitzacions, reverberacions i altres manipulacions de la veu. Doblatge de films estrangers. Música: recerca de dramatisme; play back musical. 14 minuts.

(Extret del web de la **Fundació Jaume Bofill**. <http://www.fbofill.org>)

Cinema

El cinema

Xavier Juncosa i Joaquim Romaguera

Text. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1997

Activitats sobre l'origen del cinema, el cinema com a mitjà interdisciplinari, el procés d'elaboració d'una pel·lícula (preproducció, producció, postproducció, comercialització), el text o guió, la realització, la interpretació i els gèneres cinematogràfics (aventures, ciència-ficció, comèdia, western, etc.).

(Extret del web del **Grup Enciclopèdia Catalana**. <http://www.grec.net>)

El món dels pioners, 1906-1913

Guió: Miquel Porter. Realització: Josep Oller
Fundació Videoteca dels Països Catalans. Barcelona, 2001

L'època compresa entre 1906 i 1913 és un període de noms propis, de veritables pioners: Fructuós Gelabert, Ricard i Ramon de Baños, Albert Marro, Joan M. Codina i Segundo de Chomón a Barcelona, Àngel Garcia Cardona a València, Josep Truyol a Mallorca, entre altres. Aquest grup de joves aventurers va fer possibles, malgrat la forta presència estrangera, les bases d'un cinema propi i la creació d'una incipient indústria cinematogràfica. El documental recull fragments de les pel·lícules conservades més significatives d'aquesta època. Presenta l'origen i el desenvolupament dels diferents gèneres: documental, melodrama, històric, còmic, d'aventures, etc. I l'aparició de les primeres productores. Amb intervencions de Miquel Porter, Joan Francesc de Lasa i Manuel Huerca.

(Extret del web de la Fundació Videoteca PP.CC. <http://www.ictnet.es/+videoteca>)

El naixement del cinema, 1895-1905

Guió: Miquel Porter. Realització: Josep Oller
Fundació Videoteca dels Països Catalans. Barcelona, 2000

El 10 de desembre de 1896 el "Cinématographe Lumière", donat a conèixer un any abans a París, fou presentat oficialment a Barcelona. A partir d'aquell moment i de manera ininterrompuda el cinema ha esdevingut un mitjà d'expressió normal als Països Catalans, seguint les pautes universals dels països industrialitzats.

En aquest vídeo es presenten els orígens i els primers passos del cinema i s'ofereix una panoràmica de la seva arribada i desenvolupament a Barcelona i València: primers films i cineastes, locals i personatges que donaven vida a l'espectacle cinematogràfic, etc. En conjunt, es ressegueixen els avenços de la primera dècada d'implantació del cinema entre nosaltres (1895-1905) i s'hi inclouen fragments de les pel·lícules més significatives d'aquells anys.

(Extret del web de la Fundació Videoteca PP.CC. <http://www.ictnet.es/+videoteca>)

Prensa

El diari

Catalina Gayà i Imma Muñoz
Text. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 2000

El crèdit consta de cinc unitats, amb activitats d'aprenentatge i consolidació. Al final de cada unitat hi ha un mapa de conceptes amb espais per a completar i activitats de reforçament i ampliació.

Complementa un llibre d'informació. El programa "El Periódico a l'escola" pot servir de complement al treball efectuat al llarg del crèdit. Consisteix a fer un diari del centre a partir d'una maqueta dissenyada per El Periódico.

(Extret del web del Grup Enciclopèdia Catalana. <http://www.grec.net>)

Fem premsa, fem. Educació per a la comunicació**Encarna Larrey****Programa d'Informàtica Educativa. Barcelona, 1995**

Crèdit variable interdisciplinar/de síntesi d'educació per a la comunicació activa, crítica i creativa. El material didàctic tracta dels mitjans de comunicació i informació, incorporant a la perspectiva habitual de la premsa un enfocament globalitzador per al seu ús escolar, proposant temes com: el dret a la comunicació, els diferents tipus de llenguatge, els gèneres periodístics...

Explica els objectius, els continguts, les activitats d'ensenyament i aprenentatge, la temporització, les orientacions i els recursos didàctics. La finalitat del crèdit és editar i publicar amb mitjans informàtics un producte expressiu i comunicatiu (una revista, un diari mural, un butlletí...).

Proposa 6 unitats didàctiques i implica les àrees d'Educació Visual i Plàstica, Llengua, Tecnologia, i Ciències socials. Es basa en l'experiència Revista Escolar Intercentres Cerdanyola "Clariana" realitzada durant els cursos 92, 93 i 94. Proporciona abundant material annex.

(Extret del web de la XTEC. <http://www.xtec.es>)

Mala premsa. Material de reflexió sobre immigració i mitjans de comunicació**DD. AA.****Migra Mèdia. Barcelona, 2000**

Mentre el paper que juguin els mitjans de comunicació sigui cada dia més influent en la nostra configuració de la realitat, més difícil resultarà enfrontar-s'hi críticament. Mala premsa. Material de reflexió sobre immigració i mitjans de comunicació proposa treure a la llum els mecanismes i les lògiques de funcionament dels mitjans de comunicació, a partir del desenvolupament del tema concret de la immigració.

Mala premsa s'estructura en dues parts: una història de ficció sobre la representació de la immigració als mitjans de comunicació, basada en fets reals, seguida d'una vídeo-guida i amb el suport d'una guia didàctica impresa, on es proposa un debat organitzat entorn als aspectes més rellevants del procés de recollida, elaboració i influència del discurs mediàtic sobre la immigració. Està adreçat tant a persones d'associacions vinculades o no a la immigració com a periodistes i alumnat de secundària.

Aquest material ha estat elaborat per Migra Mèdia, grup que treballa per fomentar la reflexió i el debat entorn al paper dels mitjans en una societat multicultural, contribuir al diàleg entre la immigració i els mitjans de comunicació.

(Extret d'AulaMèdia. <http://www.aulamedia.org>)

Taller de premsa**DD. AA.****Edicions Bromera. Alzira, 1999**

Taller de premsa consta dels següents materials: Llibre i Quadern de l'alumne, Guia de recursos didàctics i cr-rom de Recursos informàtics Material especialment concebut com a recurs per a l'optativa Redacció i disseny de premsa a l'ESO. L'equip autor d'aquests materials (docents i periodistes), experts en el tema, proposen gran nombre d'activitats com les d'un periòdic diari, treballant temes com: història i evolució de la premsa; del succés a la notícia; gèneres informatius; gèneres interpretatius i d'opinió; gèneres gràfics i publicitat de premsa. Un altre tema desenvolupat és l'elaboració d'una publicació escolar. El cd-rom inclou quatre carpetes: Projecte editorial; Guia didàctica; Materials complementaris i d'orientació i Directori relacionat amb la premsa. Un conjunt de materials, que els docents trobaven a faltar des de fa temps.
(Extret d'entreLÍNIES núm 5, desembre 1999. <http://www.terra.es/personal/elinies>)

Televisió

Com veure la TV? Material didàctic per a infants i joves

DD. AA.

Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC). Barcelona, 1998

El Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) ha editat *Com veure la TV? Material didàctic per a infants i joves* destinat a educar i a saber veure la televisió. Consta de tres guies didàctiques i tres cintes: *Relats de ficció* (Anna Solà, Marta Selva i Mercè Coll), *Els informatius* (Xavier Obach) i *La publicitat* (Joan Ferrés). Les guies didàctiques, molt completes, inclouen activitats per a alumnes de primària i secundària.

Per a Joan Ferrés, coordinador del material, "la televisió és una activitat específica, diferenciada d'altres activitats per a les quals prepara l'escola. La televisió exerceix els seus efectes socialitzadors des d'uns paràmetres comunicatius que no tenen res a veure amb aquells per als quals prepara l'escola". És per això que l'educació en televisió pren sentit en un sistema educatiu que no té prou en compte l'educació en comunicació. Joan Ferrés afirma: "educar telespectadors és -hauria de ser- una exigència ineludible de l'escola" i afegeix amb un aire discretament provocador "una escola que no ensenya a veure la televisió és una escola que no educa."

Projecte televisió: de casa a l'escola. Família i televisió

DD. AA.

Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1999

Aquest primer volum "Família i Televisió" proposa l'observació de les diferències entre realitat i ficció, de manera que els alumnes descobreixin fins a quin punt els models familiars que ens mostra la televisió influeixen sobre la modificació dels hàbits i de les conductes familiars.

El material s'estructura en els capítols següents:

La televisió a casa: Reflexionem sobre l'ús que fa la família de la televisió. A quines hores la veuen? Quantes hores hi dediquen? Com la miren?

Nosaltres i la televisió: Quin tractament fa la televisió de la família? Com s'hi reflecteixen les relacions i els rols familiars?

Televisió i hàbits: Els missatges televisius condicionen els nostres hàbits de consum? Compren allò que s'anuncia?

Activitats globals: Radiografia d'un espai televisiu. Els fons documental sobre la televisió. Com organitzar el material visual i escrit que utilitzem per treballar.

En cada capítol trobareu diferents activitats que consten d'una guia didàctica per als mestres i de les fitxes de treball per als alumnes. Proposem que abans de començar el projecte es demani la col·laboració de les famílies.

La televisió

Equip Fènix

Biblioteca Irina de Síntesis Didàctiques

CIMS. Barcelona, 1997

El llibre de l'Equip Fènix, editat en la Col·lecció Biblioteca Irina de Síntesis Didàctiques, està dissenyat com un Crèdit interdisciplinari de l'ESO. Estructurat de forma molt esquemàtica La televisió ens dona una visió àmplia d'aquest mitjà de comunicació. Així, el llibre ens proposa treballar a l'aula diversos aspectes com són: la història de la televisió, iniciació a la imatge electrònica, anatomia d'un equip de televisió, el llenguatge de la comunicació televisiva (plans descriptius, plans expressius, moviments de càmera, seqüències, "racord", il·luminació, etc), els diferents gèneres televisius i l'equip humà que els realitza. Finalment hi ha un apartat dedicat al guió (guions informatius, dramàtics, musicals, etc.) i a la televisió creativa. Al final de cada capítol o unitat els autors ens proposen diversos exercicis per treballar a l'aula amb l'alumnat.
(Extret d'AulaMèdia. <http://www.aulamedia.org>)

Vídeo

El vídeo: estratègies i recursos didàctics

DD. AA.

Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1999

Es proposen un bon nombre d'activitats per tal de conèixer el llenguatge del vídeo i les seves aplicacions didàctiques. Els capítols desenvolupen els temes següents:

- Conveniència de la integració del vídeo en el projecte curricular del centre.
- Activitats sobre l'aprenentatge del vídeo com a mitjà: recull d'exercicis pràctics per aprendre el llenguatge audiovisual.
- Orientacions i passos tècnics per a la producció d'un videograma: exercicis pràctics per a realitzar en cada moment del procés de producció (abans del rodatge, durant el rodatge, en el moment de l'edició).
- Activitats sobre el vídeo com a mitjà d'expressió: consells i recursos per realitzar entrevistes, debats, reportatges, anuncis, videoclips, videoanimació, etc.).
- Altres usos didàctics i d'organització del vídeo com a mitjà: consells, idees i recursos per emprar el vídeo com a font documental i com a eina d'observació. Com organitzar una videoteca, etc.
- Infraestructura, materials, connexions: consells pràctics de tipus tècnic.

(Extret del web de la XTEC. <http://www.xtec.es/audiovisuals>)

Fer vídeo. Crèdit variable interdisciplinari
Anna Vera, Raquel Vidal i Roger Llovet
Editorial Empúries. Barcelona 1999

La manca de material didàctic és un dels problemes que té el professorat de secundària a l'hora de treballar l'educació audiovisual a l'aula. Però a poc a poc, les editorials van cobrint aquest espai tan escàs en publicacions. L'editorial Empúries ha editat el crèdit variable *Fer vídeo*, on Anna Vera, Roger Llovet i Raquel Vidal ens proposen treballar la producció en vídeo. Els autors, ensenyants i també formadors de formadors en el camp audiovisual, són coneixedors abastament del treball amb vídeo a l'aula, tal com es manifesta en el desenvolupament de la proposta que ara presenten, molt pautaada i ajustada a la dinàmica a l'aula.

A través de les 23 activitats que inclou el crèdit, l'alumnat de secundària pot treballar el coneixement de la càmera, el llenguatge audiovisual, l'edició, la sonorització, l'animació, els trucs de vídeo, etc. Finalment, el crèdit ens proposa desenvolupar una producció videogràfica. Un segon llibre ofereix al professorat l'ajut i "les indicacions imprescindibles pel que fa a aspectes tècnics, de planificació i organització, trucs i opcions d'avaluació."

(Extret d'*AulaMèdia*. <http://www.aulamedia.org>)

Bibliografia

- Aguaded, José Ignacio. (1993)**
Comunicación audiovisual, en una enseñanza renovada. Propuestas desde los medios. Aula de Comunicación 1. Grupo Pedagógico Andaluz Prensa y Educación. Consejería de Educación. Junta de Andalucía. Huelva.
- Aguaded, José Ignacio. (1999)**
Convivir con la televisión. Familia, educación y recepción televisiva. Papeles de comunicación 25. Editorial Paidós. Barcelona.
- Aguaded, José Ignacio. (2000)**
Televisión y telespectadores. Colección Aula Media II. Grupo Comunicar Ediciones. Huelva.
- Aguilar, Pilar. (1996)**
Manual del espectador inteligente. Colección Arte 114. Editorial Fundamentos. Madrid.
- Alonso, M., Matilla, L. y Vázquez, M. (1995)**
Teleniños públicos. Teleniños privados. Proyecto Didáctico Quirón. Ediciones de la Torre. Madrid.
- Aparici, Roberto (coord). (1996)**
La revolución de los medios audiovisuales. Proyecto Didáctico Quirón. Ediciones de la Torre. Madrid. (segona edició)
- Aran, Sue; Barata, Francesc; Busquet, Jordi i Medina, Pilar. (2001)**
La violència en la mirada. L'anàlisi de la violència a la televisió. Trípod. Facultat de Ciències de la Comunicació, Blanquerna. Universitat Ramon Llull. Barcelona.
- Aznar, Hugo. (1999)**
Comunicación responsable. Deontología y autorregulación de los medios. Ariel Comunicación. Consell de l'Audiovisual de Catalunya. Barcelona.
- Baldrich, Jordi i Ferrés, Joan. (1990)**
Informàtica i vídeo: dues eines per a l'ensenyament. Universitat de Barcelona. Universitat Autònoma de Barcelona. Eumo. Vic.
- Ballesta, Javier; Sancho, Juana i Area Manuel. (1998)**
Los medios de comunicación en el currículum. Editorial KR. Murcia.
- Bartolomé, Antonio R. (1989)**
Nuevas tecnologías y enseñanza. Materiales para la Innovación Educativa 1. ICE Universitat de Barcelona. Graó Editorial. Barcelona.
- Bartolomé, Antonio R. (1999)**
Nuevas tecnologías en el aula. Guía de supervivencia. Materiales para la Innovación Educativa 140. ICE Universitat de Barcelona. Graó Editorial. Barcelona.
- Bartolomé, Antonio R. i Ferrés, Joan. (1992)**
L'ús del vídeo a les escoles de Catalunya. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.

- Bauzá, Salvador i altres. (1990)**
Aplicacions didàctiques del vídeo. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Borràs, Jesús i Colomer, Antoni. (1985)**
El guió del vídeo didàctic. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Bourdieu, Pierre. (1997)**
Sobre la televisió. Llibres a l'abast, 309. Edicions 62. Barcelona.
- Cabero, Julio. (1989)**
Tecnología educativa: utilización didáctica del vídeo. Promociones y Publicaciones Universitarias. Barcelona.
- Campuzano, Antonio. (1992)**
Tecnologías audiovisuales y educación. Una visión desde la práctica. Biblioteca de aula, 10, Akal ediciones Educativa. Torrejón de Ardoz.
- Cano, Pere Lluís. (1987)**
Apunts sobre l'ensenyament i el vídeo. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Cano, Pere Lluís i Sala, Ramon. (1990)**
La producció executiva de material videogràfic a les escoles. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Casademont, Jordi i Masegosa, Joan Josep. (1992)**
Integració curricular dels audiovisuals. Una experiència provada. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Clement, Teresa i Molina, Lourdes. (1987)**
La incorporació del vídeo a l'escola. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Consell de Cooperació Cultural (Consell d'Europa). (1987)**
Cultura i Comunicació a l'Espai Regional. Materials de Política Cultural 1. Servei de Cultura. Diputació de Barcelona. Barcelona.
- Coromines, Agustí. (1994)**
La comunicación audiovisual y su integración en el curriculum. Materiales para la Innovación Educativa 9. Graó Editorial. ICE Universitat de Barcelona. Barcelona.
- Coromines, Agustí. (1999)**
Modelos y medios de comunicación de masas. Propuestas educativas en educación en valores. Desclée De Brouwer. Bilbao.
- Costa, Pere Oriol; Pérez Tornero, José Manuel i Martínez Abadía, José. (1992)**
Realitat i perspectives de la televisió local. Materials de Política Cultural 4. Servei de Cultura Diputació de Barcelona. Barcelona.
- DD. AA. (1988)**
La TV local de Servei Públic. L'univers de les TV locals a Catalunya davant la perspectiva

dels 90. Materials de Política Cultural 2. Servei de Cultura. Diputació de Barcelona. Barcelona.

DD. AA. (1994a)

Medios de Comunicación y Educación. (I Jornadas sobre medios de comunicación y educación) UNED. Córdoba.

DD. AA. (1994b)

Televisión. Niños y jóvenes. Ente Público Ràdio Televisió Valenciana (RTVV). València.

DD. AA. (1995)

Educación y televisión. (II Jornadas de Comunicación Social). Educación y Medios de Comunicación 1. Grupo Pedagógico Andaluz Prensa y Educación. Junta de Andalucía. Diputación de Sevilla. Huelva.

DD.AA. (1996)

Per a una didàctica dels mitjans àudio-visuals. Generalitat de Catalunya. Barcelona.

DD. AA. (1997)

Hacia un nuevo concepto de televisión. Ente Público Ràdio Televisió Valenciana (RTVV). València.

Deó, Francesc-Josep (ed.). (2000)

Educació i Televisió Local. Mitjans. Xarxa d'Educadors i Comunicadors - Fundació Jaume Bofill. Barcelona.

Deó, Francesc-Josep, Gayà Catalina, Guimerà, Josep Àngel. (2000)

Tecnologia y medios de comunicación social. Les Heures (Universitat de Barcelona. Fundació Bosch i Gimpera). Barcelona.

Departament d'Ensenyament. (1993a)

Àrea d'Educació visual i plàstica. Currículum. Educació Secundària Obligatoria. Generalitat de Catalunya. Barcelona.

Departament d'Ensenyament. (1993b)

Primera Jornada sobre els Àudio-visuals i l'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Barcelona.

Departament d'Ensenyament. (1994)

L'Educació Àudio-visual. Eixos transversals 3. Generalitat de Catalunya. Barcelona.

Departament d'Ensenyament. (1998)

Pla de Formació Permanent 1996-1997 / 2000-2001. Generalitat de Catalunya. Barcelona.

Eco, Umberto. (1993)

Apocalípticos e integrados. Palabra en el Tiempo, 39. Editorial Lumen. Barcelona. (Onzena edició)

Echeverría, Javier. (1994)

Telépolis. Ensayos, 17. Destino. Barcelona.

Echeverría, Javier. (1999)

Los señores del aire: Telépolis y el Tercer entorno. Ensayos, 870. Destino. Barcelona

- Faura, Fernando. (1990)**
El vídeo en el aula. Las guías didácticas. Seco Olea Ediciones. Madrid.
- Fernández Díez, Federico. (1996)**
Arte i tècnica del guió. Temes Audiovisuals i de Comunicació 3. Edicions Universitat Politècnica de Catalunya. Barcelona.
- Fernández, Federico i Monguet, Josep M. (1986)**
Metodologia de la producció de vídeo didàctic. ICE UPC. Edicions Universitat Politècnica de Catalunya. Barcelona.
- Ferrés, Joan. (1988a)**
Cómo integrar el vídeo en la escuela. Aula Práctica. Ediciones CEAC. Barcelona.
- Ferrés, Joan. (1988b)**
Recursos videogràfics. Reportatge, entrevista, enquesta, taula rodona i debat. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Ferrés, Joan. (1989)**
Ús creatiu de videogrames didàctics. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Ferrés, Joan. (1990)**
Per a una didàctica del vídeo. Programa de Mitjans Audiovisuals. Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- Ferrés, Joan. (1992a)**
La realització de videogrames didàctics. Entrevista a Jordi Lladó. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Ferrés, Joan. (1992b)**
Video y educación. Papeles de Pedagogía 8. Ediciones Paidós. Barcelona.
- Ferrés, Joan. (Comp.). (1993)**
El vídeo a l'escola. Col·lecció Paideia. Edicions Raima. Barcelona.
- Ferrés, Joan. (1994a)**
Televisión y educación. Papeles de Pedagogía 18. Ediciones Paidós. Barcelona.
- Ferrés, Joan. (1994b)**
La publicidad, modelo para la enseñanza. Biblioteca de aula 20, Akal ediciones Educativa. Torrejón de Ardoz.
- Ferrés, Joan. (1996)**
Televisión subliminal. Socialización mediante comunicaciones inadvertidas. Papeles de Pedagogía 28. Paidós. Barcelona.
- Ferrés, Joan. (2000)**
Educación en una cultura del espectáculo. Papeles de Pedagogía 45. Paidós. Barcelona.
- Ferrés, Joan i Bartolomé, Antonio R. (1991)**
El vídeo: enseñar vídeo, enseñar con el vídeo. Colección Medios de Comunicación en la Enseñanza. Gustavo Gili. Barcelona.

- Fombona Cadavieco, Javier. (1997)**
Pedagogía Integral de la Información Audiovisual. (Conocer, producir y actuar sobre la imagen informativa). Universidad de Oviedo. Ayuntamiento de Gijón.
- Giordano, Eduardo i Zeller, Carlos. (1996)**
Polítiques de televisió a Espanya. Model televisiu i mercat audiovisual. Polítiques 13. Fundació Jaume Bofill. Barcelona.
- González Lucini, Fernando. (1994)**
Temas transversales y áreas curriculares. Hacer reforma. Alauda Anaya. Madrid.
- Graviz, Ana i Pozo, Jorge. (1994)**
Niños, medios de comunicación y su conocimiento. Editorial Herder. Barcelona.
- Gutiérrez Martín, Alfonso. (Coord). (1998)**
Formación del Profesorado en la Sociedad de la Información. Escuela Universitaria de Magisterio de la Universidad de Valladolid. Diputación Provincial de Segovia. Segovia.
- Huergo, Jorge A. (1997)**
Comunicación/Educación. Ámbitos, Prácticas y Perspectivas. Ediciones de Periodismo y Comunicación 2. Facultad de Periodismo y Comunicación Social. Universidad de La Plata. La Plata.
- Huxley, Aldous. (1985)**
Un Mundo feliz. Editores mexicanos unidos. México. (Vuitena edició).
- Institut Català de Noves Professions. (1995)**
Els nous perfils professionals de ràdio i televisió. Manual. Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- Institut de Ciències de l'Educació. Universitat de Barcelona. (1999)**
Fòrum Educació i Televisió. Educar en televisió. Educar per al futur. Universitat de Barcelona. Barcelona
- Instituto de Ciencias de la Educación. Universidad de Sevilla. (1992)**
Medios audiovisuales para profesores. Universidad de Sevilla en Huelva. Grupo Pedagógico Andaluz "Prensa y Educación". Centros de Profesores de Huelva. Huelva.
- Jacquinot, Geneviève. (1996)**
La escuela frente a las pantallas. Transformación. Aique. Buenos Aires.
- Kaplún, Mario. (1998)**
Una pedagogía de la comunicación. Proyecto Didáctico Quirón. Ediciones de la Torre. Madrid.
- Lara, M. Josep i López, Empar. (2000)**
Fills de la Televisió. Nau llibres. València

- Litwin, Edith (comp). (1995)**
Tecnología educativa. Política, historias, propuestas. Cuestiones de educación. Paidós. Barcelona.
- López Blasco, Andreu (ed.). (1991)**
¿Qué miras? Textos. (Primer Congreso Internacional sobre Infancia, Juventud y Comunicación Audiovisual). Sèrie Media 1. Generalitat Valenciana. València.
- López Herrerías, José A. (1998)**
Cómo librarse de la tele y sus semejantes. Ayudas para educar con el análisis de contenido. Colección Educar 10. Editorial CCS. Madrid.
- Majó, Joan. (1997)**
Xips, cables i poder. Biblioteca Oberta. Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya. Proa. Barcelona.
- Mallas, Santiago. (1985)**
Video y enseñanza. ICE UB. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona. Barcelona.
- Mallas, Santiago. (1986)**
Didáctica del video. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Maquinay, Aurora (1992)**
Parlem d'amuncis. Material per a Secundària obligatòria. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- Maquinay, Aurora (1994)**
L'Educació Àudio-visual. Orientacions per al desplegament del curriculum. Educació Infantil i Primària. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- Maquinay, Aurora i Ripoll, Xavier (1996)**
Educació àudio-visual. Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- Marín, Antoni. (1993)**
Una imatge i mil paraules. Reflexions i propostes entorn de la utilització del video en l'educació especial. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Masjuan, Josep M. (1994)**
El professorat d'ensenyament secundari davant la Reforma. Institut de Ciències de l'Educació. Universitat Autònoma de Barcelona. Barcelona.
- Masterman, Len. (1993)**
La enseñanza de los medios de comunicación. Proyecto Didáctico Quirón. Ediciones de la Torre. Madrid.
- Masterman, Len i Mariet, François. (1994)**
L'éducation aux médias dans l'Europe des années 90. Collection Education. Les éditions du Conseil de l'Europe. Strasbourg.
- Mena Merchán, Bienvenido i Marcos Porras, Manuel. (1994)**
Nuevas tecnologías para la enseñanza. Didáctica y metodología. Proyecto Didáctico Quirón. Ediciones de la Torre. Madrid.

- Mitjans. Xarxa d'Educadors i Comunicadors. (1997)**
 "Mitjans. Xarxa d'Educadors i Comunicadors", a *Voces y culturas*, número: 11/12, (p.181 a 185). Barcelona.
- Mitjans. Xarxa d'Educadors i Comunicadors. (1998)**
 "Informe sobre educación y televisión" a *Comunicar. Revista de Educación en Medios de Comunicación*, març 1998, número: 10, (p.147 a 151). Huelva.
- Mitjans. Xarxa d'Educadors i Comunicadors. (1999)**
 "Educació i televisió" a *Guix. Elements d'Acció Educativa*, març 1999, número: 253, (p.9 a 12). Barcelona.
- Molina, Lourdes. (1988)**
El vídeo: ús pedagògic i professional a l'escola. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.
- Moncada, Alberto. (2000)**
Manipulación mediática. Educar, informar o entretener. Ediciones libertarias. Madrid.
- Muñoz, José Javier. (1998)**
Televisión, sociedad y educación. Librería Cervantes. Salamanca.
- Muñoz, José Javier i Pedrero, Luis Miguel. (1996)**
La televisión y los niños. Librería Cervantes. Salamanca.
- Obach, Xavier. (1997)**
El tratamiento de la información y otras fábulas. Hacer reforma. Alauda Anaya. Madrid.
- Orozco, Guillermo. (1996)**
Televisión y audiencias. Un enfoque cualitativo. Proyecto Didáctico Quirón. Universidad Iberoamericana. Ediciones de la Torre. Madrid.
- Ortega, José Antonio. (1997)**
Comunicación visual y tecnología educativa. Grupo Editorial Universitario. Granada.
- Pablos Pons, Juan de. (1996)**
Tecnología y Educación. Psicopedagogía. Cedecs. Barcelona.
- Pablos Pons, Juan de i Gortari Drets, Carlos. (Eds). (1992)**
Las nuevas tecnologías de la información en la educación. Colección Alfar Universidad 69. Ediciones Alfar. Sevilla.
- Pérez Tornero, José Manuel. (1993)**
Televisión educativa. Educación permanente. Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED). Madrid.
- Pérez Tornero, José Manuel. (1994)**
El desafío educativo de la televisión. Para comprender y usar el medio. Papeles de Comunicación 6. Editorial Paidós. Barcelona.
- Pérez Tornero, José Manuel. (1994)**
Comunicación y educación en la sociedad de la información. Nuevos lenguajes y conciencia

crítica. Papeles de Comunicación 27. Editorial Paidós. Barcelona.

Postman, Neil. (1990a)

La desaparició de la infantesa. Eumo. Vic.

Postman, Neil. (1990b)

Divertim-nos fins a morir. El discurs públic a l'època del "show business". Llibres de l'Índex. Barcelona.

Postman, Neil. (1994)

Tecnòpoli. Llibres de l'Índex. Barcelona.

Prado, Emilio y de Moragas, Miquel. (1991)

Televisions locals. Tipologia y aportaciones de la experiencia catalana. Diputació de Barcelona. Col·legi de Periodistes de Catalunya. Barcelona.

Programa diversitat i educació comprensiva. (1994)

Els crèdits variables en l'experimentació secundària obligatòria a Catalunya. Institut de Ciències de l'Educació. Universitat Autònoma de Barcelona. Barcelona.

Rico, Lolo. (1994)

El buen telespectador. Cómo ver y enseñar a ver televisión. Espasa Hoy. Espasa Calpe. Madrid.

Ríos, José Manuel i Cebrián de la Serna, Manuel. (2000)

Nuevas tecnologías de la información y de la comunicación aplicadas a la educación. Ediciones Aljibe. Archidona.

Ripoll, Xavier i Sala, Ramon. (1991)

Quan l'aula esdevé plató. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla. Barcelona.

Sanmartín, José; Grisolia, James S. i Grisolia, Santiago (eds). (1998)

Violencia, televisión y cine. Estudios sobre violencia. Centro Reina Sofía, Ariel. Barcelona.

Sancho, Juana M. (coord). (1994)

Para una tecnología educativa. Cuadernos para el análisis, 7. Horsori editorial. Barcelona.

Sartori, Giovanni. (1997)

Homo Videns.

Sierra, Francisco. (2000)

Introducción a la teoría de la comunicación educativa. Editorial Mad. Alcalá de Guadaira.

Teixidó, Martí. (1993)

Educació i comunicació. Escola ComunicActiva. Escola Catalana. Ediciones Ceac. Barcelona.

UNESCO. (1982)

"Declaración sobre Educación de los Medios", a *Comunicar*. Revista de medios de comunicación y educación, octubre 1982, número: 3, (p.6 a 7). Huelva.

UNESCO. (1984)

La educación en materia de comunicación. UNESCO. París.

Urra, Javier; Clemente, Miguel i Vidal, Miguel Ángel. (2000)

Televisión: Impacto en la infancia. Siglo veintiuno. Madrid

Viché González, Mario. (1991)

Animación, sistema de comunicación. (Redes de comunicación y televisiones locales). Grup Dissabte. València.

Vilchez, Luis Fernando. (1999)

Televisión y familia. Un reto educativo. PPC. Madrid.

Younis Hernández, José Antonio. (1993)

El aula fuera del aula: educación invisible, comunicación audiovisual. Librería Nogal Ediciones. Las Palmas de Gran Canaria.